

3 1761 07444629 5

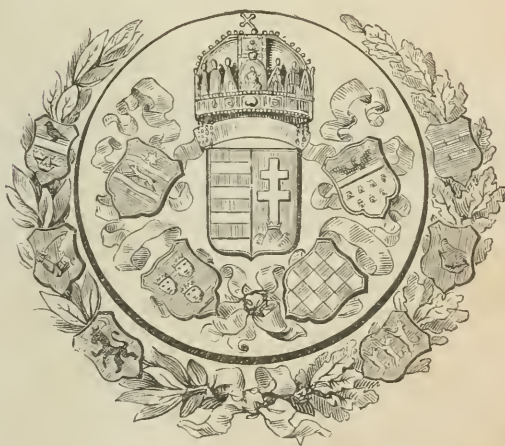

MAGYARORSZÁG
SARKALATOS TÖRVÉNYEI,
S ÁLLAMJOGI FEJLŐDÉSE

1848-ig.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN

HAGYOMÁNYAIBÓL.

PEST, MDCCCLXIV.

EGGENBERGER FERDINÁND

akad. könyvkereskedése.

„Elejét valami abnormis létnek, gyógyszerét valamennyavalygó állapotnak . . . csak úgy vehetni s úgy találhatni fel, ha azon kútfő, melyből az illyes keletkezik, tökéletesen el van ismerve, és ennek megsemmisítésére nyújthatik segédkez s vitetik kellő szer.

És ha most azt kérdezték tőlem: hol lappang hát ezen kútfő? Válaszom ím ez:

Legelsőbben is ott, hogy az austriai kormány legközelebbi időig nem méltatá eléggé, sőt éppen nem méltatta a magyarnak sem nemzetiségét, sem alkotmányát, de a közállodalmi bonyodalom egyszerűsítése végett, folyton folyvást az egésznek egybeolvasztására s minden részek egybepontosítására törekedett;

S aztán ott, hogy a magyar nemzetnek élénkebb, pezsgőbb része soha sem tudta, soha sem akarta, s most sem tudja, most sem akarja — és im itt fekszik a magyar ellenzéki hazafiak megboesáthatlan biine — magát philosophiai felfogással azon eldönthetlen ténybe bele gondolni, és e szerint hűlesen cselekedni is, hogy Magyarország az austriai tartományokkal biz egybe van házasítva, és a közállodalom egyik legfőbb kiegészítő részét képezi, úgy hogy egyedül e kapcsolatban találhat szerencsét, vagy sehol“.

Gróf Széchenyi István:

„Politikai programtörédék 1847“.

JN
2061
S9

A „LEGNAGYOB B MAGYAR“

ELSŐSZÜLÖTTJÉNEK,

SÁRVÁRI FELŐ VIDÊKI

GRÓF SZÉCHENYI BÉLA ÚR,

PÖLÖSKE ÉS SZENT GYÖRGY-VÁR

ÖRÖKÖS KAPITÁNYA

Ő MÉLTÓSÁCÁNAK,

A KEGYELET ÉS RAGASZKODÁS

HŰSÉGÉVEL

AJÁNLJÁK

A KÖZLŐ ÉS KIADÓ.

E L Ő S Z Ó.

Valamint az 1790-dik évi alkotmányos rehabilitáció felejtetetlen korszaka, — éppen úgy jelenleg országló szeretett Urunk Királyunk Ő Felségének azon fejedelmi okmánya, mely 1860-dik évi october 20-dikán Magyarország népeit a történeti jogalapon, az ősi alkotmány birtokába visszahelyezni szándékozott, — nem csak a gyűlésteremekben élénkítette a politikai vitákat, de az irodalom terére is átvitte a munkásságot, s a magyar államjognak tudományos és rendszeres megállapítását, az életben és iskolában, tetemesen előmozdította.

Innét van, hogy a kitünőbb magyar közjogi munkák nagy részét az 1790 körüli évekből birjuk, s hogy az etéren utóbb 1847-ig, (sőt még a 48-dik évi események közben s után is, Bartal, gróf Cziráky, és Virozsilvelős tollaikból)

latin nyelven megjelent jelesb művek nyomán mind új közjogi munkák írásában, mind a korábbi classikus iratok magyarításában a legörvendetesb verseny keletkezett, ugyannyira, hogy tudományos irodalmunk ezen ága, (alkotmányos önérzetünk becsületére legyen mondva), jelenleg bármely más európai nemzet hasonló munkásságával bátran mérkőzhetik.

S azon kiváló részvét, mellyel hazánkban, különösen e téren, az irodalmi tevékenység minden újabb terméke fogadtatik, egyike azon jellemző vonásoknak, melyek a magyar nemzet alkotmányos öntudatát, politikai életszívósságát, s mély ragaszkodását ősi institutióihoz visszatükrözik.

S eme részvétnek véltem én is újabb igen kedves és hasznos táplálékot nyújtani, midőn azon szives engedelem folytán, melyet a halhatatlan emlékezetű gróf Széchenyi Istvántól, többrendbeli kiadatlan kéziratai közrebecsáthatására még életében nyertem, azon érdekes közjogi vázolatot is az olvasó közönségnek átadni elhatározám, melyet a „legnagyobb magyar“, az ország legkitünőbb státusférfaival tanakodva, azon nehéz napokban állított egybe, midőn már megtört szívvel ugyan, de egyenlően sértetlen hűséggel Királya és Nemzete iránt, a fejedelem kiengesztelésén s a nemzet alkotmányos életének megmentésén tünődött.

Első pillanatra kitűnik, hogy a dícsőült eme vázolatban, kerülve a szokott rendszert és részletes kiterjeszke-

dést, egyedül történeti összefüggésében, s könnyen emlékezetben tartható velős rövidséggel, kívánta az ősi magyar állam- és közjog fejlődését és legnevezeteseb sarkpontjait egybe foglalni, ismertetni.

S épen az ily szerkezetben rejlik azon előny és érdem, mely e' dolgozatot közügyekkel foglalkozó vagy tanulni szerető hazánkfiak számára különösen becsessé teendi; s annak megjelenésére alig lehetett alkalmasb pillanatot választani, mint midőn már nemzeti életünk további sorsának eldöntése halaszthatlanná levén, minérdekünkben is alkuba kell mulhatlanúl bocsátkoznunk a körülmények hatalmával, s teljes ismeretével birnunk ősi sarkalatos törvényeinknek, mint a történeti jogalapnak, a végett, hogy a *pragmatica sanctio* szellemében megítélni tudjuk alap-törvényeink horderejét, s védni azokat, melyek a korona jogainak s az ország autonómiájának biztosítása végett elidegeníthetlennek, — s viszont szemügyre venni azokat, melyeknek óvatos módosítását vagy kiegészítését az összes monarchia alkotmányossága, vagy is helyesebben mondva, a központi hatalom alkotmányos kezelése s a nagy egésznek érdeke elkerülhetetlenné teszen.

Midőn tehát a „legnagyobb magyar” gondos honszeretetének ez újabb nevezetes emlékét közrebocsátva, annak számára a nemzet méltó kegyeletét igénybe veszem, — mind a magyar közjog barátinak, mind a hazai történet *dynasticus* mivelőinek kedves szolgálatot véltem egyszerűsmind tenni, az által, hogy e könyvhez, a vállalkozó szel-

lemű kiadó áldozatkészségéből, függelék gyanánt, némely (egyrészből még kiadatlan) becses közjogi történeti okmányokat a végett is csatoltam, hogy azok együtt, s könnyen feltalálhatók legyenek.

Pest, october 15, 1864.

Török János.

a magyar akademia tagja.

MAGYARORSZÁG

sarkalatos törvényei 1848-ig.

ÖSSZERZŐDÉS.

A magyar alkotmány alapját amaz *összerződés* képezi, melyet a 'Béla király névtelen jegyzője' nevezet alatt ismeretes író bizonyítása szerint, a hét magyar néptörzs vezérei, midőn éppen elfoglaltak voltak mostani hazánkat, Magyarországot, egymás közt a következő feltételek alatt kötöttek :

„Az eskü első állapotja így vala : hogy míg éltek tart, mind maguknak, mind maradékaiknak is, fejedelmük mindig Álmos nemzetségéből legyen.

Az eskü második állapotja így vala : valami jót munkájokkal szerezhetnek, senki közülök ki ne legyen zárva belőle.

Az eskü harmad állapotja így vala : hogy azon fejedelmi személyek, kik Álmost szabad akaratjokból választották urokká, se maguk, se fiaik soha a fejedelem tanácsából és az ország tisztjéből egyáltalában ki ne rekesztessenek.

Az eskü negyed állapotja így vala : hogy ha valaki utódaik közül hűtlenné lenne a fejedelem személye ellen, és meghasonlást mívelne a fejedelem és rokonai közt, a vétkesnek vére ontassék.

mikép az ő vérök omlott az esküben, melyet Almos fejedelemnek tettek.

Az eskü ötöd-állapotja így vala : hogy ha valaki Álmos fejedelem és a többi fejedelmi személyek utódaiból esküjük állapotjait meg akarná szegni, átok alá legyen vetve mindörökké.“ (Lásd a jegyzetek közt 1-ső sz. a.)

Az ezen alapon felépített magyar alkotmány, az Álmos fiától, Arpádtól származott magyar hercegek és királyok, nevezetesen pedig sz. István első magyar király és ennek több utóda alatt áldásdús virágzásnak örvendett; de II. Endre király, habár trónraléptekor megesküdött arra, hogy fentartja az ország jogait és tisztelni fogja a korona méltóságát, a történetírók által összhangzólag elismert gyengesége és rossz gazdálkodása, valamint az által, hogy a pénzügyek vezetését zsidókra és izmaelitákra bízta, és végre udvaroncainak eltűrt önkényuralma által az országot a végpusztulás, romlás örvényéhez vezette.

AZ ARANY BULLA.

Ezen fenyegető veszély elhárítása végett János esztergami érsek a papirend és nemesség több tagjával szövetkezett, és ezek által támogatva, rávette a királyt arra, hogy egy függő arany pecséttel ellátott, és ez okból ‘II. Endre király aranybullájának’ nevezett, és harmincegy cikkből álló oklevélben, mint maga a király ennek bevezetésében mondja, mind a nemeseknek, mind pedig országa többi lakosainak visszaszolgáltatta a sz. István első magyar király

által adott szabadságokat, és egyéb rendelkezéseket is tett, melyeket az ország javára szolgálóknak hitt.

A magyar nemzetnek ezen, ekkép keletkezett, és Magyarországnak „Corpus Juris Hungarici“ nevezet alatt ismeretes törvénytárában e cím alatt : „Andreae II. Regis decretum (II. Endre király törvénykönyve)“ előforduló nagy chartájából közöljük ezennel a lényeges cikkeket, azon megjegyzéssel : hogy a (servientes) nevezet alatt a latin idézetekben mindig a nemesek értendők.

„Akarjuk azt is, ugymond hogy sem mi (a király), sem utódaink le ne tartóztassák és el ne nyomják a nemeseket, ha csak előbb meg nem idéztettek és a törvény rende szerint el nem marasztaltattak.“ (2 cikk.) 2.)

„Semminemű adót nem szedetünk a nemesek örökségein ; sem házaikban, sem falvaikban meg nem szállunk, hacsak meg nem hivatunk. Az egyházak népeitől is teljességgel semmi adót nem szedetünk be.“ (3. c.) 3.)

„Ha valamely nemes figyermek nélkül hal meg, leányát illesse birtokának negyedrésze, a többi felett tetszése szerint rendelkezze, és ha közbejött halála miatt nem rendelkezhetik, a hozzá legközelebb álló rokonokra szálljon az ; és ha teljességgel semmi nemzetsége nincs, a királyra száll.“ (4. c.) 4.)

„A megyei főispánok a nemesek birtokai felett ne hozzanak ítéletet.“ (5. c.) 5.)

„Ha a király sereget akar az országon kívül vezetni, a nemesek ne tartozzanak vele menni, ha

csak nem az ő költségén. Ellenben pedig, ha (ellenséges) sereg jőne az országra, valamennyien kiállani tartoznak. Továbbá, ha az országon kívül akarunk (a király) hadsereget vezetni, és magunk meggyünk azzal, valamennyi várispányok a mi költségünkön tartoznak velünk menni.“ (7. c.) 6.)

„A nádor országunk minden emberei felett különbség nélkül biráskodjék; a nemeseknek főben és birtokban járó ügyeit, a királynak tudomása nélkül, el ne végezhesse.“ (8. c.) 7.)

„Ha külföldiek, tudniillik tisztességes emberek, jönnek az országba, az ország tanácsa nélkül méltóságokra ne emeltessenek.“ (11. c.) 8.)

„A természetes halállal kimulóknak, vagy ítélet folytán halálra ítéteknek, vagy pedig párviadalban elesteknek, vagy más okból elhalóknak nejeik ne fosztassanak meg hitbéröktől.“ (12. c.) 9.)

„A főurak úgy kövessék a király udvarát, hogy a szegények el ne nyomattassanak általuk és ki ne fosztassanak.“ (13. c.) 10.)

„Továbbá, ha valamely főispán nem oly tisztességesen viseli magát, mint állása kívánja, vagy várnépeit sanyargatja, fosztassék meg, ha ez bebizonyul ellene, az ország színe előtt csúfságosan méltóságától, és adja vissza nekik, a mit elvett tőlük.“ (14. c.) 11.)

„Azon birtokaitól, melyeket valaki jogos szolgálata által nyer, soha meg ne fosztassék.“ (17. c.) 12.)

„A várjobbágyokkal a szent István király által szerzett szabadság szerint kell bánni; hasonlóképen a külföldiekkel, bárminő nem-

zetbeliek legyenek is, a kezdettől fogva nekik adományozott szabadság szerint kell bántani.“ (19. c.) 13.)

„A püspökök a nemesek öröklött birtokairól ne adjanak tizedet lovaink számára, sem a királyi birtokokba azok emberei ne tartozzanak tizedeket behordani. Továbbá, sertéseink a nemesek erdőiben vagy rétein ne legelhessenek.“ (21. és 22. c.) 14.)

„A pénzügyek kamara-grófjai országunk nemesei legyenek; izmaeliták és zsidók azokká ne válhassanak.“ (24. c.) 15.)

„Továbbá, fekvő birtokok az országon kívülieknek (külföldieknek) ne adományoztassanak. Ha ily birtokok adományoztattak vagy eladattak, az ország népének adassanak vissza, megváltás végett.“ (26. cikk.) 16.)

„Azt, ki a törvény rendje szerint marasztaltatott el, semmiféle hatalmas ember ne oltalmazhassa.“ (28. c.) 17.)

„Továbbá, ezen négy főúron kívül, tudniillik: a nádor, a bán, a király s a királyné udvarbírái, két méltóságot senki se viseljen.“ (30. c.) 18.)

„Hogy ha mi (a király) vagy utódaink valamelyike bármikor ezen rendeletünk ellen vétetni akar-nánk, álljon szabadságukban minden hűtlenségi vétek nélkül mind a püspököknek, mind más uraknak és az ország nemeseinek, összesen és egyenkint, jelenleg és jövőben nekünk és utódainknak ellenszegülni és ellenmondani örökre.“ (31. c.) 19.)

Ezen, az arany bulla záradékának (clausula Bullae aureae) nevezete alatt hiressé vált, az ország nemeségét a törvénszegő király elleni ellenszegülésre fel-

hatalmazó zárcikk még II. Endre király alatt az 1231-ki országgyűlésen oda módosítottatott ugyan, hogy a törvényt megsértő király az esztergami érsek által egyházi tilalom alá vettessék; az említett cikk azonban kezdetleges szövegében, és pedig mint a nemesség egyik sarkalatos joga, mégis felvétellett Verbőczy Hármaskönyvébe (I. rész 9. c. 6. §.), és e szerint mind az ausztriai házból származott első király, I. Ferdinánd, mind pedig utódai által egészen I. Lipótig az arany bulla többi tartalmával egyetemben a koronázási eskü letételekor megerősített; végre I. Lipót alatt az ország rendjei az 1687-ki országgyűlésen a 4. törvényeikk 1. §-ban az arany bullának kérdéses záradékát megszüntnek nyilváníták ugyan, de azon világos kikötéssel, hogy a többire nézve az arany bulla csonkítatlanul fentartassék, és hogy a király és utódai az ország rendjeit „az ők ősi jogaikban, kiváltságaikban, szabadságaikban, és törvényeikben örökké fenntartsák, (in ipsorum avitis juribus, privilegiis, libertatibusque et legibus in omne tempus conservaturi sint.)“

A MAGYAR NEMZET (MINDENFÉLE AJKU NEMESSÉG) SARKALATOS JOGAI.

A Magyarország alkotmányos szabadságának védbástyaíul tekintendő alaptörvények és szerződések időrendi sorzatában az arany bulla után megemlítendő a királyi törvényhatóság egykori ítélőmestertől, Verbőczy Istvántól II. Ulászló király meghagyásából kidolgozott, az 1514-ki országgyűlés

által jóváhagyott és három részből álló magyar törvénykönyvnek erre vonatkozó határozmányai, mely törvénykönyv a Corpus juris hungarici-be is beiktattatott ezen fölírat alatt . „Opus tripartitum Juris consuetudinarii Regni Hungariae, auctore Stephano de Verböcz.“

1) Az első rész 9-dik címe a nemesek főjogairól:

„A nemeseknek első szabadsága (öszhangzólag az arany bulla 2. cikkével) az, hogy ők, ha csak előbb idézve, vagy perbe hívás a törvény rendje szerint elmarasztalva nincsenek, személyökben bárkinek is folyamodására, vagy panaszára, vagy kérelmére, sehol és senki által le nem tartóztatathatnak.“ (1. §.) 20.)

„Második szabadság, hogy az egész ország nemesei senki más hatalma alatt nincsenek, mint a törvényesen megkoronázott fejedelemség alatt, és maga fejedelmünk is valakinek pusztá panaszára és uttozására, senkit közülük törvény útján kívül és a másik félt meg nem hallgatva, személyében vagy vagyonában rendes hatalmánál fogva meg nem háboríthat.“ (4. §.) 21.)

„Harmadik az, hogy törvényes jogaikkal, és földbirtokaik határin belül fekvő minden jövedelmeikkel tetszésök szerint mindenkor szabadon élhetnek, és (rendszerint) minden szolgalmaktól, adalékok és gyűjtelmek adó, vám és harmincad fizetésétől egészen mentesek, és kivétetvék; csupán az ország védelmére katonáskodni tartoznak.“ (5. §.) 22.)

„A negyedik és utolsó (mely azonban, mint már

fennebb említők, az 1687-ki országgyűlésen a 4. t. c. 1. §. által eltöröltetett) az, hogy ha királyaink valamelyike néhai második, Jeruzsálemi melléknevű Endre király ur, fenséges fejedelem általános végzeményében (melynek megtartására minden magyar király, mielőtt a szent koronával feje megkoronáztatik, hitet szokott letenni) nyilvánított és kifejezett nemesi szabadságuk ellen valamit tenni fogna, akkor minden hűtlenség vétke nélkül szabadságukban áll (a nemeseknek) annak mindenkor ellenszegülni és ellenmondani.“ (6. §.) 23.)

„A nemesek alatt pedig minden főpap és zászlós urakat, és a többi országnagyokat és ezen országnak más főrendeit értsd.“ (7. §.) 24.)

A TÖRVÉNYHOZÁSI KÖZÖSSÉG JOGA.

2) A törvénykönyv második részének 3. címe a törvényhozás jogáról :

„Azon kérdés merül fel, vajon a fejedelem magától alkot-e törvényeket, vagy szükséges, hogy a nép beegyezése is járuljon hozzájuk?“

„A fejedelem (király) jószántából és önkényesen végzéseket (törvényeket és alaptörvényeket) nem hozhat, hanem a nép egybehívása és megkérdezésével : vajon neki az olyan törvények tetszenek-e vagy nem? kik midőn azt felelik, hogy igen : az ilyen végzések aztán törvényekül tartatnak.“ (3. §.) 25.)

„Többsnyire pedig maga a nép is némelyeket, miket a közjóra hasznosaknak vél, egyhangulag elhatároz, s írásban a fejedelemnek benyújt, esedezvén,

hogy azok iránt neki törvényt alkottassék. És ha a fejedelem maga is az ilyetén végzéseket elfogadja és helybenhagyja : akkor azok törvényerőt nyernek és törvényekül tekintetnek.“ (4. §.) 26.)

A NÉP ESZMÉJE RÉGENTE. — CSAK A SZABAD EMBER
TARTOZOTT A NÉPHEZ.

3) A második rész 4. címe az előbbi címben előforduló „nép“ (populus) értelméről :

„A nép nevezete alatt pedig e helyütt értsd csupán a főpap, zászlós és más országnagy urakat, és minden nemeseket, de nem a nem-nemeseket.“ 27.)

A KIRÁLYI VÁROSOK.

Miután azonban Zsigmond király kora óta, mint ennek 1405-diki rendeleteiből a Corpus Juris Hungarici-ban, nevezetesen pedig ez utóbbi bevezetésének 3. §-ból látható, azon szokás jött divatba, hogy a szabad kir. városok is meghívassanak az országgyűlésekre, az 1608-ki országgyűlés a koronázás utáni (post coronationem) törvény I-ső cikkében törvényileg is kimondá ezt, az országos Rendeknek, mint Magyarország törvényhozó testületének fogalmát következőleg határozván meg :

„Az ország rendei megkivánták határozni, kik értessenek az ország Karai és Rendei nevezete alatt, és kiknek kelljen ő kir. felsége által az ország közgyűlésére ő felsége királyi meghívó levelei

által meghívatiok és az országgyűlésen szavazattal birniok?“ (1. §.) 28.)

„Minthogy Magyarország Karai és Rendei négy rendbeli országlakosokból, azaz : főpapokból, zászlósokból vagyis országnagyokból, nemesekből és szabad városokból állnak,“ (2. §.) 29.)

„hogy a szabad városok is, kiváltságaikban és a Karok és Rendei számában megtartassanak, igazságosnak itélik az országos Rendei; és hogy követeik az országos Rendei közt helylyel és szavazattal birjanak, azt is méltányosnak tartják az ország Rendei.“ (10. §.) 30.)

A TÖRVÉNYKÖTELEZŐ EREJE.

4) A második rész 5. címe a törvények kötelező erejéről :

„Ha kérdeztetik, kiket köteleznek a rendeletek (törvények) és végzemények? Tudni kell, hogy először kötelezik magát a fejedelmet, ki azokat a nép kívánatára kibocsátotta,

„aztán köteleznek minden, a fejedelem törvényhatósága alatt levőket.“ 31.)

KORONÁZÁSI ESKÜ.

Minthogy azonban a királyok az ország alaptörvényeinek csonkítatlan fentartására egy szentebb kötelezettség által is ösztönöztetve érezték magukat, idővel II. és III. Endre királyok példájára, kiknek elsőbbike,

megkoronáztatása alkalmával, a mi némelyek szerint azelőtt szokásban nem volt, eskiüt tett arra, hogy országának jogait és koronájának méltóságát sértetlenül fenntartandja; az utóbbi pedig azonkívül az országos Rendekeztet jogaik megőrzését illetőleg egy külön koronázási kötlevél (decretum inaugurale) által is biztosítja — ezen előzmények után — mondom — idővel törvényleg behozatott, hogy a király, megkoronáztatásakor, mint Angliában, különös eskü letétele mellett fogadalmat tegyen arra, hogy az ország törvényeit és szabadságait, különösen pedig II. Endre király arany bulláját sértetlenül fentartandja; erre vonatkozik az első rész 9-dik címének következő két pontja :

„A nemesek senki másnak hatalma alatt nincsenek, mint a törvényesen megkoronázott fejedelemé (királyé) alatt (4. §.); melynek (II. Endre király aranybullájának) megtartására minden magyar király mielőtt a szent koronával feje megkoronáztatnék, hitet szokott letenni.“ (6. §.) 32.)

Kétséget nem szenved, hogy itt az eredeti szövegben a „solet“ ige egy jelentőségű a „debet“-tel (kell, tartozik), minthogy egy ősrégi törvényes szokásról van szó; már pedig a törvényes szokások, ha valahol, úgy bizonyára és kiválólág Magyarországon ugyanazon kötelező erővel bírtak, mint a legjobb alakban kibocsátott írott törvények.

Ez volt Magyarország alapjogainak és Rendeinek állása, midőn I. Ferdinánd, mint első király az ausztriai Házból, a mohácsi gyászos napon elesett

II. Lajos halála által megüresült magyar királyi trónra lépett.

A magyar közjog szempontjából bizvást hallgatással mellőzhető a történetirók által oly nagy buzgalommal fejtegetett és a legujabb időben is több oldalról megpendített kérdés : vajon I. Ferdinánd a magyar országos Rendek szabad választása folytán, vagy pedig egy, az ő vagy atyja I. Miksa császár és II. Ulászló magyar király közt kötött örökösödési szerződés erejénél fogva lépett-e a magyar trónra? Minthogy kétséget nem szenved, hogy ő épp úgy, mint minden utódai az ausztriai Házból egészen I. Lipótiig bezárólag, ki alatt az ausztriai Ház fitrónöröklése Magyarországon országgyűlésileg elhatározottat, — magukat Magyarország nem öröklő, hanem választott királyainak tarták, és az ország által is ilyenek gyanánt tekintettek és ismertettek el; bizonylatát szolgáltatja ennek, nevezetesen vonatkozva I. Ferdinándra, a Corpus Juris Hungarici, melynek nem csak szigoruan kezelt censura mellett, hanem az ő és Háza jogait oly buzgón őrző I. Ferenc császár és király különös szabadalmával 1822-ben eszközölt kiadásában, az I. Ferdinánd alatt kibocsátott törvények bevezetéseül szolgáló történeti jegyzetekben, I. Ferdinándról világosan az mondatik, hogy „Magyarország királyává helyesen megválasztatik,” és hogy „már iránta hajlammal viseltető majdnem összes országnagyoknak újból királylyá kikiáltatik.” (5. §.) 33.)

KORONÁZÁSI ESKÜ.

Miután I. Ferdinánd ekként királylyá megválasztatott, midőn 1527-ik évi nov. 3-án Székes-Fehérvárott megkoronáztatnék, a következő esküt tette le, mely a Corpus Juris Hungarici-ba is beigtattatott :

„Mi Ferdinánd Magyarország királya, esküszünk, hogy Istennek egyházait, a főpapokat, zászlósokat, nemeseket, szabad városokat és minden országlakókat mentességeikben és szabadságaikban, jogaikban, kiváltságaikban, és régi s jóváhagyott szokásaikban megtartandjuk és mindnyájuknak igazságot fogunk szolgáltatni; néhai fenséges II. András király rendeleteit (arany bulláját) megtartandjuk, Magyarországunk határait, s mindazokat, a mik bárminő joggal vagy címmel hozzá tartoznak, el nem idegenítjük, meg nem csorbítjuk, hanem, a mennyiben tölünk kitelik, növelni és kiterjeszteni fogjuk, és mindent megteendünk, a mit Magyarországunk közjává, tiszteletére, és gyarapítására igazságosan megtehetendünk.“ 34.)

Egészen rendjén van, hogy ezen esküben I. Ferdinánd örököseinek kötelezettségéről semmi említés nem tétetik; mert, minthogy Ferdinánd az akkor Magyarországbán még gyakorolt szabad királyválasztási jog mellett fennálló alkotmány ezen féltékenyen védett elvének még saját örökösei javára sem praejudicalhatott: esküt sem tehetett annak megtartására az ő részükre, mire csak azon esetben lehetett volna kötelezni ezeket, ha megválasztásuk magyar királyokká előre biztosított volna,

A BÉCSI BÉKEKÖTÉS.

Körülményes fejtegetése azon eseményeknek és okoknak, melyek nevezetesen az ország felső vidékeire kimondhatatlan nyomort és inséget árasztott Boeckay-féle polgárháborút előidéztek, valamint magának a háborúnak elbeszélése igen hozadalmas és ezen fejtegetés rendeltetésével korántsem lévén összeegyeztethető, itt mellőzzük. Elég csak azt megjegyeznünk, hogy, midőn Rudolf király (e néven a második római császár) az 1604-ki magyar országgyűlésen hozott törvénycikkekhez még egyet, a 22-ket, a vallásiügyeket illetőleg, az országos Rendek tudta és beleegyezése nélkül és mint magát kifejezte: „jó szántából, és királyi teljhatalmából“ hozzácsatolt, az elégtelenségnek ürügyül szolgált, az ország éjszakkeleti megyéiben azon fegyveres felkelésre, melynek élére Boeckay István erdélyi fejedelem állott.

Az ellenségeskedések megszüntetését célzó alkudozások Mátyás ausztriai főherceg mint Rudolf meghatalmazottja, és Boeckay megbízottja a később nádorrá megválasztott Illésházy István közt szövettek, és a Bécsben 1606. jún. 23-kán aláírt békekötésre vezettek. Minthogy a Corpus Juris Hungarici-ban „Bécsi békekötés“ (Pacificatio Viennensis) cím alatt előforduló, és az 1608-ki országgyűlésnek a koronázás előtt hozott törvénycikkeiben tüzetesebben értelmezett békekötés, Magyarország alkotmányos szabadságának, főleg a vallásiügyben új

biztosítékokat nyújtott, és mint ilyen, a magyar alkotmány alaptörvényei közé sorolandó : adjuk a következőkben annak ide vonatkozó határozmányait, elhagyván a kevésbé lényegesekeket :

Miután minden egyéb előtt, mint fennebb említők, a király által az 1604-ki törvényekhez csatolt 22. t. cikk a következő szavakkal eltörölte-
tett :

„Mint hogy az (az 1604-ki 22. törvénycikk) az országgyűlésen kívül és az ország beleegyezése nélkül igttatott be; azért el is töröltetik.“ (1. c.) 35.):
— a többire nézve az határoztatott, hogy :

„Minden Karoknak és Rendeknek vallásuk szabad gyakorlata megengedtessek; mindazonáltal a római katholika vallás rövidsége nélkül; és hogy a katholikusok papsága, templomai és egyházi községei sértetlenek és szabadok maradjanak, és a melyek a zavarok idejében mindkét részről elfoglaltattak, kölcsönösen ismét visszaszolgáltatassanak“ (1. cikk, 2. §.) 36.), mely határozmány az említett 1608-ki országgyűlés 1. cikkében következőleg értelmeztetett bővebben : „Hogy a vallás gyakorlata mind a báróknak, országnagyoknak, nemeseknek, mind pedig a szabad városoknak és valamennyi országos Karoknak és Rendeknek a maguk és a közkinestár jószágain, valamint Magyarország végvidékein is a magyar katonáknak, mind egyiknek saját vallása és hite, nemkülönben a szabad városoknak és falvaknak, melyek ezt önkényt és szabadon el akarják fogadni, mindenütt szabad le-

gyen, és annak szabad élvezetében és gyakorlatában senki se gátoltassék bárki által.“ 37.)

„A nádor (az alkotmány főtámaszaül szolgáló nádori méltóság Nádasdy Tamás nádornak 1562. történt halála óta, tehát 46 éven át betöltetlen volt) a maga méltóságával ősi szokás szerint a legközelebb tartandó országgyűlésen megválasztassék. Minthogy pedig ő cs. és kir. felsége Magyarországon nem székelhet : annakokáért elhatároztatott, hogy ő fenségének (Mátyás főhercegnek) az ő felsége (Rudolf, kinek meghatalmazottja ő volt) által neki adott teljhatalma szerint Magyarország ügyeiben a Nádor és magyar tanácsosok által, nem különben, mintha ő cs. és kir. felsége személyesen jelen volna, ügyeket hallgatni, előadni, elítélni, végezni, cselekedni és rendelkezni, mindazokban, mik Magyarország fentartására és az országlakosok nyugalma és javára szükségeseknek fognak láttatni, teljhatalma és szabadsága legyen.“ (3. cikk.) 38.)

Ezen cikknek a nádorválasztásra vonatkozó határozmánya az 1608-ki országgyűlés 3. cikkében következőleg van bővebben körülírva : „Ő kir. felsége a római katolikus rendből két egyént és ugyanannyit az evangélikus hitvallásnak közül jelölend ki, kik közül a Karok és Rendek bármelyiket választhatják; ő felsége az új nádor megválasztására egy év alatt a nádor halála után külön közországgyűlést hirdetend;“ 39.) hogy pedig ne függjön a király önkényétől, a nádori méltóság betöltését, mint addig történt, bizonytalan időre elhalasztani, elhatároztatott továbbá : „A mit ha ő felsége megtenni (az országgyűlést nádorválasztásra

egybehívni) nem akarna, akkor az országbíró-
nak, vagy ennek nem léteben, a tárnokmester-
nek, tisztségének és hivatalainak tökéletes elvesztése
mellett, hatalom adatik : nádorválasztásra or-
szággyűlést hirdetni és egybehívni.“ 40.)

„Hogy a korona, (melyet a király visszatar-
tott magánál) Magyarországra visszahozassék (4. c.),
és (az 1608-ki 4. cikk szerint) azoknak kezei közt,
kik annak őrzésére világiak és született magyarok
közül megválasztatnának, az országban hagyas-
sék.“ 41.)

„Kincstárnokká mindenkor született ma-
gyarok és világiak választassanak (5. cikk), és hogy
külfajbeliek, (t. i. a'kik nem közvetlenül a magyar
szent koronának erre qualificált alattvalói.) ezentul az
ország semminemű jövedelmeibe be ne avassák magu-
kat“ (az 1608-ki országgyűlés 5. cikke) 42.) Továbbá:

„Ő kir. felsége Magyarországot és a kapcsolt
részeket született magyarok által kormá-
nyozza, az országnak mind nagyobb mind kisebb
hivatalait, a végörhelyek kapitányságait is magya-
roknak adományozza minden valláskülönbség nélkül,
(9. és 10. cikk.) 43.)“ — „Gondoskodik ő kir. felsége
nehogy idegen nemzetek (az osztrák örökös tarto-
mányok lakosai) és más nemzetek emberei magukat
a magyar kormányzásba beavassák, és hogy magyar
ügyekben, ne másoknak, mint magyaroknak ta-
nácsával, minden valláskülönbség nélkül, éljen ő fel-
sége.“ (1608-ki 10. cikk.) 44.)

„A panaszosok, sérelmeik iránt a törvény útján
tegyék keresetöket, és (egybehangzólag az I. rész 9.

címével) senki másként, mint törvényesen idéztetve és a törvénykezési rend útján elmarasztalva, ne büntetessék. Az országos végzemények, melyek az ország régi törvényeivel ellenkeznek, a legközelebb tartandó országgyűlésen javíttassanak ki.“ (11. c.) 45.)

Midőn mi itt mindent mellőzünk, a mi a békekötés okmányában tisztán személyes viszonyokra vonatkozik, helyén találjuk, „a mi Boeckay ur személyét és az ő kielégíttetését illeti, (quod personam Dom. Boeckay ejusque contentationem concernit)“ feliratu 31. cikkből csak a 21. és 27. §-okkal foglalkozni, melyeknek elsejében ez áll: „hogy mindazok, kik Boeckay urhoz csatlakoztak, ő kir. felségének hűségéhez visszatérjenek,“ 46.) — az utóbbiban pedig azon ígéret foglaltatik, hogy: „Magyarország rendei és megyéi ő kir. felségének örök hűségére és engedelmességére kötelezik magukat,“ — de mindkét szakaszban egyuttal viszont kimondatván: „az ország jogainak és szabadságainak épségükben tartása mellett.“ 47.)

Végre, miután a 26. §-ban megígértetett, „hogy mindezek nagyobb szilárdsággal megerősíttessenek, ő királyi felsége ezen oklevelével erősen megígéri, s mellette Csehország is, az ausztriai főhercegség, a Morva örgrófság, a sziléziai hercegség, és fenséges Ferdinánd herceg, a stíriai hercegséggel egyetemben biztosítékot fognak nyújtani: hogy ő kir. felsége a magyarokkal tett kiegyezkedést minden részeiben sértetlenül megtartandja, és a szomszéd országok és tartományok

semmit, mi a szomszédság jogát sérthetné, cselekedni nem fognak. 48.) — Csehországnak, Morvának, Szileziának, és Lausitznek egyesült rendei a magyarországi rendekhez 1606. szeptember 16-dikán intézett átiratukban szintén biztosíták ezen békekötés sértetlen fenntartását, ezen átirat 5. §-ban világosan ezt mondván : „hozzájárulván ő kir. felségének beegyezése és felhatalmazása, szabadon, és nem erőltetve fogadjuk, és Magyarországnak valamint Erdélynek karait és rendeit biztosítjuk arról, hogy ő kir. felsége a magyarorokkal tett ezen kiegyezkedést nemcsak sértetlenül megtartandja, hanem egyszerűs mind Csehországnak és tartományainak karai és rendei is semmit sem fognak cselekedni a magyarok ellen, a mi a szomszédság jogát megsérthetné;“ 49.) — mire Magyarország rendei és a csehországi, morva, sziléziai és lausitzi rendekhez 1606. sept. 23-án intézett válaszukban megígérték : „hogy az ő felségével és a szomszéd országokkal és tartományokkal tett kibékülést szintén sértetlenül és minden részeiben megtartandják.“ 50.)

LINCZI BÉKEKÖTÉS.

A bécsi békekötés némely, nevezetesen a vallásügyekre vonatkozó cikkei alkalmazása idővel új surlódásokra szolgáltatott okot, minthogy azokat a különböző vallások hívei és az államhatalom különböző módon értelmezték, a felmerülő pártállásponthoz képest azoknak különböző, majd tágabb, majd korlátoltabb értelmet tulajdonítván, a minek folytán

szerfeletti nehézségek keletkeztek azoknak fogantatásában. Ezen surlódások III. Ferdinánd alatt nyílt ellenségeskedésekké, sőt polgárháborúvá fajultak, midőn I. Rákóczy György erdélyi fejedelem azon ürügy alatt, hogy megakarja óvni a hazának veszélyben forgó vallási és politikai szabadságát, 1644-ben betört Magyarországra, és a felső megyéknek s a tiszai vidéknek hozzá csatlakozó, kiválólág protestáns nemessége fegyvert ragadott. Mintán a változó szerenésével folytatott háború a III. Ferdinánd és Rákóczy Gy. közt, ez utóbbinak személyére vonatkozólag, 1645. aug. 8-án kötött béke által befejeztetett, a vallási viszályok kiegyenlítésére vonatkozó alkudozások még ugyanazon évi decemb. 16-ig folytattattak Linczben, mely napon aláíratott a híressé vált linczi békekötés.

A békekötésnek ezen III. Ferdinánd által kibocsátott és a Corpus Juris Hungarici-ba, mint az 1646—1647-ki országgyűlés ötödik törvénycikke e felirat alatt: „A nagyságos erdélyi Fejedelemmel, Rákóczy György urral kötött béke királyi oklevele“ 51.) beíratott okmánya Magyarország alkotmányának alaptörvényeihez tartozik. Főltározmányai a következők:

„Az ország minden karai és rendei, a szabad városok, kiváltságos mezővárosok, és a magyar katonák az ország véghegyein vallásuk szabad gyakorlataival birjanak mindenütt, a templomok, harangok és temetkezés szabad használatával együtt, és senki vallása szabad gyakorlatában ne háborgattassék és ne gátoltassék.“ (5. §.) 52.)

„Hogy a földnépe is, a béke érdekében és az ország nyugalmaért, bármely földesuraknak és a közkinestárnak jószágain vallása szabad gyakorlatában ő kir. felsége, vagy ennek ministerei, vagy a maguk földesurai által ne háborgattassék vagy akadályoztathassék : az eddig akadályozottak, kényszerítették, és háborgatottak pedig vallásuk szabad használatát ismét felvenni, és folytatni engedtesse nek, és az ő vallásukkal ellenkező szertartások követésére ne szoríttassanak.“ (6. §.) 53.)

„A lelkipásztorok, vagyis hitszónokok bárkik által elmozdítatni és kizavartatni semmiképen ne engedtesse nek: a kik pedig elmozdítottak volna, szabad legyen azokat visszahozni, vagy helyökbe másokat beállítani.“ (7. §.) 54.)

„A vallás ügyét és a templomok elfoglalását illető sérelmek a legközelebb tartandó országgyűlésen kiegyenlíttessenek, nehogy ezentúl templom-elfoglalások történjenek. Azon templomok pedig, melyek a zavaroknak ezen idejében (a Rákóczy-háboru alatt) mindkét részről erőszakkal elfoglaltattak, az evangélikusoknak visszaadassanak, valamint a katolikusoknak is. Azon sérelmeket pedig, melyek a jövőben is a vallás ügyében mind a katolikusok, mind az evangélikus hitvalláson levők részéről felmerülnének, valamint más sérelmeit is mind az evangélikusoknak mind a katolikusoknak ő Felsége országgyűlésenként teljesen elintézendí.“ (8. §.) 55.)

„Hasonlóképen elhatározottat, hogy a többi mindkét részről ezen békekötésben sürgetett és tárgyalt kérdésekben, milyenek : az országos tisztsé-

ségeknak és hivataloknak valláskülönbség nélkül való osztogatásáról, minden Magyarországot illető békealkudozásoknak a törökökkel, vagy bármely más szomszéd nemzetekkel született világi magyarok által tárgyalásáról, ugyszintén minden más, a haza szabadságait illető ügyekről szólók, — mindjárt a legközelebbi országgyűlésen valami bizonyos határozottassék, vagy a már határozottak ugyanott tettleg fogatosítottassanak.“ (11. §.) 56.)

Végezetül a békeokmány zárszakaszában (14. §.) III. F e r d i n á n d nemesak magát kötelezte annak épségben fenntartására, hanem utódainak nevében is megígérte, hogy „ennek (a békeokmány-nak) megtartására utódainkat is, azaz, Magyarországnak törvényes királyait kötelezetteknek lenni akarjuk.“ 57.)

Habár ekként a különböző vallásfelekezetek híveinek jogviszonyai mind egymás közt, mind az államhoz, az e tekintetben Magyarország alkotmányának alaptörvényei gyanánt tekintendő bécsi és lincai békekötések által elrendezettek, mégis a későbbi országgyűlések, új, és az említett békekötésekben eléggé meg nem oldott kérdések felmerülése által oda indítatva érzék magukat, — nevezetesen az 1790/91-diki a 26. — az 1843-ki és 1844-ki pedig a 3. törvénycikkben, — hogy a vallásiügyekre vonatkozó új törvényeket boesássanak ki; minthogy azonban ezeknek határozmányai inkább csak határozottabb értelmezését és egyes esetekre való alkalmazását foglalják magukban a fennemlített két békekötésben megállapított elveknek; elég, ha itt csak általános-

ságban említjük fel azokat, és így részletes tartalmuknak közlését bizvást mellőzhetjük.

AZ ELSŐSZÜLÖTTSÉGI TRÓN-ÖRÖKÖSÖDÉS MEGÁLLAPÍTÁSA
FIÁGON.

Az eddig előadottak Magyarországnak közjogi viszonyait egészen az 1687-ki országgyűlésig tüntetik elő, melynek folyamában azok jelentékeny változást szenvedtek, minthogy az eddig fennállott királyság az ausztriai Ház fiágához tartozó örökös királysággá alakíttatott át, de az ország minden többi alkotmányos jogainak biztosítása mellett. Midőn ugyanis az említett évben egybeült országos rendek I. Lipót jóváhagyásával, ennek elsőszülött fiát, I. Józsefet, a szokásos koronázási eskü letétele után ifjabb királyiá megkoronázták, egyuttal hálás visszaemlékezéssel arra, hogy I. Lipót uralkodása alatt, az ország egy nagy részén kívül, annak fővárai, nevezetesen pedig, a magyar királyoknak ősrégi lakhelye, Buda vára, visszahódítottak a törököktől, — az ausztriai ház fiágának trónöröklési jogát megalapító második cikket következőleg szerkeszték :

„Magyarország és a hozzákapcsolt részek összes karai és rendei kinyilatkoztatják : hogy ezentúl senkit mást, mint ő cs. és kir. felsége (I. Lipót) fiörököseinek első szülöttjét tartandják mindörökre törvényes királyokul és urokul, és országgyűlésileg e Magyarországon annak rendje szerint megkoronázandják;“ 58.) — de ezen hozzáadással : „és mindannyiszor, valahányszor koronázás történik,

mindig a diplomai (hitlevélbeli) cikkeknek előrebo-
csátandó elfogadása, vagy királyi biztosítása, s az e
felett leteendő eskü mellett, azon alakban, melyben
azt elődei tették.“ 59.)

A KORONÁZÁSI HITLEVÉL, (DIPLOMA.)

Ezen most említett, és Magyarországbán az
alkotmányos élet egyik főtényezőjét képző „diplomai
(articuli diplomatici,) cikkekre“, vonatkozólag meg-
jegyzendő, hogy Magyarország Rendei, elhárítandók
a sokszerű surlódásokat, melyek a király és nemzet
közt az alkotmányos alaptörvények ingatagságából
származhatnának, támaszkodva III. Endre király
példájára, ki az ország Rendeit jogaik megóvása
íránt külön koronázási diploma által is biztosította,
idővel azon szokást hozták be, hogy a megkoroná-
zandó király elé bizonyos, részint az ország szabad-
ságainak biztosítását, részint pedig a régi visszaélés-
sek megszüntetését tartalmazó pontokat terjesztettek;
a király aztán megkoronáztatása alkalmával, azon ki-
vül, hogy az ország jogainak és szabadságainak fenn-
tartását, mint Angliában is gyakorlatban van, eskü-
vel ígérte, az említett pontokat, külön királyi okmány
gyanánt szerkesztve, a törvénytárba beigtatá, és
azoknak sértetlen megtartására magát a koronázási
eskü által szentesített királyi szavával (a szokásos la-
tin kifejezés ez : „in verbo nostro regio“) kötelezte.

Ezen királyi okmány, kibocsátásának indoká-
nál fogva : „szent diplomának, koronázási diplomá-
nak (Diploma sacrum, Diploma coronationale, vagy

inaugurale)“, s a benne foglalt biztosításnál fogva „királyi biztosításnak (assecuratio regia)“, annak pontjai pedig e szótól: „diploma“ — „diplomai (hitlevélbeli) cikkeknek (articuli diplomatici)“ neveztetnek.

A koronázási diploma példáit, hogy többet ne említsünk, adja az 1622-ki országgyűlés 2-dik, az 1638-ki országgyűlésnek 1-ső, és az 1659-ki országgyűlésnek szintén 1-ső cikke, melyek közül az első II. Ferdinándnak, a második III. Ferdinándnak, és a harmadik I. Lipótnak koronázási diplomáját foglalja magában.

A mi e tekintetben korábban ősi szokás volt, azt a kérdésben forgó 1687-ki 2. c. törvénynyé alakítá át, minthogy a magyar korona öröklési jogát I. Lipót fiutódaira ruházván, „a diplomai cikkeknek előrebocsátandó elfogadását vagy királyi biztosítását, és azonkívül az eskü letételét“ a megkoronáztatás mellőzhetetlen feltételeiül rendeli. (Lásd az 58 sz. alatti jegyzetet.) Az 1687-ki második törvénycikk e szerint valamint egyrésről az Uralkodó Háznak biztosítá a trónöröklést fiágon, épp ugy más résről örök időkre biztosítá a magyar nemzetnek is alkotmányának fenntartását, és pedig ez utóbbit azáltal, hogy az I. Lipót által mind saját, mind utódai nevében jóváhagyott ezen törvény világosan meghatározza, hogy az ő utódai csak ugy és akkor juthatnak a magyar szent korona, mint a királyi hatalom symboluma feltevése mellett a törvényes joggyakorlat címéhez, ha és mintán letették az ország jogainak fenntartását ígérő esküt, és erről az ország Rendei a királyi koronázási oklevél által még kü-

lönösen biztosítva lettek. Szóval, az 1687-ki 2- törvénycikk a fiág trónöröklési jogát és az ország alkotmányos szabadságainak megőrzését ugyanazon egy garancia alá helyzi.

Az épp most fejtegetett, és az alkotmány alap-törvényeihez tartozó 1687-ki 2-dik törvénycikk kiegészítéseül szolgál a mindjárt utána következő 3-dik törvénycikk, mely így hangzik :

„Ha ő cs és kir. felségének (I. Lipótnak) fiivadéka megtalálna fogyatkozni: akkor az ekképen tovább szállandó és felveendő országglás öröklése — szintén előleges és a fennmirt módon előre bocsátandó királyi biztosítás és az említett hitlevélbeli cikkelyek elfogadása és a reájok teendő eskü mellett háramoljék és szálljon át fenséges II. Károly urnak, Spanyolország királyának (az ausztriai háznak II. Fülöp spanyol királytól, V. Károly fiától, és I. Ferdinánd magyar király unokaöcsétől származó spanyol ága utolsó ivadékának) szintén fi-ivadékára.“ 60.) Az említett törvénycikk végre az ország egyéb jogainak megóvására vonatkozólag ezt mondja :

„Azon esetben, ha mind ő cs. és kir. felségének (I. Lipótnak), mind a fennemlített fenséges spanyol királynak fimagva szakadna, érvénybe lép Magyarország Karainak és Rendeinek ősrégi, helybenhagyott törvényes szokása és előjoga a királyválasztás és a királyok megkoronázása körül.“ 61.)

Ezen két törvénycikkely folytán Lipótnak másodszülött fia, III. Károly (e néven a hatodik

római császár), midőn fivérének, I. Józsefnek fiörökös hátrahagyása nélkül történt halála után magyar királylyá megkoronáztatott, 1712-május 21-én e cím alatt: „Királyi oklevél, melyet ő cs. és kir. felsége, megkoronáztatása alkalmával, az ország Karaihoz és Rendeihez intézett,“ 63.) — a Corpus Juris Hungarici-ba az 1715-ki országgyűlés 2-dik törvénycikke gyanánt a következő koronázási oklevelet igtattatá be:

„Mi Károly római választott császár, mint Magyarország királya, elismerjük:

„1) Hogy a hajdankorból leszármaztatott királyi trónöröklésen és koronázáson kívül, a többire nézve Magyarországnak és a hozzá kapcsolt Részeknek összes és egyes közszabadságait, mentességeit, kiváltságait, végzeményeit, közönséges jogait, törvényeit és törvényes szokásait, melyeket Magyarország néhai dicső királyai és dicső emlékezetű elődeink engedményeztek és megerősítettek, úgy a jövőben engedményezendőket és általunk megerősítendőket (melyekre alapítva, kiterjesztve és szorítva birják a mondott Karok és Rendek az eskü szövegét, mely a néhai felséges fejedelem, I. Ferdinánd ur, dicső emlékezetű Elődiunk törvénykönyvei elején van;) kirekesztve azonban és mellőzve üdvözült II. Endre király ezerkétszáz huszonkettedik évi rendelete cikkelyének azon záradékát, mely így kezdődik: „Hogy ha pedig mi“ stb. egészen e szavakig: „ellenállni és ellenmondani örökre“; minden pontjaikban, záradékaikban és cikkelyeikben, a hogy azoknak alkalmazása és értel-

mezése iránt a Király és Karok országgyűlésileg meg fognak állapodni, erősen és szentül megtartandjuk, és mások által is, összesen és egyenként sérthetetlenül meg fogjuk tartatni.“ (5. §.) 63.)

„Az ország szent koronáját az országlakók régi törvényes szokása és a hazai törvények szerint, az ő kebelökből egyhangulag választott és megbízott bizonyos világi személyek által az országban fogjuk őriztetni.“ (6. §.) 64.)

„Ezen országnak és a hozzákapcsolt Részeknek eddig visszahódított, és Isten segedelmével ezentúl visszahódítandó tartományait és részeit az esküforma (koronázási eskü) értelmében Magyarországba és a hozzá kapcsolt Részekbe a törvények és kiváltságok alkalmazásának és értelmezésének fennemlített módozata szerint egészben bekeblezzük.“ (7. §.) 65.)

„Hogy fiágon való magvaszakadásunk esetében (mitől Isten őrizzen), az ország Karainak és Rendének előjoga a királyválasztásra és koronázásra régi érvényébe és állapotába visszalép és Magyarország, és a hozzákapcsolt Részek mellett sérthetetlenül megmarad.“ (8. §.) 66.)

„Valahányszor királyi koronázás Magyarország területén idők folytán országgyűlésileg ülendő lesz, mindannyszor fiuörököseink és trónutódaink, a jövődöbéli ujonnan koronázandó örökös királyok, kötelesek a jelen hitlevélbeli biztosítás elfogadására és azonkívül az eskü letételére.“ (9. §.) 67.)

„Mi tehát Magyarország és a hozzá kapcsolt

Részek egyetemes Karai és Rendei fennérített kérelmét kegyelmesen elfogadván, lelkiünk kegyes hajlama és a nekik kegyesen kedveskedni akarásunk szerint, a fennbeigztatott minden cikkelyeket, és minden azokban foglaltakat összesen és egyenként helyeseknek, kedveseknek, és elfogadottaknak vallván, azokhoz kegyelmes jóváhagyásunkat és hozzájárulásunkat adtuk, és azokat, minden bennök foglaltakkal egyetemben kegyelmesen elfogadtuk, helyeseltük, jóváhagytuk és megerősítettük; királyi szavunkkal megigérvén és biztosítván az országos Karokat és Rendeket, hogy minden fennebbieket mind Minnagunk megtartandunk, mind pedig minden más hű alattvalóink által, bárminő ranguak és állapotuak legyenek is, meg fogjuk tartatni.“ (10 és 11. §.) 68.)

Károly király aztán az I. Ferdinándétól a fennebbi koronázási hitlevélben előforduló szavakban eltérő következő koronázási esküt tette le:

„Mi Károly római választott császár stb. mint Magyarországnak és a hozzá kapcsolt Részeknek királya, az élő Istenre, legszentségesebb anyja Szűz Máriára, és minden Szentekre esküszünk, hogy Isten egyházait, a főpap, báró urakat, országnagyokat, nemeseket, szabad városokat, és minden országlakókat mentességeikben és szabadságaikban, jogaikban, törvényeikben, kiváltságaikban és régi jó és jóváhagyott törvényes szokásaikban, a mint azoknak értelmezése és alkalmazása iránt a Király és Karok országgyűlésileg egyhangulag meg fognak állapodni, megtartjuk és mindenkinek igazságot szolgáltatunk; néhai fenséges Endre király rendeletét (aranybullá-

ját) kirekesztve mégis és mellőzve belőle a 31-dik cikkelynek azon záradékát (ez, mint már említettük, az 1687-ki 4. törv. cikk. 1. §-ban megszüntettetnek nyilvánítottnak), mely így kezdődik: „Hogyha pedig mi“ stb., e szavakig: „ellenállni és ellenmondani örökre“ — megtartjuk; Magyarországnak határait, és mindazokat, a mik bármely jog vagy cím alatt hozzá tartoznak, el nem idegenítjük, nem kisebbitjük, hanem tehetségiünk szerint öregbítjük és kiterjesztjük, és mindazt megteesszük, miket minden Karoknak és egész Magyarországnak közjávára, díszára és gyarapítására igazságosan tenni foghatunk. Isten és minden szentek bennünket úgy segíljenek.“ 69)

Ezen eskünek és az ezt megelőző koronázási hitlevélnek tüzetesebb értelmezésére, különösen pedig minden kételemeknek elhárítására, melyek az azokban érintett trónöröklési jogot illetőleg és a törvényeknek horderejére és azoknak országgyűlési jelentőségére vonatkozó eme záradék folytán: „a mint azoknak értelmezése és alkalmazása iránt a király és karok országgyűlésileg egyhangulag meg fognak állapodni,“ 70.) keletkezhetnének, szerkesztetett az 1715-ki országgyűlésnek 3-dik törvényeikre, melyben, miután a trónöröklési jogra vonatkozólag ki van mondva, hogy:

„Ő cs. és kir. felsége kegyelmesen elhatározta, ősi trónöröklését kegyes koronázási hitlevelének tartalma szerint intézni el, s a néhai felséges Lipót cs. és királytól leszármazó fi-ág magvaszakadtával (mint-hogy az ausztriai Háznak az 1687-ki 3. t. cikkben

említett spanyol fi-ága még I. Lipótnak életében II. Károly királylyal kihalt, arról itt többé említés nem tétetik) királyválasztás és koronázás körül a Karoknak és Rendeeknek ősrégi, és helybenhagyott törvényes szokását és előjogát helyt foglalandónak kinyilatkoztatta“, 71.) a kérdéses záradékot illetőleg világosan kimondatik, hogy:

„Az ország Karai és Rendei felett a királyi felség máskép nem akar uralkodni és kormányozni, mint magának Magyarországnak eddig hozott, vagy jövőben országgyűlésileg hozandó saját törvényeinek megtartásával.“ (1. §.) 72.)

„Mely legkegyelmesebb királyi kinyilatkoztatással, jelesen e záradékra nézve: „A mint a törvények értelmezése és gyakorlata iránt a király és Karok és Rendeek közös egyetértéssel országgyűlésileg meg fognak állapodni“ az ország területének minden csonkítása, és annak egyéb tartományok (az osztrák örökös tartományok) módjára vélt kormányzása ellen, az országos Karokat és Rendekeket eléggé biztosítottakká teszi.“ 73).

Ezen záradék egyébiránt azon okból, hogy később változatlanul beigtattatott Mária Theresia koronázási hitlevelébe, az 1741-ki 8. törvénycikk által (1741. 8. t. c. a sarkalatos jogok megőrzéséről) újból következőleg értelmeztetett:

„Magyarország Karainak sarkalatos jogai, szabadságai, mentességei, és kiváltságai — kik is már az iránt, hogy más tartományok módjára nem

fognak kormányoztatni, (az 1715-ki 3. törvénycikk által) különben is biztosítva vannak, — a törvények gyakorlatáról és értelmezéséről szóló záradék értelme alá semmikép nem vétethetnek.“ 74.) —

Ezen záradék végre a későbbi királyoknak, mint II. Lipótnak, I. Ferencnek és V. Ferdinánd-nak koronázási hitleveleibe mindig csak ezen megszorító hozzáadással igttattatott be: „Épségben maradván mindazonáltal mindig azokra nézve, mik az 1741-ki 8. törvénycikk által kivétnek, eme törvénynek intézkedése;“ 75.) de koronázási esküikből, mint már korábban Mária Theresiaéből is, végkép kihagyatott.

HONVÉDELMI KÖTELESSÉG, ADÓMEGAJÁNLÁSI JOG.

A III. Károly koronázási hitlevelét és koronázási esküjét magukban foglaló 1715-ki törvények fejtegetésénél nem mellőzhető figyelemmel Magyarország alkotmányos szabadságainak két fősarkpontja, — tudniillik ama törvényeknek az adó megajánlási jogot és a hadi szolgálatot tárgyazó 8 dik cikke, melynek lényeges határozmányai a következők:

„Minthogy a nemesek az ország védelmére katonáskodni tartoznak, ő cs. és kir. felsége azt, valahányszor szükségesnek találandja, az eddig erre vonatkozólag szentesített törvények értelmében ezen-től is kívánhatja“; (1. §.) 76.) — mit egybehangzólag az aranybulla 7. cikkével és az I. Rész 9. címével „az 1723-ki 6. törvénycikk a 2-dik §-ban

tározottabban így fejezi ki: „Mindnyájan, kik nemesi jogokkal bírnak, az ország védelmére fegyverre kelni tartoznak.“ 77.)

„Mínthogy pedig minden eshetőségre rendes katonaságot is kell tartani; de egyszersmind kétségtelen, hogy ezt zsold nélkül eltartani nem lehet, zsoldot pedig adófizetés nélkül ki nem teremthetni: ennél fogva az erre szükséges subsidium és adók anyaga országgyűlésileg a karokkal lesz meghatározandó.“ (2. §.) 78.)

„Midőn pedig váratlan ellenséges betörésnek rendkívüli esete merülne fel, vagy a hirtelen és késedelmet nem szenvedő háború oka a tárgyalandó ügy rendes alakját meg nem engedné: ily esetekre a karok és rendek szükségesnek ítélték: hogy, az ország Nádora és Primása, valamint a főpapok, országzászlósok, a királyi Itélő tábla, megyék, a királyi és szabad városok a lehető legnagyobb számban, az országon belül, nem pedig kívül, egybehivatassanak, kik ily véletlen szükség okát elismervén, ily szerű adófizetés tárgyában, és az országnak nem más ügyeiben, határozhassanak, végezlhessenek;“ (4. §.) 79.) az adómegajánlás ezen rendkívüli módját azonban az 1741-ki 22 törvénycikk csak ezen egyetlen esetben engedi meg: „Ha vagy váratlan ellenséges betörés Magyarországra, vagy egyenesen ezen országot érdeklő sürgős háború oka az országgyűlés rendes egybeülését gátolná“, 80.) és minden más körülmények közt erre nézve megkívánja a rendes törvényes országgyűlés határozatát. A fennemlí-

tett 1725-ki 6. törvénycikk egyébiránt tekintettel a nemeseknek személyes hadi szolgálati kötelezettségére, s támaszkodván az I. Rész 9-dik címére, rendeli, hogy: „a nemesi jogokkal bírók minden adótól örökre mentesek maradjanak.“ (1. §.) 81.)

Végezetül az 1715-ki törvénycikkek sorozatából, mint még különösen fontos kiemelendő az egyik és a másik országgyűlés közti határidőt három évre határozó 14-ik cikk, mely összhangzólag a II. és III. Ferdinánd, valamint I. Lipót koronázási hitelveiben foglalt ígéretekkel, s biztosításokkal, és az 1655-ki 49. törvénycikkkel, e tekintetben a következőt állapítja meg :

„Hogy ezentul az országnak közgyűlése minden harmadik évben, vagy ha az ország közjava és szüksége igényelné, hamarább is megtartassék.“ 82.) mely törvény az 1723 : 7. és az — 1790-diki és 1791-ki alább körülményesebben tárgyalandó 13. törvénycikkben ismételve megújítatott.

A TRÓNÖRÖKÖSÜDÉSI JOG ÁTRUHÁZÁSA A FELSÉGES URALKODÓ HÁZ LEÁNYÁGÁRA IS, AZ ELSŐSZÜLÖTTSÉG SZERINT, VAGYIS A PRAGMATICA SANCTIO, MINT KÉTOLDALU SZERZŐDÉS.

Magyarország közjogi viszonyait illetőleg időszakot alkotott az 1722. június 20-tól elkezdve 1723. június 19-ig Pozsonyban tartott országgyűlés, melynek folyamatában Magyarországnak Karai és Rendei hálaosan elismervén azt, hogy III. Károlynak, (e néven a hatodik r. császárnak) mint azon időbeni királynak uralkodása alatt a magyar szent koronához tartozó mellékországok jelentékeny része a törököktől vissza-

hódíttatott, és az országban is a béke biztosítva lőn, — az ő Felsége által még 1713-ban tartott nagy államtanácsban formulázott, az ausztriai Ház női ágát is trónöröklésre jogosító, a *pragmatica sanctio* nevezete alatt híressé vált, és a német-osztrák örökös tartományok által már 1720-ban, Erdély által pedig 1722-ben elfogadott trónörökösödési végzeményt országos törvénynyé emelték.

A magyar alkotmány alapjogaihoz sorolandó ezen törvény az említett 1723-ki országgyűlés 1. és 2. törvénycikkeiben foglaltatik, melyeknek, nevezetesen pedig a *pragmatica sanctio* tartalmát értelmező első cikknek lényeges határozmányai a következők :

„A felséges ausztriai Ház nő-ivadéka is, Annak, és a Tőle leszármazók magvaszakadtáig Magyarország királyi koronája, és az ezen szent koronához tartozó Részek, országok és tartományok örökösévé az ország és a hozzá kapcsolt Részek összes Karai és Rendei szabad szavazatával kikiáltatik, és azon Karoknak és Rendeeknek ő cs. kir. felségéhez Bécsbe menesztendő ünnepélyes küldöttsége által meghívatik,“ (1. §.)

„És ez ajánlást Ő Felsége nem csak kegyelmesen és hálás indulattal fogagadni; hanem egyszersmind Magyarország szent koronája területén, és a hozzákapcsolt Részek, országok és tartományokban is az illetén trónöröklési rendet, a férfinemi elsőszülöttség során, az ő felségének Németországon belül és kívül fekvő többi örökös országaiban és tartományaiban általa már rendezett, megállapított, kihirdetett és elfoga-

3*

dott mód szerint, elválaszthatlanul, és a fokok hasonlósága mellett azon egy ág fi-ivadékának előjoga mellett kívánja intéztetni, megtartatni és őriztetni.“ (3. §.)

„Ugy, hogy ő felségének azon nő, vagy fi-örököse, ki a felséges ausztriai Ház mondott országainak és tartományainak a felséges ausztriai Házban bevett és említett elsőszülöttség módja szerint leendő örököse: ugyanazon trónrend szerint ezen és a jövőendő esetekben örökösödési joggal, a Magyarország és a hozzá kapcsolt, szintén feloszthatlanoknak értendő Részek csalhatatlan királyaul tartasék és koronáztassék.“ (4. §.)

A *pragmatica sanction*nak törvényerőt kölesönző második cikknek pedig így hangzanak határozmányai:

„Magyarország Karai és Rendei ő cs. és kir. felségének (III. Károlynak) fi-ivadéka magvaszakkadtával (de a mit Isten legkegyelmesebben elhárítani méltóztassék) a trónöröklési jogot Magyarországbán és koronájában, és a hozzá tartozó részek, tartományok és országokban, melyek Isten segéd-mével már visszafoglaltattak, vagy még visszafoglalandók lesznek, — a felséges ausztriai Ház nő-ivadékára is — és pedig első helyen a most országgló cs. kir. felségtől; aztán ennek kifogytával, a néhai dicsőült Józseftől (III. Károlynak, mint magyar király I. Józsefnek nevezett és fi-utódok nélkül kimult fivérétől); és ezeknek is kihalásával a Lipót (III. Károly atyja) császártól és királytól leszármazó törvényes, római kath. vallásu mindkétnemű utódokra, ausztriai fő-

hercegekre, ő cs. kir. országgló felsége által Németországon belül és kívül fekvő örökös országaiban és tartományaiban is, Magyarországgal és a hozzá kapcsolt Részekkel eloszthatlanul és elválaszthatlanul, kölcsönösen és együtt örökösödésileg birandókban, már megállapított elsőszülöttségi rend szerint átteszik és az említett trónöröklést elfogadják.“ (5. 6. 7. 8.)

„És eképpen ugyanazon nőági trónöröklést, mely a felséges ausztriai Házban behozva és elismerve van, Magyarország Karai és Rendei a fennirt rend szerint megállapítják;“ 88.) de ezen világos hozzáadással : „kiterjesztvén reá (a női trónöröklésre) most, akkor helyett, az 1687. 2. és 3. valamint az 1715 : 2. és 3. cikkeket,“ (9. §.) mely cikkek, mint azoknak fennebb közlött tartalmából látszik, a koronázási eskü letételére, a koronázási hitlevél kibocsátására, az ország szabadságainak és jogainak biztosítására, és a királyi Ház kihalásának esetében ismét visszatérendő szabad királyválasztásra vonatkoznak.

„Az ország Karai és Rendei ugyanazon női trónöröklést a mindkét nembeli ausztriai főhercegek, mint a fennebbi módon kijelentett trónörökösök és utódok által elfogadtatni, helyben hagyatni, és az ország és az ahhoz kapcsolt Részek Karainak és Rendeinek előrebecsátott és ő cs. kir. felsége által hasonlóképen legkegyelmesebben megerősített hitleveli- és más szabadságai- és előjogaival együtt, minden következő időkben megtartatni határozzák; és csak a női ág végképi kihalása

utánra tartják fenn maguknak a Karok és Rendek ősrégi, helybenhagyott és bevett törvényes szokásokat és előjogukat a királyok választásában és koronázásában.“ (10. és 11. §.)

Hogy pedig az ország jogainak és alkotmányos szabadságainak az országos Karok által, az ausztriai Háznak női trónöröklése megállapításakor az 1723 : 2. cikkének fennidézett 9. 10. és 11. §§-aiban világosan fenntartott biztosítását illetőleg semmi kétely fel ne merülhessen, alkottatott az 1723-ki harmadik törvénycikk, mely által III. Károly nem csak önmagát, hanem minden utódait is, örök időkre, erre a következő szavakban kötelezi :

„Ő cs. kir. felsége az ország és a hozzákapcsolt Részek összes hű Karainak és Rendeinek ugy hitlevélbeli, (a koronázási hitlevelekben foglalt), mint egyéb jogait, szabadságait és kiváltságait, mentességeit, előjogait, hozott törvényeit és helybenhagyott törvényes szokásait koronázási esküjének értelmében megerősíti és megtartandja.“

„Hasonlóképen az ő utódai is, Magyarország-
nak és a hozzákapcsolt Részeknek törvényesen meg-
koronázandó királyai, az ország és a hozzákapcsolt
Részek Karait és Rendeit ugyanazon előjogokban, és
az előrebocsátott mentességekben sértetlenül meg-
tartandják.“ (1. §.) (Lásd 83—92.)

E szerint az 1723 : 1. 2. és 3. cikkei kétoldalu szerződést tartalmaznak, mely által a király a koronázási eskü szent fogadalma mellett, és általa, s az ő személyében összes utódai is az ország jogainak

és alkotmányos szabadságainak sértetlen fenntartására ép oly szentül, ép oly jogerővel köteleztettek, mint az országos Karok és Rendek, az általuk jószántukból helybenhagyott, és a női ág trónörökösödését megalapító *pragmatica sanctio* megtartására.

Mária Theresia, mint magyar királyné II. Mária, ki fi-utódok nélkül meghalt atyja, III. Károly után a fennidézett törvények aegise alatt lépett a trónra, kormányzási diplomájának és esküjének értelmében az ország szabadságait és alkotmányos jogait valamint a többiben, ugy abban is fenntartotta, hogy uralkodásának kezdetétől fogva 1765-ig, dacára annak, hogy ezen idő alatt egész tevékenységét majdnem kizárólag az örökösödési és a hét éves háború vette igénybe, háromszor, ugymint 1741. 1751. és 1764-ben tartatott országgyűléseket; — de hogy ezen országgyűlés 1780-ig terjedt uralkodásának utolsó tizenöt évében miért maradt el, azt meghatározni akarni, a conjecturák körébe vág; ennek oka némelyek szerint az alkotmány fenntartása iránt addig nagy buzgalmat tanusító, de Mária Therezia szelid uralkodása alatt teljesen gondtalanságba merült, s az alkotmányos örökösödés kötelmei iránt közönyösebbekké vált magyar mágánásokban, részint pedig ama befolyásban is kereshető, melyet a Mária Thereziának 1765-ben meghalt férje, lotharingiai Ferenc helyébe, német császárrá megválasztott, és anyja által Magyarországot illetőleg társországlással megbizott fia, II. József a kormányügyek vezetésére azon idő óta gyakorolni kezdett.

Mária Theresia halála után, trónralépett fiának, II. Józsefnek tízévi uralkodása leggyászosabb korszaka volt Magyarországon az alkotmányos életnek. Habár ugyanis ő mindjárt az anyja halála utáni napon a magyar megyékhez intézett iratában, biztosítá a nemzetnek szabadságai fenntartását, még is sem azon iratban nem tett említést leendő megkoronáztatásáról, sem pedig, (a *pragmatica sanctio* és az 1723-ki 3. törvénycikk folytán reá háromlő kötelezettségnek ellenére, és azon szándékban, hogy a koronázási eskü által magát le ne kösse,) soha meg nem koronáztatta magát; sőt a magyar nemzet előtt ennek nyolcszázados eseménydús fennállása alatt, és egyszersmind tekintve az érte kiállott számtalan harcokat és küzdelmeket is, amnyira becsessé vált, nemzeti kincs és szent erekle gyanánt tekintett, és ez okból országgyűlésileg külön e célra választott örök által gondosan őrzött magyar koronát is a bécsi császári kincstárba vitette; — országgyűléseket, dacára ebbeli kötelezettségének és gyakran tett ígéreteinek, sohasem tartatott, és így az országos Karokkal és Rendekkel közösen gyakorlandó törvényhozási hatalmat önkényleg egyedül magának tulajdonítá; az alkotmány fővédbástyájául tekintett nádori méltóságot betöltetlenül hagyá; ügyviteli nyelvül mind az országos közkormányzatia, mind pedig a netán tartandó országgyűlésre nézve, az országban idegen nyelvet, a németet határozta; — a megyéknek szabad gyűlekezési jog és igazgatási közlegeik független választása által biztosított önkormányzatát és municipalis szerkezetét önhatalmulag

felfüggeszté, és azokat az általa felállított kormányhatóságok alá helyezé, és e szerint a német-osztrák örökös tartományokban létezett kormányzási módot, a magyar nemzetnek, összes Elődei által eskületétel mellett adott biztosítások ellenére, ráerőszakolni igyekezett, — végre az általa megkezdett török háború folytatására, a nélkül, hogy az erre vonatkozó és már fennebb tiizesen fejtegetett alkotmányos alapjogok értelmében magát érintkezésbe tette volna az országgyűléssel, önhatalmilag adókat hajtatott be és ujoncokat állíttatott.

Ezen a nemzet jogérzetét nehéz próbára tevő faggatások több helyütt csendháborításokat idéztek elő, melyeknek lecsillapítására J ó z s e f ama megyékben, hol az izgalmak legnagyobb mérvben nyilvánultak, gyűléseket tartatott, dacára annak, hogy korábban ő maga tiltá be azoknak tartását: ezen gyűlésekben igyekezett a megyei rendeket szelidebb eszközökkel kívánatainak teljesítésére, nevezetesen az adók és ujoncok megajánlására rábírni; de a megyei rendek, kijelentvén, hogy erre joguk nincs, és mind ezen, mind más sérelmeknek és az alkotmányos jogok megsértésének megszüntetése végett országgyűlést sürgettek; sőt némelyek közülök felszólíták az ország biráját, hogy azon esetre, ha II. J ó z s e f erre rá nem birathatnék, az 1608-ki fennidézett 3. törvénycikkben ráruházott kiváltságnál és kötelezettségnél fogva hirdesse ki az országgyűlést; — azonkívül a J ó z s e f által behozott új kormányzati rendszert a megyei rendek több helyütt eltörölték; a német nyelv a közigazgatásból kizára-

tott, és ismét helyreállítatott a megyék önkormányzata.

Mint hogy Józsefnek ama, jogot nem kimélő, csak rövidlátó államférfiak, újítók és tanácsadók veszélyes sugallatára indított ismeretes eljárása Magyarországon kívül Tirolban, és kiválólág Belgiumban is, hol a császári helytartó kiszorítása után az ország függetlensége kikiáltatott, nehezen lecsillapítandó zavarkat idézett elő, József, habár későn, belátta, hogy egész kormányrendszere, s nem a történeten alapuló idealis tervei meghiúsultak; ezen meggyőződéstől vezéreltetve, 1790. jan. 28-án, midőn már halálos ágyán fekiidt, kibocsátott okmányában visszavonta a magyar alkotmányt megsértő minden rendeleteit. Ezen okmány egyszersmind azon ünnepélyes nyilatkozatot foglalta magában . „hogy, miután Magyarország alaptörvényei szerint a törvényhozási jog meg van osztva az országfejedelem és a karok közt, ő (II. József) az országos karoknak ebbeli jogát sértetlenül fenntartandja, és azt, a mint ő Elődeitől átvette csonkítatlanul hátrahagyandja utódainak;“ és ennek folytán el is rendelte, 93) — hogy Magyarországnak Bécsben visszatartott koronája és egyéb országjelvényei visszaszállíttassanak az ország fővárosába, Buda várába, és ott a törvények értelmében őriztesse nek, mely jelvények három nappal József halála előtt, 1790. februar 17-én, Bécsben az e célra kiküldött mágnások által átvétetvén, az egész nemzet örömujongása közt és kimondhatlan ünnepélyek kíséretében, az esemény fontosságát ötszáz ágyulövés-sel hirdető Buda várába vissza is szállíttattak.

A MAGYAR ALKOTMÁNY UJABB MEGSZILÁRDÍTÁSA JÓZSEF
CSÁSZAR HALÁLA UTÁN.

II. József halála után azonnal több megye Rendei kijelentették, hogy, miután a nemzet egyrészt azon feltétel alatt hagyta helyben az ausztriai Ház n ő á g i trónöröklését, ha az országfejedelem az országgyűlés egybehívásával, törvényes megkoronáztatásával és a szokásos koronázási eskü letételével fogná megkezdeni uralkodását, és minthogy ezen kétoldalú szerződés a feltételeknek II. József részéről történt elmulasztása folytán lényeges csorbát szenvedett : az ország lakosainak kötelessége azon sarkalatos joguk védelme végett felszóllalni, miszerint ezentul a törvények pontosan teljesítenének, és hogy ellenkező esetben a nemzet ne hibáztathassék, ha jogainak és szabadságainak oltalmát, ősi jogainak újabb visszakövetelésében fogná keresni; ugyanakkor a trónörökös nélkül meghalt II. József után trónra lépett II. Lipót azonban, lecsillapítandó a felizgult kedélyeket, mindjárt trónraléptekor, különösen e célra kibocsátott iratában biztosította az országos karokat és rendeket jogaik és szabadságaik fenntartásáról, és ennek tettelegesen bizonyítékaul, 1790. mart. 29-én kibocsátott királyi meghívó levele által az országgyűlést ugyanazon év június 6-ra egybehívta Budára, melynek folyamában ő Pozsonyban, hova az országgyűlés időközben áthelyeztetett, a koronázási hitlevél előleges kibocsátása és a szokásos eskü lelétele után, 1790-ik november 15-én megkoronáztatott, és ez által a II.

Józsefnek tiz évi önkényes rendszabzlyai által felizgúlt ország alkotmányos és rendes állapotába visszahelyeztetett.

Az 1790—1791-ki 2. törvénycikkben foglalt és II. Lipót koronázási hitlevelére és esküjére szolgáló bevezetés — eltérve a Mária Theresia koronázási hitlevelének élén álló előszótól — kétségkívül azon szándékban, hogy az, az alkotmányosságra nézve a trónörökösnek intésül, a nemzetnek megnyugtatóul szolgáljon, — Lipót koronázási hitlevelének bevezetése mondjuk, fejtegeti a trónörökös kötelességeit: megkoronáztatását, a koronázási hitlevél kibocsátását, és az eskületételt illetőleg, a következő szavakban:

„Magyarországnak és a hozzá kapcsolt Részeknek ő felsége által, megkoronáztatása végett országgyűlésre egybehívott Karai és Rendei megemlékeznek arról, hogy a trónöröklési jog Magyarországon és a hozzá csatolt Részekben, országokban és tartományokban az ausztriai Háznak nőivadékára áttétetett, és hogy az előszabott törvény szerint teendő koronázás alkalmával mindig előrebocsátandó hitlevélbeli cikkek elfogadása és az eskü letétele folytán, azt, kit a trónöröklés illet, törvényes királyuknak fogják tartani, és megkoronázottnak nyilvánítani.“ 94.)

Mint hogy II. Lipót koronázási hitlevele tartalmára és nagyrészt szövegére is megegyez III. Károlynak és Mária Theresziának koronázási hitleveleivel, annak közlését bizvást el lehetne hagyni: de minthogy átmenetet képez a II. József által megkísértett absolutismusról a II. Lipót alatt

egész hatályába visszahelyezett alkotmányos rendszerre, és így a magyar alkotmánynak újabb időből származó biztosítékot nyújt, adjuk annak főbb határozmányait, kiemelvén egyuttal azon helyeket, melyekben azok elütnek a III. Károlynak már közlött koronázási hitlevele szövegétől :

„1) Hogy a királyi trónöröklésen és koronázáson kívül, a többiben Magyarországnak és hozzá kapcsolt Részeinek összes és egyes szabadságait, mentességeit, kiváltságait, rendszabásait, közönséges jogait, törvényeit és törvényes szokásait, melyeket Magyarországnak néhai dicső királyai és dicső emlékezetű Elődeink eddig engedményeztek és megerősítettek, úgy jövőben engedményezendőket és Általunk megerősítendőket minden pontjaikban, záradékaikban és cikkelyeikben, a miképen azoknak alkalmazása és értelmezése iránt a Király és Karok egyetértve országgyűlésileg megállapodni fognak — erősen és szentül megtartandjuk, és mások által is, összesen és egyenként sértetlenül megtartatandjuk;“ 94.) de a ritkított betűkkel nyomott, a törvények horderejére és országgyűlési jelentőségére vonatkozó határozmányt illetőleg, mint már említők, a III. Károly koronázási hitlevelétől eltérő, következő megszorító toldattal : „épségben maradván mindazonáltal azokra nézve, a mik az 1741 : 8. cikke által kivétettek, ama törvénynek intézkedése;“ 95.) mely hozzáadás által valamint általában biztosítottak az ország jogai és szabadságai, úgy különösen és újból biztosítván az : hogy Magyarország soha sem fog kormá-

nyoztatni az ausztriai Ház német és többi örökös tartományaiban szokásos kormányforma, hanem saját alkotmányos törvényei szerint.

A KORONAÖRÖK.

„2) Magyarországnak szent koronáját a hazai törvények szerint, az országlakók kebeléből minden valláskülönbség nélkül választott világi személyek által ezen országban fogjuk őriztetni; 96.) ezen pont a III. Károly koronázási hitlevelében még elő nem forduló, a választandó koronaörök személyei tulajdonságaira vonatkozó: „minden valláskülönbség nélkül“ hozzátétellel lőn bővítve.

AZ ORSZÁG INTEGRITÁSA

„3) II. Lipót a visszahódított országrészek újbóli egyesítését illetőleg — végkép elhagyván a III. Károly koronázási hitlevelének illető pontjában előforduló és a törvények horderejére és országgyűlési jelentőségére vonatkozó záradékot — egyszerűen és minden fenntartás nélkül ezt igéri: „Ezen országnak eddig visszafoglalt és Isten segédelmével ezentul visszafoglalandó bármely tartozékait és Részeit a koronázási esküiminta értelméhez képest egészben ezen országba be fogjuk keblezni.“ 97.)

A MAGVASZAKADÁSI CLAUSULA.

„4) Hogy azon esetben, ha a mindkét nemű ausztriai főhercegeknek magva szakadna, (az erre

vonatkozó pont III. Károly koronázási esküjében minthogy akkor még nem volt behozva a női ág trónöröklése, csak a fi-ágról tesz említést) a királyválasztás és koronázás joga régi érvényébe visszalép, és Magyarország és a hozzákapcsolt Részek számára sértetlenül megmarad.“ 98.)

A KORONÁZÁSI ESKÜ ÉS HITLEVÉL.

„5) A mint előrebocsátott (a fennebbi bevezetésben), valahányszor királyi koronázás Magyarország területén idők folytán országgyűlésileg ülendő lesz, mindannyiszor örökseink és trónutódaink, (III. Károly koronázási hitlevelében az akkor fenállott trónöröklési törvény szerint így áll : „fiörökseink“) a jövődj újra-koronázandó örökös királyok kötelesek a jelen hitlevélbeli biztosítást elfogadni, és reá az esküt letenni.“ 99.)

„Mi tehát a fennbeiktatott összes cikkelyeket kegyelmesen elfogadtuk, javalltuk, helybenhagytuk és megerősítettük; — megigérvén, és biztosítván az ország karait és rendeit királyi szavunkkal, hogy minden előrebocsátottakat mind Minmagunk megtartandjuk, mind alattvalóink által megtartatni fogjuk.“ 99.)

Az erre tett koronázási eskü, kivéve azt, hogy belőle, mint már említők, végkép kihagyatott a törvények horderejére és országgyűlési jelentőségére vonatkozó következő záradék : „a mint azoknak (a törvényeknek) értelmezése és alkalmazása iránt a Ki-

rály és Karok közegyetértéssel országgyűlésileg megállapodni fognak," tökéletesen egyformán hangzik a a III. Károly koronázási esküjével, mint ez annak következő szövegéből látható :

II. LIPÓT KIRÁLY KORONÁZÁSI ESKÜJE.

„Mi II. Lipót római választott császár stb.; mint Magyarországnak és a hozzákapcsolt Részeknek királya, esküszünk az élő Istenre, legszentsége-sebb anyja Szűz Máriára, és minden Szentekre, hogy Isten egyházait, a főpap, báró urakat, országnagyokat, nemeseket, szabad városokat és minden országlakosokat mentességeikben és szabadságaikban, jogaikban, törvényekben, kiváltságaikban, és régi jó és helybenhagyott törvényes szokásaikban megtartjuk, és mindnyájoknak igazságot szolgáltatunk, néhai fenséges Endre király törvénykönyvét (arany bullát) — kirekesztve mégis és mellőzve azon törvénykönyv harmincegyedik cikkelyének azon záradékát, mely így kezdődik : „Hogyha pedig mi“ stb., e szavakig : „ellenállni és ellenmondani örökre“ — megtartjuk; Magyarországunak és a mik hozzá bármely jog vagy cím szerint tartoznak, határait el nem idegenítjük, nem kiseb-bítjük, hanem tehetségünk szerint öregbítjük és kiterjesztjük, és mindazt megteesszük miket minden Karok és egész Magyarországunk közjávára, diszére és gyarapodására igazságosan tenni foghatunk. Isten minket úgy segíjen és minden Szentek!“ 101.)

Az 1790—1791-ki országgyűlés alatt II. Li-

pót koronázásán és eskületételén kívül, az alkotmány fenntartását biztosító több más törvénycikk is alkottatott, melyeket a következőkben adunk:

A MAGYAR KIRÁLY MEGKORONÁZTATÁSÁNAK HATÁRIDEJE.
JÓZSEF KIVÁLTSÁGAI CSAK MEGKORONÁZOTT KIRÁLYI UTÓDJA
MEGERŐSÍTÉSE ÁLTAL NYERTEK TÖRVÉNYES ÉRVÉNYT.

Nehogy a trónörökös, megkoronáztatását és az ezzel kapcsolt eskünek az alkotmány fenntartására letételét bizonytalan időre halaszthassa, az 1790—1791-ki 3. törvénycikkben megállapíttatott.

„Hogy a király koronázása, az uralkodás minden egyes változásával hat hónap alatt, a kimult király halálnapjától számítva, mulhatlanul megtétessek, épségben maradván mindazonáltal a közben az örökös királynak összes jogai, melyek az országnak alkotmányszerű közigazgatásához tartoznak; a kiváltságok osztogatási joga azonban ezentul is egyedül a törvényesen megkoronázott királyé maradand;“ 101.) — mely törvénnyel egybehangzólag, a II. József, mint meg nem koronázott király által kibocsátott kiváltságokról ugyanazon országgyűlés 32. cikkében rendeltetett: „az ő (II. József) kiváltságai, a mennyiben ezeket a törvény módja szerint adta ki, csak akkor nyerendnek törvényes érvényt, ha ő felsége, a most uralkodó, törvényesen megkoronázott magyar király által megerősítették“ 102.)

MAGYARORSZÁG SAJÁT CONSISTENTIÁJA S
ÖNKORMÁNYZÁSI JOGA.

Hogy pedig az ország ne kormányoztathassék az ausztriai Ház más örökös tartományaiban szokásos kormányforma szerint, egybehangzólag a fennidézett 1745: 3. és 1741: 8. cikkével, az 1780—91-ki országgyűlés 10. törvénycikkében Magyarország törvényes autonómiája a következőben mondatott ki:

„Az ország Karai és Rendei alázatos felterjesztésére, ő Felsége kegyelmesen elismerni méltóztatott, hogy, ámbár a felséges ausztriai Ház női ágának öröködése az 1723-ki 1. és 2. törvénycikkei által Magyarországon és a hozzákapcsolt Részekben ugyanazon fejedelmet illeti, kit a megállapított trónöröklési rend szerint elválaszul és oszthatatlanul bírandó többi, Németországon kívül fekvő örökös tartományokban: Magyarország mindazonáltal kapcsolt Réseivel szabad ország, és kormányzatának egész törvényes alakzatára nézve független, azaz, semmi más országtól avagy néptől nem függő, hanem tulajdon állással és alkotmányával bíró; annál fogva a maga törvényesen megkoronázott örökös királya által, tehát ő felsége és utódai, Magyarország királyai által, saját törvényei és törvényes szokásai szerint, nem pedig más tartományok (a német-osztrák örökös tartományok módjára, kormányzandó és igazgatandó.“ 104.)

A MAGYAR SZENT KORONA TERÜLETÉNEK FELOSZOLHAT-
LANSÁGA.

Ide tartozik továbbá az 1790—1791-ki országgyűlésnek az ország határszéleinek fenntartását parancsoló 11. cikke is:

„Ő felsége királyi kötelességeinek lenni nyilvánította, hogy Magyarországnak és a hozzákapcsolt Részeknek határszélei el ne idegenítenessenek, és a melyek ő felsége más örökös tartományaihoz csatoltattak, királyi hatalommal viasszaszolgáltassanak.“ 105).

TÖRVÉNYHOZÁSI JOG, S A VÉGREHAJTÓ HATALOMNAK A
TÖRVÉNYEK ÉRTELMÉBEN VALÓ GYAKORLATA.

A király és az országos Karok és Rendek közt megosztott törvényhozási jogról, továbbá a birói és végrehajtó hatalomról, tekintettel a II. Rész 3. címére, az 1790—1791-ki 12 cikkben ez van mondva:

„Hogy a törvények hozása, eltörlése, és értelmezésének joga Magyarországnak és a hozzákapcsolt Részekben a törvényesen megkoronázott fejedelemmel és az országgyűlésre törvényesen összeseregülő országos Karokkal és Rendekkel közös legyen, és azonkívül nem is gyakorolható — ő felsége önkényt és magától elismeri; és kegyelmesen kijelentette, hogy a Karok e jogát sértetlenül megtartandja, és mikép az dicsőült Elődeitől reá szállott, ugy felséges Utódaira is sértetlenül átszállítandja; biztosítván az ország Karait és Rendeit, hogy, soha edictumok, vagyis ugynevezett patensek által, melyek általánfogva soha az

ország törvényhatóságai által el nem fogadhatók, az ország és a kapcsolt Részek nem lesznek kormányzandók.“

„A törvényszékeknek törvény által megállapított vagy megállapítandó alakja királyi hatalommal nem fog megváltoztattatni, sem a törvényszerű ítéletek végrehajtása parancsolatok által meggátoltatni, vagy mások által gátoltatása megengedtetni, sem a törvényszékek törvényszerű ítéletei nem fognak megmásítatni, sőt sem királyi átvizsgálás, sem bármely politikai hatóság által átvizsgálás alá nem vettetni, hanem az eddig alkotott vagy jövőben alkotandó törvények, az ország bevett törvényes szokása szerint, valláskülönbség nélkül választandó ítélő-bírák által fognak a törvényszékek által megtartatni; a végrehajtó hatalom pedig, egyedül a törvények értelmében, ő királyi felsége által gyakoroltatni.“ (107).

ORSZÁGGYÜLÉS TARTÁSA MINDEN HARMADIK ÉVBEN.

Hogy pedig a netalán teendő önkényszerű rendszabályok mentségeül fel ne hozattathassék az országgyűlés nem tartása: hivatkozva a már fennebb idézett 1655: 49 1715: 14. és 1723: 7 cikkeire alkottatott az 1790—1791-ki 13. törvénycikk, mely rendeli:

„Minden harmadik évben, vagy ha az ország közhaszna és szüksége megkívánná, még korábban is ő királyi felsége közországgyűlést hirdetend, melyre a Karok és Rendek meg fognak jelenni és az országgyűlési ügyeket törvényes szabadsággal tárgyaland-

ják. Hogy pedig a tárgyalt királyi előterjesztvényekkel az ország Karainak és Rendeinek összes igazságos sérelmei minden egyes országgyűlésben mulhatlanul elintéztessenek, és a hozandó törvények foganatosíttassanak, — arról ő felsége királyi tisztjénél fogva minden jövő időben gondoskodni fog.“ 108.)

A KIR. HELYTARTÓTANÁCS FÜGGETLENSÉGE.

Továbbá, hogy az ország kormányzatával megbizott magyar kir. Helytartótanács függetlensége minden idegen befolyástól megóvassék, az 1790—1791: 14. törvénycikkben rendeltetett:

„A magyar királyi Helytartótanács, szervezésénél fogva is, minden törvényes hatalommal bir, mely a törvények foganatosításának eszközlésére, és azok megsértésének elhárítására szükséges, és mint Magyarországon legfőbb politikai hatóság, a fennálló törvények erejénél fogva is, minden más hatóságtól független, és csak ő kir. felségének rendeltetik alá.“ 109.)

MINDEN IDEGEN NYELV KIZÁRÁSA A KORMÁNYZATBÓL.

Hogy pedig a II. József által behozott német, vagy bármely más idegen nyelv az ország közigazgatásából kizárassék, az 1790—1791: 16. törvénycikk ezt mondja:

„Ő felsége biztosítja a Karokat és Rendekeket, hogy bármely ügyek vitelébe idegen nyelv nem fog behozatni.“ 110.)

ADÓ ÉS UJONCZOK MEGAJÁNLÁSI JOGÁNAK MEGERŐSÍTÉSE.

Végre felhozandó itt még az 1790—1791: 19. törvénycikk, mely hivatkozva az ide vonatkozó és fennebb már idézett — 1715: 8. és 1741: 22. törvénycikkekre, a magyar alkotmány egyik leglényegesebb alapjogát, az adó- és ujonc megajánlási jogot, az országgyűlésnek a következő erőteljes kifejezésekben biztosítja:

„Nemkülönben arról is teljesen biztosítani méltóztatott ő felsége az ország és a hozzákapcsolt Részek Karait és Rendeit, hogy bármely nevezetű segedelmek, akár pénzben, akár természetnyekben, vagy ujoncokban sem a Karokra és Rendekre, sem nemtelenekre, királyi önkényszerint nem fognak rovatni, sem szabad ajánlat vagy bármely más cím alatt országgyűlésen kívül nem fognak szorgalmaztatni. Mennyisége pedig a közadónak, mely az állandó katonaság fenntartására rendeltetett, mindenkor az országgyűlésen, egyiktől a másikig, fog meghatározni.“ 111).

Miután II. Lipótnak rövid, de örökre emlékezetes uralkodása alatt Magyarország alkotmányos szabadsága ezen alkotmányos védbástyák oltalma alá helyeztetett, az ő, mart. 1-én 1792 történt halála után trónra lépett fiának, I. Ferencnek (e néven második és egyáltalában utolsó római császárnak) első gondja vala, a magyar országgyűlést, a törvényesen meghatározott határidő alatt, azaz május 20-ra 1792. Budára egybehívni, a hol ő — miután

az első pontban, a koronázást hat hónap alatt a trónralépés után megtartatni parancsoló 1790—1791: 3. törvénycikkre e szavakkal: „A koronázást az 1790. és 1791-ki országgyűlés harmadik törvénycikke értelmében megtartandjuk,” 112.) — világosan hivatkozó, a többiben pedig mind tartalmára, mind szövegére nézve II. Lipót koronázási hitlevelével tökéletesen nemcsak megegyező, de még határozottabb értelmű koronázási diplomáját kibocsátá, és a szokásos esküt letette, ugyanazon évi június 6-án ünnepelesen meg is koronáztatott.

MAGYARORSZÁG SARKALATOS JOGAINAK MEGÚJITOTT MEG-
ERŐSÍTÉSE

I. Ferenc ezen idő óta 1811-ig, a majdnem szakadatlanul tartó háború fegyverzaja közt is, még hat országgyűlést tartott ugyan, és nevezetesen 1796. 1802. 1805. 1807. 1808. és 1811-1812-ben; de később az országgyűlés mellőzésével is adókat rovatott ki, és újoncoztatott is, külön e célra kinevezett királyi biztosok által.

De minthogy ez az országot észrevehető izgultságba hozta, s a Karok és Rendek e miatt érzékeny panaszt tettek mind a megyegyűléseken, mind pedig a tizenhárom évi szünetelés után 1825-ben Pozsonyba egybehivatott és 1827-ig tartott országgyűlésen, — I. Ferenc lecsillapítandó a nyugtalan kedélyeket, az egybegyűlt országos Karokhoz és Rendekhez intézett leiratokban nem mulasztá el ezeket a törvények és alkotmányos formák ezentúli sérthetetlen megtartásáról biztosítani, mely biztosítások törvénycikkekké

szerkesztve az 1825-1827-ki országgyűlésen alkotott törvényeknek következő három cikkét képezik:

AZ ALKOTMÁNYOS ALAPTÖRVÉNYEK SÉRTHETETLEN
MEGTARTÁSÁRÓL ÁTALÁBAN.

„A Karoknak és Rendeknek az alaptörvények érvényökben fenntartása iránt való és a mult eseményekből (az adót és ujoncozást illetőleg tett és fennebb említett országgyűlésén kívüli rendszabályokból) származó aggodalmunk megnyugtatóására: Ő felsége tökéletesen meg lévén győződve a felől, hogy a király és ország boldogsága a törvények pontos megtartásán és épségén alapszik, és ha vagy a király vagy az ország Rendei jogaiból valami elvonatik, a törvények és az ország törvényes rendszerének százados gyakorlat által megerősített építménye aláásatik, kegyelmesen kinyilatkoztatni méltóztatott: hogy legfőbb gondjai közé sorozza az országnak, kronázási esküjével megerősített alkotmányát minden időben oltalmazni és megtartani, és azért az 1790°/₄-ki 10. 12. és 19. törvénycikkeket (az ország függetlenségéről, a törvényhozási, birói és végrehajtó hatalomról, és az országgyűlés adómegajánlási jogáról szóló t. cikkeket) mind maga állandóan megtartandja, mind mások által is megtartatandja“ (1827. III.) 113.)

A FENNEMILTETT 1790°/₄-KI 19. TÖRVÉNYCIKK SÉRTETLEN
MEGTARTÁSÁRÓL.

„Ő felsége biztosítja a Karokat és Rendeket, hogy bármely nevezetű adó és segedelmek tárgya, akár pénzben, akár természetményekben, vagy ujon-

cokban semmi, még rendkívüli esetekben sem fog megvonatni az országgyűlési tárgyalástól; sem pedig azon adóval, ennek országgyűlésileg meghatározott nemét és mennyiségét illetőleg, országgyűlésen kívül semmi változás sem fog tétetni, hanem az, a mint egyik országgyűléstől a másikig, az országgyűlésen meghatároztatik, lesz behajtandó.“ (IV. c.) 114.) — Végre

AZ ORSZÁGGYÜLÉSNEK MINDEN HÁROM ÉVBEN
MEGTARTÁSÁRÓL.

„Ő felsége biztosítja a Karokat és Rendeket, hogy azokat, a mik az ország törvényeivel, nevezetesen 1790¹-ki 13. t. cikkel a tartandó országgyűlésekről rendeltettek, mulhatlanul foganatosítani fogja.“ (V. c.) 115.)

A mit I. Ferenc itt ígért, pontosan meg is tartá, a mi abból is kitetszik, hogy, midőn bekövetkezett az erre kiszabott idő, 1830 és 1832-ben országgyűléseket hivatott egybe; ez utóbbi alatt, mely még 1836-ban is folyvást tartott, I. Ferenc 1835. mart. 2-án kimult.

Atyjának dicső példáját V. Ferdinánd király, is (mint ausztriai császár e néven első) hiven követé; ő ugyanis még atyjának életében az 1830-ki pozsonyi országgyűlésen történt megkoronázatásakor nem csak hogy kibocsátotta az ő, mind magát, mind utódait az ország alkotmányának és szabadságainak sértetlen megtartására kötelező, a koronázást hat hónap alatt a trónralépés után megtartatni rendelő, és az 1832-1836-ki országgyűlés törvénytárába első cikk

gyanánt beigtatott koronázási hitlevelét, és nem csak hogy letette a koronázási esküt, hanem alkotmányos királynak ekként magára vállalt kötelességei érzetében mindannyiszor, valahányszor az erre törvényesen meghatározott idő bekövetkezett, nevezetesen, mint-hogy az 1832-ben egybehívott országgyűlés csak 1836-ban fejeztetett be, 1839—40. 1843—44. és 1847-ben országgyűléseket is tartatott, és az országos ügyek vezetésében pontosan követte a korábban fenállott, vagy az ő országlása alatt tartott országgyűlések által hozott törvényeket.

Azon számos üdvös törvények között melyek V. Ferdinánd király, hazánk aranykorát vissza-idézni látszó országlása alatt, — a magyar nemzetnek alkotmányos és nemzetiségi fejlődésére nézve legnagyobb horderővel bírnak, s méltán a sarkalatos törvények közé számíthatók, — a következők:

Az 1844. II. t. c. a magyar nyelv és nemzetiségről; (116).

Az 1844. III. t. c. a vallásügyben; 117.)

Az 1844. IV. t. c. az általános birtokképeségről; 118.) és

Az 1844. V. t. c. az általános hivatalképességről. 119.)

Az idézett helyek és okmányok eredeti szövege.

1) A Béla király névtelen jegyzőjének VI. fejezete szerint, az összszöveg latin szövege:

Primus status iuramenti sic fuit: ut quamdiu vita duraret, tam ipsis, quam etiam posteris suis, semper ducem haberent de progenie Almi ducis.

Secundus status iuramenti sic fuit: quidquid boni per labores eorum acquirere possent, nemo eorum expers fieret.

Tertius status iuramenti sic fuit: ut isti principales personae, qui sua libera voluntate Almu[m] sibi dominum elegerant, quod ipsi et filii eorum nunquam a consilio ducis et honore regni omnino privarentur.

Quartus status iuramenti sic fuit: ut si quis de posteris eorum infidelis fieret contra personam ducale[m], et discordiam faceret inter ducem et cognatos suos, sanguis nocentis funderet, sicut sanguis eorum fuit fusus in iuramento, quod fecerunt Almo duci.

Quintus status iuramenti sic fuit: ut si quis de posteris ducis Almi et aliarum personarum principalium iuramenti statuta ipsorum infringere voluerit, anathemati subiaceat in perpetuum. —

A II. András decretumából vagy is az aranybullából idézett szakaszok:

2) Volumus etiam, quod nec nos, nec posteri nostri servientes capiant vel destruant favore alicuius potentis, nisi prius citati fuerint et ordine iudiciario convicti. (2. §.)

3.) Nullam collectam (adó) colligi faciemus supra praedia servientium : nec in domus nec villas descendemus, nisi vocati. Super populos etiam ecclesiarum ipsarum nullam penitus collectam faciemus. (3. §.)

4.) Si quis serviens sine filio decesserit, quartam partem possessionis filia obtineat, de residuo, sicut ipse voluerit, disponat, et si morte praeventus disponere non poterit, propinqui sui, qui eum magis contingunt, obtineant. Et si nullam penitus generationem habuerit, rex obtinebit. (4. §.)

5.) Comites parochiani (a főispánok) praedia servientum non discutiant. (5. §.)

6.) Si autem rex extra regnum exercitum ducere voluerit, servientes cum ipso ire non teneantur, nisi pro pecunia ipsius. Si vero exercitus (hostilis) venerit supra regnum, omnes universaliter ire teneantur. Item si extra regnum exercitum ducere voluerimus, et cum exercitu ipse iverimus, omnes, qui comitatus habent, pro pecunia nostra nobiscum ire teneantur (7. §.)

7.) Palatinus omnes homines regni nostri indifferenter discutiat ; sed causas nobilium, quae ad perditionem capitis, vel ad destructionem possessionum pertinent, sine scientia regis terminare non possit. (8. §.)

8.) Si hospites, videlicet boni homines, ad regnum venerint, sine consilio regni ad dignitates non promoveantur. (11. §.)

9.) Uxores decedentium vel damnatorum ad mortem per sententiam, vel in duello succumbentium, vel ex quacunque alia causa, non fraudentur dote sua. (12. §.)

10.) Jobagiones (a főnemesek) ita sequantur curiam regis, vel quocunque proficiscuntur, ut pauperes per eos non opprimantur nec spoliuntur. (13. §.)

11.) Item si quis comes honorifice se juxta comitatus sui qualitatem non habuerit, vel destruxerit populos castrisui, convictus super hoc coram omni regno dignitate sua turpiter spoliatur, cum restitutione ablatorum. (§. 14.)

12.) Possessionibus, quas quis justo servitio obtinuerit, aliquo tempore non privetur. (17. §.)

13.) Jobagiones castrorum (rastici,) teneantur secundum libertatem a sancto rege Stephano institutam, similiter et hospites, (bevándorlók) hujuscunque nationis, secundum libertatem ab initio eis concessam teneantur. (19. §.)

14.) Episcopi, super praedia servientium equis nostris decimas non dent, nec ad praedia regalia populi eorundem decimas suas apportare teneantur. Item porci nostri in silvis vel pratis servientium non pascantur contra voluntatem eorum. (22. és 22. §.)

15.) Comites camerarii (tárnokok) monetarum nobiles regni nostri sint; ismaelitae et judaei id fieri non possint. (24. §.)

16.) Item possessiones extra regnum (extraneis, azaz külföldieknek) non conferantur. Si sunt aliquae collatae vel venditae extraneis, populo regni ad redimendum reddantur. (26. §.)

17.) Si quis ordine judiciario fuerit condemnatus, nullus potentium possit eum defendere. (28. §.)

18.) Item praeter hos quatuor jobagiones, scilicet palatinum, banum, comites curiales regis et reginae, duas dignitates nullus teneat. (30. §.)

19.) Quod si nos (rex), vel aliquis successorum nostrorum aliquo unquam tempore huic dispositioni nostrae contraire voluerit, liberam habeant, sine nota, alicujus infidelitatis, tam episcopi, quam alii jobagiones ac nobiles regni universi et singuli, praesentes et futuri, posterique resistendi et contradicendi nobis et nostris successoribus in perpetuum facultatem. (31. §.)

Verbőczy Hármaskönyve I. Része IX-dik címének a nemesség (nemzet) szabadságáról szóló eredeti szövege:

20.) Prima nobilium libertas est, quod ipsi, nisi primum citati vel vocati, ordineque judiciario condemnati fuerint, in eorum personis, ad quorumvis instantiam, vel clamores, aut preces, nusquam et per neminem detineri possint. (1. §.)

21.) Secunda libertas, quod nobiles totius regni nullius praeterquam principis legitime coronati subsint potestati, et ipse quoque princeps noster, ad simplicem querelam et sinistram suggestionem alicujus, neminem eorum praeter viam juris, et altera parte non audita, in persona vel rebus suis, ordinaria auctoritate impedire potest. (4. §.)

21.) Tertia est: quod justis eorum juribus et omnibus proventibus intra terminos territoriorum suorum adjacentibus, liberam semper, prout volunt, fruendi habent potestatem, ab omni servitute, ac datiarum, et collectarum, tributorum, vectigalium, tricesimarumque solutione per omnia immunes et exempti habentur; militare duntaxat pro regni defensione tenentur. (5. §.)

23.) Quarta et ultima est, quod si quispiam regum nostrorum libertatibus nobilium in generali decreto excellentissimi principis quondam Domini secundi Andreae regis, cognomento Hierosolymitani (ad quod observandum quilibet regum Hungariae, priusquam suum caput sacro diademate coronaretur, sacramentum praestare solet,) declaratis et expressis contravenire attentaret, tunc sine nota alicujus infidelitatis liberam illi resistendi, et contradicendi habent in perpetuum facultatem. (6. §.)

24.) Per nobiles autem universos Dominos Praelatos, Barones, caeterosque Magnates, et alios hujus regni Proceres intellige. (7. §.)

A Hármas könyv II. R. 3. C. a törvényhozásra vonatkozó pontjai :

25.) Quaestio occurrit, utrum Princeps per se possit condere leges? an opus sit, ut populi quoque accedat consensus?

25.) Princeps (rex) proprio motu et absolute constitutiones (leges et statuta) facere non potest, sed accersito interrogatoque populo: si ei tales leges placeant, an ne? qui cum responderent quod sic, tales postea sanctiones pro legibus observantur. (3. §.)

26.) Plerumque autem et populus nonnulla, quae ad publicum bonum conducere arbitratur, unanimi consensu discernit, in scriptisque Principi porrigit, supplicans super illis, leges sibi statui. Et si Princeps ipse ejusmodi sanctiones acceptaverit et approbaverit, tunc vim legis sortiantur, et pro legibus reputantur. (4. §.)

27.) Nomine autem populi hoc in loco intellige solummodo praelatos, barones et alios magnates, atque quoslibet nobiles, sed non ignobiles. (27. §.)

II. Mátyás király 1803 diki koronázás utáni 1-ső decretumának a törvényhozó elemeket meghatározó, s a királyi városokat is ide számító 1-ső czikke:

28.) Visum est regnicolis concludere, quinam sub nomine Statuum et Ordinum Regni intelligi, quive per Suam Majestatem Regiam ad publica Regni Comitia per Suae Majestatis Regales vocari, et vota sua in publica Regni Diaeta habere debeant? (1. §.)

29.) Cum Regni Hungariae Status et Ordines ex quatuor conditionis regnicolis. nempe Praelatis, Baronibus, seu Magnatibus, Nobilibus et Liberis Civitatibus constant, (2. §.)

30.) Ut Liberae Civitates quoque in suis privilegiis et numero Statuum et Ordinum conserventur, dignum judicant Regnicolae, et ut earum nuncii inter Regnicolas locum et vota habeant, dignum quoque censent Regnicolae. (10. §.)

A Hármaskönyv II. R. 5. címe, mely a törvény kötelező erejének kiterjedését magyarázza:

31.) Si quaeratur, quos ligent constitutiones (leges) et decreta? Sciendum, quod primo ligent Principem (regem), qui eas populo postulante edidit,

deinde ligant omnes jurisdictioni principis subiectos. (1. §.)

A Hármas könyv I. R. 9. címe mikép magyarázza a magyar nemzet alattvalói viszonyát királyához?

32.) Nobilis nullius, praeterquam Principis (Regis) legitime coronati subsint potestati, ad quod (decretum Andreae II. Regis) observandum, quilibet Regum Hungariae, priusquam sum caput sacro diademate coronaretur, sacramentum praestare solet. (6. §.)

A Corpus juris-nak I. Ferdinánd királyt illető biographiai előszavának kifejezései a király megválasztatásáról:

33.) In Regem Hungariae rite eligitur Tam omnibus fere preceribus in ipsum inclinatis Rex denuo acclamatur. (5. §.)

Elő Ferdinánd király esküje a Corpus Juris szerint:

34.) Nos Ferdinandus, Rex Hungariae, juramus, quod Ecclesias Dei, praelatos, barones, nobiles, civitates liberas et omnes regnicolas in suis immunitatibus et libertatibus, juribus, privilegiis, ac in antiquis et approbatis consuetudinibus conservabimus, omnibusque justitiam faciemus; serenissimi condam Andreae Regis decreta observabimus; fines regni nostri Hungariae, et quae ad illud quoquo jure aut titulo pertinent, non alienabimus, nec minuemus, sed quoad poterimus, augebimus, et extendemus, omniaque faciemus, quae pro bono publico, honore et incremento regni nostri Hungariae juste facere poterimus.

Az 1606-diki bécsi békekötés némely sarkalatos határozatai:

35.) Cum is (nempe Art. 22. 1604.) extra Diactam, et sine Regnicolarum assensu adjectus fuerit; propterea etiam tollitur. (1. §.)

36.) Omnibus Statibus et Ordinibus regni liber reli-

gionis ipsorum usus et exercitium permittetur : absque tamen praejudicio Catholicae Romanae religionis ; et ut clerus, templa et ecclesiae Catholicorum intacta et libera permaneant ; atque ea, quae hoc disturbiorum tempore utriusque occupata fuerint, rursum eisdem restituantur. (1. §.) (Ezzel összefüggőleg az 1608. koronázás előtti decretum 1. §. ezt határozza :

37.) Ut religionis exercitium tam Baronibus, Magnatibus, Nobilibus, quam etiam liberis civitatibus, ac universis Statibus et Ordinibus regni in suis ac fisci bonis ; item in confiniis quoque regni Hungariae militibus Hungaris, suae cujusque religio et confessio, nec non oppidis et villis eam sponte ac libere acceptare volentibus, ubique liberum relinquatur, nec quisquam in libero ejusdem usu et exercitio a quoquam impediatur.)

38.) Palatinus eligatur cum sua dignitate, more antiquitus consueto, in proxime celebranda diaeta. Quia vero sua Caesarea ac Regia Majestas in Hungaria residere nequit : ideo statutum est, quod sua Serenitas secundum plenipotentiam sibi per Suam Majestatem concessam, in negotiis regni Hungariae per Palatinum et consiliarios Hungaros, non secus, ac si Sua Caesarea, Regiaque Majestas personaliter praesens adesset, audiendi, proponendi, judicandi, concludendi, agendi et disponendi, in omnibus iis, quae ad conservandum regnum Hungariae, ejusdemque Regnicolarum quietem, et utilitatem videbuntur esse necessaria, plenariam potestatem et facultatem habeat. (A bécsi békekötés 3-dik cikke.) — (Ugyanezen határozatot az 1608. koronázás előtti decretum 3-dik cikke 1. §. következőleg egészítette ki :

39.) Sua regia Majestas duas ex Statu Catholico Romano, et totidem evangelicae confessionis personas proponat, ex quibus Status et Ordines quemcumque eligent ; Sua Majestas intra annum ab obitu Palatini pro electione novi Palatini peculiarem generalem Regni diaetam indicet, hozzá tévén mindjárt a 3-ik szakaszban :

40.) Quod si facere Sua Majestas nollet, tum Judici

Curiae Regiae, vel ipso non existente, Magistro Tavernicorum, plenaria sub amissione honoris et officiorum suorum, auctoritas tribuitur: diaetam ad Palatini electionem indicendi ac promulgandi. (k. e. 1608. 3. c. 2. §.)

41.) Ut corona in regnum Hungariae reducat, (h. b. 4. c.) et in manibus eorum qui ad ejus custodiam ex nativis Hungaris saecularibus delecti fuerint, in regno relinquatur. (k. e. 1608. 4. c.)

42.) In Thesaurarium nativi Hungari semper, et saeculares eligantur. (b. b. 5. c.) et ut exterarum nationes deinceps in nullos omnino regni proventus se ingerant. (k. e. 1608. 5.)

43.) Sua regia Majestas Hungariam et partes ei annexas per Hungaros nativos possidebit, tam majora quam minora officia regni, etiam confinium praefecturas Hungaris, nullo interposito religionis discrimine, conferet. (b. b. 9. 10. c.)

44.) Caveat Sua Majestas regia, ne exterarum nationes et alterius nationis homines in gubernationem Hungaricam se ingerant, neve in rebus Hungaricis aliorum, quam Hungarorum consilio absque religionis discrimine Sua Majestas utatur. (k. e. 1608. 10. c.)

45.) Quaerulantes injurias suas juris ordine prosequantur, et (P. I. t. 9.) nemo, nisi legitime citatus, jurisque ordine convictus puniatur. Decreta regni, quae antiquis legibus regni contrariantur, in diaeta proxima emendentur. (b. b. 11. c.)

46.) Ut omnes, qui Domino Bochkayo adhaeserunt, in fidelitatem Suae regiae Majestatis, tanquam legitimi ipsorum Regis redeant et recipiantur. (b. b. B. 21. §.)

47.) Regni Hungariae regnicolae et comitatus Suae regiae Majestati ad perpetuam fidem et observantiam se obligabunt — neque (salvis semper juribus et libertatibus regni) — unquam defectionem, rebellionem, insurrectionem etc. contra Suam Majestatem, contra bonum regni etc. in aeternum attentabunt. (b. b. B. 27. §.)

48.) Ut haec omnia majori robore firmentur, Sua regia Majestas diplomate suo firmiter promittet, et penes eandem

Regnum quoque Bohemiae, Archiducatus Austriae, Marchionatus Moraviae, Ducatus Silesiae, et Serenissimus Dux Ferdinandus cum Ducatu Stiriae assecurabunt, quod Sua regia Majestas reconciliationem cum Hungaris factam, inviolabiliter in omni sua parte observabit, et vicina quoque regna ac provinciae nihil, quod vicinitatis jus possit laedere, attentabunt. (b. b. B. 26. §.)

49.) Accedente consensu et auctoritate Sacrae regiae Majestatis libere, et non coacte spondemus, et Status ac Ordines Hungariae et Transylvaniae assecuramus, quod Sacra Majestas hanc reconciliationem cum Hungaris factam non solum inviolatibiter observabit, sed etiam Status et Ordines regni Bohemiae, ejusdemque provinciarum, nihil contra Hungaros, quod vicinitatis jura laedere possit, attentabunt. (Lit. Boh.)

50.) Quod reconciliationem cum sua Majestate et vicinis regnis et provinciis factam inviolabiliter, et in omni parte observabunt. (Lit. Hung.)

51.) (*Linczi békekötés.*) Diploma regium Pacificationis cum Illustrissimo Principe Transylvaniae, Domino Georgio Rákóczy initae (1647. 5. t. c.)

52.) Omnes Status et Ordines regni, liberae civitates, oppida privilegiata, et milites Hungarici in confiniis regni, liberum habeant ubique suae religionis exercitium, cum libero templorum, campanarum et sepulturae usu, nec quisquam in libero religionis suae exercitio turbetur, aut impediat. (1647. 5. c. 5. §.)

53.) Ut rustici quoque propter bonum pacis et tranquillitatem regni in quoruncunque dominorum terrestrium et fisci bonis in libero suae religionis exercitio a Sua Majestate regia, vel ejusdem ministris, aut dominis suis terrestribus non turbentur, aut impendantur; hactenus autem impediti, coacti et turbati liberum religionis ipsorum usum reasumere et continuare permittantur, neque ad alias religioni ipsorum contrarias ceremonias peragendas compellantur. (1647. 5. c. 7. §.)

54.) Ecclesiae pastores, sive concionatores, per quoscunque amoveri et exturbari neutiquam possint; qui autem haecenus amoti fuissent, eos liceat reducere, vel alios loco ipsorum reducere. (1647. V. 8. §.)

55.) Gravamina, negotium religionis et occupationes templorum concernentia, in proxima celebranda regni dieta complanentur, nec ultra occupationes templorum fiant. Ea autem templa, quae hoc disturbiorum tempore violenter utrinque occupata fuerunt, evangelicis restituantur, prout etiam catholicis. Gravamina autem futuris quoque temporibus in negotio religionis emergentia tam Catholicorum, quam etiam evangelicae confessionis hominum; quam etiam alia gravamina tam evangelicorum, quam catholicorum Sua Majestas singulis dietis plenarie complanabit. (1647. V. 8. §.)

56.) Caetera sub hac pacificatione utrinque agitata et tractata, utpote de distributionibus honorum et officiorum regni sine religionis discrimine, de omnium tractatum ratione Hungariae, cum Turcis vel aliis quibuscunque vicinis nationibus per nativos Hungaros seculares institutione, et de aliis etiam omnibus, libertates patriae concernentibus negotiis conclusum est: ut primis statim comitiis aliquid certi de iis statuatur, vel jam statuta ibidem de facto effectuentur. (V. 11. §.)

57.) Ad quod (pacificationis diploma) observandum, etiam successores nostros, legitimos scilicet Hungariae Reges obligatos esse volumus. (1647. V. 14. §.)

Az elsőszülöttségi trónörökösödés fiágon.

58.) Universi Status et Ordines regni Hungariae et Partium eidem annexarum declarant: quod in posterum neminem alium, quam Suae caesareae et regiae Majestatis (Leopoldi I.) masculorum haeredum primogenitum in perpetuum pro legitimo rege suo sint habituri, et diaetaliter intra hoc regnum Hungariae rite coronaturi. 59.) Erga semper toties, quoties inauguratio instauranda erit, praemittendam Articulorum diplomaticorum acceptionem, seu regiam Asse-

eurationem. deponendumque superinde juramentum, in ea, qua a majoribus suis praestitum esset, forma. (1687. II. 1. §.)

60.) Quodsi ejusdem caesareae et regiae Majestatis (Leopoldi I.) semen masculinum deficere contingeret, extunc istiusmodi devolvendi et suscipiendi regiminis successio rendundet et transeat in Serenissimi Hispaniarum Regis Domini Caroli II. pariformiter masculinum semen: erga aequae praeviam, praedecclaratoque modo praemittendam regiam affidationem, et acceptandos praementionatos diplomaticos articulos et praestandum desuper juramentum. 61.) Eo in casu, quo tam Suae caesareae et regiae Majestatis (Leopoldi I.) quam praefati Serenissimi Hispaniarum Regis masculinum semen deficeret, avita et vetus, approbata consuetudo, praerogativaque Statuum et Ordinum Hungariae in electione et coronatione regum locum habeat (1687. III.)

62.) (III. **Károly koronázási hitlevele.**) Diploma regium per Sacram Caesaream Regiamque Majestatem tempore suae Coronationis Statibus et Ordinibus regni datum. (1715. II.)

63.) Nos Carolus Electus Romanorum Imperator, qua Hungariae Rex agnoscimus etc.

Primo. Quod praeter ab antiquo deductam regiam haereditariam successionem coronationemque, in reliquo universas et singulas communes Regni Hungariae, Partiumque eidem annexarum libertates, immunitates, privilegia, statuta, communia jura, leges et consuetudines, a divis quondam Hungariae regibus, et gloriosissimae memoriae praedecessoribus nostris haecenus concessas, et confirmatas, in futurumque concedendas, et per Nos confirmandas (ad quas et quae dicti Status et Ordines formulam quoque juramenti ad initium decretorum Serenissimi olim Principis, Domini Ferdinandi Primi, gloriosae reminiscendae Antecessoris Nostri positam, extensam, et reductam habent): exclusam tamen et semotam articuli decreti Divi Andreae Regis secundi, de anno millesimo ducentesimo vigesimo secundo, clausula incipiente: „quod si vero Nos“ — usque

ad verba: „in perpetuum facultatem;“ in omnibus suis punctis, clausulis et articulis, prout super eorum usu et intellectu regio et communi Statuum consensu diaetaliter conventum fuerit, firmiter et sanete observabimus, per aliosque omnes et singulos observari faciemus. (5. §.)

64.) Sacram regni coronam juxta veterem consuetudinem ipsorum Regnicolarum, legesque patrias per certas de eorum medio unanimiter ad hoc delectas, et deputatas personas saeculares in hoc regno conservabimus. (6. §.)

65.) Haecenus recuperata et exposit Deo adjuvante, recuperanda quaevis hujus regni Partiumque ei annexarum tenuta et partes, ad mentem juramentalis formulae eidem regno et eidem annexis partibus, sub modalitate supradictae interpretationis de usu et intellectu legum et privilegiorum, de toto reincorporabimus. (7. §.)

66.) Quod in casum defectus masculini sexus seminis nostri praerogativa regiae electionis et coronationis Statuum et Ordinum regni in pristinum vigorem, et penes Regnum Hungariae, et annexas ejusdem partes illibate remanebit. (8. §.)

67.) Quoties inaugurationio regia intra ambitum regni Hungariae successivis temporibus diaetaliter instauranda erit, toties haeredes et successores nostri masculi, futuri neocoronandi haereditarii reges, praemittendam habebunt praesentis diplomaticae Assecurationis acceptationem, deponendumque superinde juramentum. (9. §.)

68.) Nos itaque praedicta universorum statuum et Ordinum regni Hungariae et Partium eidem annexarum instantia benigne admissa, pro benigna animi nostri propensione, ipsisque benigne gratificandi voluntate, praecinsertos universos articulos, ac omnia, et singula in iis contenta, rata, grata et acceptata habentes, eisdem nostrum consensum, benevolum pariter et assensum praebuimus, et illos, ac quaevis in eis contenta clementer acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus; promittentes et assecurantes Status et Ordines regni in verbo nostro Regio, quod praemissa omnia

tam nos ipsi observabimus, quam per alios fideles subditos nostros, cujuscunque Status et conditionis existant, observari faciemus. (10. 11. §.)

69.) (Juramentum Caroli III.) Nos Carolus Electus Romanorum Imperator, etc. qua Regni Hungariae ac partium eidem annexarum Rex: juramus per Deum Vivum, per ejus Sacratissimam Genitricem Virginem Mariam ac omnes Sanctos, quod Ecclesias Dei, dominos praelatos, barones, magnates, nobiles, civitates liberas et omnes regnicolas in suis immunitatibus et libertatibus, juribus, legibus, privilegiis, ac in antiquis bonis et approbatis consuetudinibus, prout super eorum intellectu et usu, regio ac communi Statuum consensu diaetaliter conventum fuerit, conservabimus, omnibusque justitiam faciemus; Serenissimi quondam Andreae regis decreta — exclusa tamen et semota art. 31. ejusdem decreti clausula incipiente: „Quod si veron os“ etc. usque ad verba: „in perpetuum facultatem,“ — observabimus; fines regni nostri Hungariae, et quae ad illud quocunque jure aut titulo pertinent, non abalienabimus, nec minuemus, sed quoad poterimus, augebimus et extendemus, — omniaque illa faciemus, quaecunque pro bono publico, honore et incremento omnium Statuum et totius regni nostri Hungariae juste facere poterimus. — Sic nos Deus adjuvet, et Omnes Sancti!

70.) Prout super eorum intellectu et usu regio ac communi Statuum consensu diaetaliter conventum fuerit.

71.) Sua caesarea, Regiaeque Majestas successionem haereditariam juxta tenorem benigni diplomatis sui, sufficienter declaratam, elementer resolvit dirigendam, et deficiente demum masculino sexu, a divo quondam Leopoldo Imperatore et rege descendente, a vitam et veterem, approbatamque consuetudinem, praerogativamque Statuum et Ordinum in electione et coronatione Regum locum suum habituram esse. (1715. III.)

72.) Nec Status et Ordines regni, eadem Sacra Regia Majestas secus régi aut dirigi vult, quam observatis propriis

ipsius regni Hungariae haecenus factis, vel in futurum diaetaliter constituendis legibus. (1. §.)

73.) Qua regia elementissima declaratione, circa clausulam: „Prout super intellectu et usu legum, Regio et communi Statuum consensu diaetaliter conventum fuerit,” de omni a regno avulsione, ac ad morem aliarum provinciarum supposito gubernio Status et Ordines regni sufficienter praecautos reddit. (2. §.)—Ezzel összefüg az 1741. VIII. következő tartahna:

74.) Fundamentalialia jura, libertates, immunitates, et praerogativas Statuum regni Hungariae, — qui super eo, quod ad normam aliarum provinciarum non gubernabuntur, alioquin assecurati sunt, — sub sensum clausulae, de usu et intellectu legum sonantis, nullatenus summi posse. — Szerre vonatkozik a későbbi királyok hitleveleiben a következő passus:

75.) Salva tamen semper quoad ea, quae per articulum 8. 1741. excepta sunt, ejusdem legis dispositione.

76.) Quandoquidem nobiles pro regni defensione militari teneantur, id caesarea regiaeque Majestas, quoties necessum judicaverit, in conformitate legum haecenus superinde sanctitarum, in posterum quoque desiderare poterit. (1715. VIII. 1. §.)

77.) Quivis nobilitari praerogativa gaudentes militare pro regni defensione teneantur. (1723. VI. 2. §.)

78.) Quia tamen et regulata militia pro omni eventu, intenterenda veniret, quam cum sine stipendiis subsistere, haec vero sine contributione comparare non posse, indubitatum esset: hinc subsidiorum et contributionum eatenus necessariorum materia diaetaliter cum statibus deliberanda erit. (1715. VIII. 2. §.)

79.) Ubi vero extraordinarius inopinatae irruptionis hostilis casus emergerit, aut improvisi flagrantis belli ratio ordinariam rei tractandae formam non admitteret: pro ejusmodi casibus Status et Ordines necessarium esse statuerunt: ut Palatinus et Primas regni, item praelati, barones, tabula judiciaria regia, comitatusque et regiae ac liberae civitates

quo frequentiori numero fieri poterit, intra, et non extra regnum convocentur, qui cognita hujusmodi inopinatae necessitatis causa, in puncto hujusmodi contributionis, et non aliorum regni negotiorum, deliberare et decernere possint. (4. §.)

80.) Ubi vel inopina hostilis in regnum Hungariae irruptio, vel flagrantis, directe regnum hoc tangentis, belli ratio ordinarium diaetalem concursum impediret. (1742. XXII.)

81.) Quosvis nobilitari praerogativa gaudentes ab omni contributione in perpetuum immunes conservandos esse. (1723. VI. 1. §.)

82.) Ut in posterum generalis regni diaeta quovis triennio, vel publica regni utilitate aut necessitate exigente, etiam citius celebretur. (1715. XIV.)

(83—91.) PRAGMATICA SANCTIO.

(III. Károly király II. decretumának I. II. és III-dik törvényeikre 1723.)

Art. 1. Status et Ordines Regni, Partiumque eidem annexarum, Sacrae Caesaricae, et Regiae Maiestati pro Libertatum, et Praerogativarum, Earundem paterna, et Clementissima Confirmatione; et Suae in medium Statuum Sacratissimae Personae adventu; gratias quam maximas referunt.

Paternam sane, et Clementissimam Sacratissimae Caesaricae, et Regiae Maiestatis erga Status, et Ordines Regni, in praesenti Diaeta, felicissime, et in frequentissimo, vix aliquando viso numero congregatos propensionem; et ad permansionem Eorundem, ac incrementum publici Status Regni Hungariae, Partiumque eidem annexarum, proque stabilienda in omnem casum, etiam contra

Vim externam, cum vicinis Regnis, et Provinciis Haereditariis Unione, et conservanda domestica tranquillitate directam curam, et sollicitudinem; ex benignis Eiusdem Sacratissimae Caesareae et Regiae Maiestatis, ad Status et Ordines Regni, Partiumque eidem annexarum Clementissime emanatis Literis Regalibus; ac novissime factis Propositionibus, devoto sane homagialis Fidelitatis Eorundem zelo, et constanti fervore humillime intelligentes; pro hoc erga Eosdem Clementissime exhibito Paterni affectus Gratiarum singulari voto, quodve non obstantibus in adversum quibusvis gravissimis, Sacrum Romanum Imperium, et Europaeam quietem tangentibus curis, et laboribus. in medium fidelium Statuum suorum semet conferre; et Eosdem in Altissima iisdem summe Veneranda Persona sua, paterne consolari; et primum, ac ante omnia, nulla que praevia fidelium Statuum, et Ordinum eatenus praemissa humillima Supplicatione, ex puro erga Eosdem paterno affectu, universos Status et Ordines Regni sui Haereditarii Hungariae, Partiumque, Regnorum, et Provinciarum eidem annexarum, in omnibus tam Diplomaticis, quam aliis quibusvis Juribus, Libertatibus, Privilegiis, Immunitatibus, Consuetudinibus, Praerogativis et Legibus, haecenus concessis, et conditis, ac in praesenti Diaeta, et in futurum etiam, Diaetaliter condendis, conservaturum offerre; et easdem ac earundem singulas clementissime confirmare dignata fuisset; humillimas, et quam possunt, maximas Sacratissimae Caesareae, ac Regiae Maiestati ideo etiam gratias referunt:

§. 84. Quod Faemiucum quoque Sexum Augustissimae Domus Suae Austriacae, usque ad Eiusdem, et ab eodem Descendentium defectum, ad Regiam Hungariae Coronam, Partesque, Regna et Provincias, ad eandem Sacram Coronam pertinentes, unanimi Universorum Statuum et Ordinum Regni, Partiumque eidem annexarum libero voto proclamatum; et per solemnem Eorundem Statuum et Ordinum ad Sacratissimam

Caesaream et Regiam Majestatem, Viennam expeditam Deputationem vocatum;

§. 85. Et ejusmodi oblationem, tam pie et clementer, gratoque animo acceptare; et fidelium Statuum et Ordinum suorum piis, ac Salutaribus Votis, non tantum annuere dignata esset;

§. 86. Sed ejusmodi in Sacra Regni Hungariae Corona, et Partibus, Regnis, et Provinciis eidem annexis Successionem, eodem, quo Masculorum Primogeniturae Ordine, secundum normam in reliquis Suae Majestatis Sacratissimae Regnis et Provinciis haereditariis, in, et extra Germaniam sitis, iam per Eandem ordinatam, stabilitam, publicatam, et acceptatam, inseparabiliter, habitaque in graduum aequalitate, ejusdem Lineae Praerogativae Masculorum ratione, dirigi, servari et custodiri vellet;

§. 87. Ita, ut illa, vel Masculus Ejusdem Haeres, qui, vel quae, praemissorum Augustae Domus Austriacae Regnorum et Provinciarum Haeres, juxta memoratam normam Primogeniturae, in Augusta Domo Austriaca receptam existet; eodem Successionis, pro his, et futuris quibuscunque casibus, Haereditario jure, etiam pro infallibili Rege Hungariae, Partiumque, Regnorum, et Provinciarum eidem annexarum, aequè indivisibiliter intelligendarum, habeatur, et coronetur.

Art. 2. De Regia Haereditaria Sacratissimae Caesareae, et Regiae Majestatis Sexus Faeminei Augustae Domus Austriacae in Sacra Regni Hungariae Corona, et Partibus eidem ab antiquo annexis, continua Successione.

Tametsi Suae Sacratissimae Caesareae, et Regiae Majestatis Fideles Status et Ordines Regni Hungariae, Partiumque eidem annexarum, vividam et florentem, optimeque constitutam Aetatem, Vires et Valetudinem conspicientes; Divinaeque Benedictioni quam optime confisi; Eandem Magnis et

Gloriosis Sexus Masculini Successoribus, ad praeces quoque fidelium suorum Statuum, eo fine ad DEUM Ter optimum fusas, et incessanter fundendas, largissime benedicendam; et indesinenti Masculorum Haeredum suorum ordine fideles Status Regni consolandos fore, vel maxime confiderent;

§. 88. Quia vero apprime etiam perspectum haberent; Reges pariter, et Principes, aequali aliorum hominum mortalitatis sorti subiectos esse: mature proinde, et consulto perpendentes, tot et tanta, cum Praedecessorum Suae Sacratissimae Caesareae et Regiae Majestatis, Divorum olim Leopoldi Genitoris, et Josephi fratris, Gloriosissimorum Hungariae Regum; tum vel maxime propria Clementissime Regnantis Suae Sacratissimae Caesareae et Regiae Majestatis, pro incremento Boni Patrii publici, prove fidelium Civium suorum perenni salute, Bello aeque ac Pace, exantlata Gloriosissima Acta et Facta; dum non modo Haereditarium Regnum hoc suum Hungariae, Partesque, Regna, et Provincias eidem annexas, in statu per praectactos Gloriosos Praedecessores suos positum conservavit; sed occasione etiam novissimi Ottomanici belli, contra ferventissimos ejusdem impetus, idem animose tutata; victricibus, felicibusque Armis, in annexa eidem Regna, et Provincias, cum immortalis sui Nominis Gloria, Statuumque et Ordinum, ac privatorum Regni Civium perenni securitate protenderit: ut successivis quibusvis temporibus, ab omnibus externis, et etiam domesticis confusionibus, et periculis praeservari; imo in alba, et continua tranquillitate, ac sincera animorum Unione, adversus omnem Vim etiam externam felicissime perennare possit;

§. 89. Quosvis praeterea etiam internos Motus, et facile oriri solita, ipsis Statibus et Ordinibus Regni ab antiquo optime cognita Interregni mala, sollicitè praecavere cupientes;

§. 90. Majorum suorum laudabilibus Exemplis incitati;

§. 91. Volentesque erga Sacratissimam Caesaream et

Regiam Majestatem, Dominum Dominum Eorum Clementissimum; gratos et fideles semet humilime exhibere;

§. 92. In defectu Sexus Masculini Sacratissimae Caesareae et Regiae Majestatis (quem defectum Deus clementissime avertere dignetur) Jus Haereditarium Succedendi in Hungariae Regnum, et Coronam, ad eademque Partes pertinentes, Provincias et Regna, iam Divino auxilio recuperata, et recuperanda; etiam in Sexum Augustae Domus Suae Austriacae Faemineum, primo loco quidem ab Altfata modo Regnante Sacratissima Caesarea et Regia Majestate;

§. 93. Dein in hujus defectu; a Divo olim Josepho;

§. 94. His quoque deficientibus; ex Lumbis Divi olim Leopoldi, Imperatorum. et Regum Hungariae Descendentes, Eorundemque legitimos, Romano-Catholicos Successores utriusque Sexus Austriae Archiduces, juxta stabilitum per Sacratissimam Caesaream ac Regiam Regnantem Majestatem in aliis quoque suis Regnis et Provinciis Haereditariis, in et extra Germaniam sitis Primogeniturae Ordinem, Jure et Ordine praemisso, indivisibiliter ac inseparabiliter, invicem, et insimul, ac una cum Regno Hungariae, et Partibus, Regnis, et Provinciis eidem annexis, haereditarie possidendis, regendam et gubernandam transferunt;

§. 95. Et memoratam Successionem acceptant;

§. 96. Taliterque, eandem Successionem Faemineam in Augusta Domo Austriaca introductam, et agnitam (extensis ad eam nunc pro tunc Articulis 2. et 3. Anni 1687. et pariter 2. et 3. Anni 1715.) juxta Ordinem supradictum stabiliant;

§. 97. Per praeattactum Faemineum Sexum Augustae Domus ejusdem, praevio modo declaratos Haeredes; et Successores utriusque Sexus Archiduces Austriae; acceptandam, ratihabendam, et una cum praemissis, acque modo praevio per Sacratissimam Caesaream et Regiam Ma-

jestatem clementissime confirmatis Diplomaticis, aliisque praedeclaratis Statuum et Ordinum Regni, Partiumque, Regnorum, et Provinciarum eidem annexarum Libertatibus et Praerogativis, ad tenorem praecitatorum Articulorum, futuris semper temporibus, occasione Coronationis observandam determinant;

§. 98. Et nonnisi post omnimodum praedicti Sexus defectum avitam et veterem, approbatamque, et receptam Consuetudinem, Praerogativamque Statuum et Ordinum, in Electione, et Coronatione Regum, locum habituram; reservant intelligendam.

Art. 3. Jura, Praerogativae, et Libertates Statuum, et Ordinum Regni, Partiumque eidem annexarum confirmantur.

Sacratissima Caesarea et Regia Majestas, universorum fidelium Statuum et Ordinum Regni, Partiumque eidem annexarum, omnia tam Diplomatica; quam alia quaevis Jura, Libertates, et Privilegia, Immunitates, Praerogativas, Legesque conditas, et approbatas Consuetudines (conformitate Articulorum 1. et 2. modernae Diaetae, in sensu Articulorum 1. 2. et 3. Anni 1715. Formulacque Juramenti ibidem contentae, intelligendorum) clementer confirmat et observabit:

§. 99. Pariterque Successores, legitime coronandi Hungariae, et partium eidem annexarum Reges, in iisdem Praerogativis et praemissis Immunitatibus et Legibus, Status et Ordines Regni, Partiumque eidem annexarum inviolabiliter conservabunt;

§. 100. Quas et quae, praeterea Sua Majestas Sacratissima per suos cujuscunque status, gradus et conditionis; observari faciet.

92. II. Jósef királyi intézvénye a magyar királyi helytartónácshoz, mely által az országgyűlés egybehivatása elrendeltetik, január 28. 1790.

Josephus secundus etc. etc. Reverendissimi, Reverendi, Spectabiles ac Magnifici etc. Fideles Nobis Dilecti! — Paterni Nostri, quo Gentem Hungaram complectimur, affectus, publicum edere cupientes Documentum, clementer decrevimus: ut facta universis regni Comitatibus quoad celebranda in sequente Anno 1791. Generalia Regni Comitata in verbo Nostro Regio appromissione, interea etiam cunctae Administrationis publicae, reique Iustitiae Partes ad eum plane Statum reponantur, in quo eae fuerunt, dum Anno 1780. post fata Serenissimae Dominae Imperatricis Viduae ac Reginae Apostolicae Matris Nostrae desideratissimae Regni Gubernacula adivissemus; exarati hoc fine ad universos Regni Comitatus Rescripti Nostri Copiam Fidelitatibus Vestris eo Benigno cum Mandato hisce facimus, ut ipsae etiam dictos Regni Comitatus de hacce Altissima Resolutione certiores reddere, atque una curare noverint, ne usque ulteriores Ordines quidpiam de iis, quae hodie subsistunt Institutis, ad vitandam omnem negotiorum conturbationem mutetur; quum alioquin constitutum Nobis sit, usque 1-mam venturi Mensis Maji cuncta ad priorem Statum reponere. Quibus in reliquo Gratia etc. Datum in Archi-Ducali Civitate Nostra Vienna Austriae, Die 28-va Mensis Januarii 1790. Josephus m. p. — Comes Carolus Pálffy mp. Alexander Pásztori mp. Reverendissimo, Reverendis etc. etc. N. N. Praesidi, caeterisque Consilii Nostri Regii Locumtenentialis Hungarici Consiliariis etc. Budae (L. S.) Ex Officio.

II. József királyi leirata Magyarország megyéihez, mely által minden korábbi, az alkotmányba ütköző rendeleteit megsemmisíti, jan. 28. 1790.

Reverendi, Honorabiles etc. Quum Generalia Regni Comititia, quorum celebrationem Vobis Regii Verbi Nostri sponsione interposita, nuper, Die quippe 18. Decembris Anni nunc elapsi 1789. polliciti eramus, a Legali Nostri Coronatione, inauguralisque Diplomatis ad mentem art. 2. 1723. Expeditione, auspicari, atque ideo dietis Regni Comititiis ipsi in persona praeesse velimus, inde factum est, quod eorundem celebrationem ad pacata tempora remittendam duxerimus; quippe Nobiscum reputantes, Nos Curis Belli solutos, recuperatisque, quae nunc vi Morbi labefactatae sunt viribus, Nos totos curandis Comitiorum Regni negotiis consecrare posse; Ne tamen Vos expectatione incerti adhuc agendorum Regni Comitiorum temporis diutius sollicitos teneamus; constitutum Nobis est, haecce Comititia non ultra Annum insequentem 1791. differe. Atque ideo Nos hisce Verbo Nostro Regio certos reddimus, venturo Anno Generalia Regni Comititia per Nos certo indicenda, eaque ratione per Leges praescripta celebranda esse.

Non tamen his adhuc teneritudinem paterni Nostri in Gentem Hungaram animi Limitibus constringere volentes; ut hoc etiam, quod adhuc ad celebrationem Regni Comitiorum intercedit, exiguo temporis intervallo, Votis Vestris penitus satisfiat, ultro proprio Cordis Nostri motu Clementer decrevimus, publicam Regni, Reique Justitiae Administrationem, cum 1. venturi Mensis Maji ad eum plane Statum reponere, in quo ea fuerat, dum Anno 1780. post Decessum Serenissimae Dominae Imperatricis Viduae et Reginae Apostolicae Matris Nostrae desideratissimae Regni Gubernacula capessiveramus, quippe qui cum instituta quaecumque publicae Administrationis inde ab exordio Regiminis Nostri, studio provehendae communis felicitatis, eaque spe immutanda du-

xerimus, quod ea Vobis usu edoctis placitura essent, nunc de eo certiores redditi, Vos priscam Administrationis formam malle, atque in ea sola Vestram et quaerere, et invenire felicitatem; nihil moramur hac etiam in parte Vestris deferre desideriis, nempe cum unice prosperitatem Regimini Nostro concreditarum Nationum ardenter cupiamus, illa ad hanc obtinendam via Nobis gratissima est, quam certius eo ducere communi Nationis consensione intelligimus.

Quare cunctis Regni Comitatibus in suam pristinam, et Legalem auctoritatem, tam quoad negotia in Generali vel Particulari Congregatione pertractanda, quam et legaliter legendum Magistratum restitutis; reddita Liberis Regiisque Civitatibus, item Districtibus separatas Portas habentibus prisca sua ac Legali Activitate, reliquas etiam Ordinationes inde a Regimine Nostro elargitas, quae sensu communi Legibus adversari videbuntur, hisce pro sublatis, et extra vigorem positis, declaramus; Volentes nihilominus, ne interea, donec de earum Individuali Sublatione ultiores, de quarum adoratione jam Mandata dedimus, ad Vos Dispositiones pertigerint, ad vitandam publicae Administrationis Conturbationem, quidpiam sponte immutetur, prout etiam Vos, donec Supremus Comes, quem de recipiendis proximis Muneris sui functionibus una certiore reddi jubemus,

NB. quoad unitos Comitatus dicendum: respectivi Supremi Comites,

Pestiensi Comitatu ponendum: Officii Supremi Comitis Administrator,

Comitatibus, in quibus Supremus Comes Vacat: quem pro hocce Comitatu illico nominaturi sumus,

Legalem suam Auctoritatem exercere potuerit, a moderni Vestri Fungentis Supremi Comitis in viationibus tantisper praestolari debeatis.

Caeterum decrevimus, ne vigori Decreti Nostri Tolerantialis nuncupati, item quod Parochiarum Regulationem concernit, denique relate ad Subditos, eorumque nonmodo

tractandi rationem, sed et nexum cum Dominis eorum Terrestribus quidpiam decerpatur; quum alioquin haec et cum Legibus rite componi possint, (NB. pro Slavonicis et Croaticis Comitatibus subtracta exmittenda) ac Naturali aequitati imitantur; Parochiarum Regulationem autem etiam Nostrum, qua Summi Ecclesiarum Patroni munus a Nobis deponat; Nobisque caeteroquin persuasum haberemus, Vos ipsos pro aequanimitate Vestra hisce Nostris Ordinationibus penitus acquiescisse.

Denique ne ad Summam Votorum Vestrorum quidpiam desiderari patiamur, Sacram Regni Coronam, ac Caetera Glenodia ad tempus in Caesareum Nostrum Gazophylacium deposita; primo quoque tempore Budam in Arcem Nostram Regiam transferenda, ibique juxta Legis Dispositionem custodienda decrevimus, dedimusque in Mandatis, ut opportunus pro iis rite conservandis illico appareatur Locus.

Ex his per Nos taliter in sequelam Legum decretis, nova Paterni Nostri, quo Gentem Hungaram complectimur affectus accipietis Monumenta; accipietis autem una irrefragabile, atque in perpetua valiturum tempora Documentum, quod Nos Legum ferendarum potestatem, quia illa vigore Fundamentalium Regni Constitutionum inter Principem atque Regni omnium Ordinum Status aequa ratione divisa foret, hoc Statum Jus illibatum servabimus; atque prout Ipsi illud a Divis Majoribus Nostris accepimus, ita etiam ad Successores Nostros inviolatum transmittemus; Sperantes aequae Vos etiam opem Vestram imploranti Patriae et Frugibus pro Militis in illius Securitatem excubantis alimento, et Tyronum Statutione, ea, quam convenientissimam existimaveritis ratione, pro currentis Anni Campi Ductu auxiliaturos esse. Datum Viennae 28. Januarii 1790.

II. Lipót király koronázási diplomájának kivonata:

93.) Status et Ordines Regni Hungariae et Partium annexarum per Suam Majestatem pro sui coronatione ad diac-

am convocati recordantur, quod jus haereditariae successionis in regno Hungariae, partibusque, regnis et provinciis eidem annexis, in sexum foemineum domus Austriacae translatum fuerit, quodque erga semper praemittendam occasione inaugurationis ad praescriptam legem suscipiendae, diplomaticorum articulorum acceptationem, juramentique depositionem, eum, quem eadem successio respicit, pro legitimo suo rege se habituros et coronaturos declaraverint. (az 1790/1 II. a bevezetésben.)

94.) Quod praeter haereditariam regiam successionem, coronationemque, in reliquo universas et singulas regni Hungariae, partiumque annexarum libertates, immunitates, privilegia, statuta, communia jura, leges et consuetudines a divis quondam Hungariae regibus, et gloriosissimae memoriae praedecessoribus nostris haecenus concessas, et confirmatas, in futurumque concedendas et per nos confirmandas in omnibus suis punctis, clausulis et articulis, prout super eorundem usu et intellectu regio et communi Statuum consensu diaetaliter conventum fuerit, firmiter et sancte observabimus, per aliosque omnes et singulos observari faciemus. (1790/1. II. 1. §.)

95.) Salva tamen semper quoad ea, quae per articulum 8. 1748 excepta sunt, ejusdem legis dispositione. (Ugyanott.)

96.) Sacram regni Hungariae coronam juxta leges patrias per certas de medio regnicolarum sine discrimine religionis ad hoc delectas personas saeculares in hoc regno conservabimus, (2. §)

97.) Haecenus recuperata et exposit Deo adjuvante recuperanda quaevis hujus regni tenuta et partes ad mentem etiam juramentalis formulae, eidem regno de toto reincorporabimus. (3. §.)

98.) Quod in casu defectus utriusque sexus Archiducum Austriae, praerogativa regiae electionis coronationisque in pristinum vigorem redibit, et penes regnum Hungariae et annexas ejusdem partes illibate remanebit. (4. §.)

99.) Ut praemissum est, quoties inauguratio regia intra ambitum regni Hungariae, successivis temporibus diaetaliter instauranda erit: toties haeredes et successores nostri, futuri neo-coronandi haereditarii reges praemittendam habebunt praesentis diplomaticae assecurationis acceptationem, deponendumque superinde iuramentum. (5. §.)

100.) Nos itaque praecinsertos universos articulos clementer accepavimus, approbavimus, ratificavimus, et confirmavimus; — promittentes et assecurantes Status et Ordines regni in verbo nostro regio, quod praemissa omnia tam nos ipsi observabimus, quam per subditos nostros observari faciemus. (Ugyanott.)

II. Lipót király koronázási esküje :

101.) **Nos Leopoldus** secundus, Electus Romanorum Imperator, etc., qua regni Hungariae ac partium eidem annexarum Rex: juramus per Deum vivum, per ejus Sacratissimam Genitricem Virginem Mariam, ac omnes Sanctos, quod Ecclesias Dei, Dominos Praelatos, Barones, Magnates, Nobiles, Civitates liberas, et omnes regnicolas in suis immunitatibus et libertatibus, juribus, legibus, privilegiis ac in antiquis bonis, et approbatis consvetudinibus, conservabimus; omnibus justitiam faciemus; serenissimi condam Andreae Regis decreta — exclusa tamen et semota articuli 31. ejusdem decreti clausula incipiente: „Quod si vero nos“, etc. — usque ad verba; „in perpetuum facultatem“, — observabimus; fines regni nostri Hungariae, et quae ad illud quocunque jure, aut titulo pertinent, non abalienabimus, nec minuemus, sed quoad poterimus, augebimus et extendemus, omniaque illa faciemus, quaecunque pro bono publico, honore et incremento omnium Statuum, ac totius regni nostri Hungariae juste facere poterimus. Sic nos Deus adjuvet, et omnes Sancti!

Az 1790 l-diki országgyűlésen hozott némely sarkalatos törvények:

102.) Ut coronatio regia cum singula regiminis mutatione intra sex mensium a die obitus defuncti regis computandum spatium inomisse suscipiatur, salvis tamen intermedio tempore omnibus juribus haereditarii regis, quae ad publicam, constitutionique conformem regni administrationem pertinent, privilegiorum nihilominus collatione in posterum quoque penes solum legitime coronatum regem permanura. (1790/1. III. t. c.)

103.) Privilegia ejusdem, in quantum haec ad praescriptum legis elargitus fuisset, nonnisi tunc legalem obtinebunt vigorem, quando per Suam Majestatem, nunc regnantem legitime coronatum Hungariae Regem, fuerint confirmata (XXXII. t. c.)

104.) Erga demissam Statuum et. Ordinum regni propositionem Sua Majestas benigne agnoscere dignata est, quod, licet Successio Sexus foeminei Augustae Domus Austriae per articulos 1. et 2. 1723 in regno Hungariae, Partibusque eidem annexis stabilita, eundem, quem in reliquis regnis et ditionibus haereditariis in et extra Hungariam sitis, juxta stabilitum successionis ordinem inseparabiliter et indivisibiliter possidendis, Principem concernat; Hungaria nihilominus cum partibus adnexis sit regnum liberum, et relate ad totam legalem regiminis formam independens, idest nulli alteri regno aut populo obnoxium, sed propriam habens consistentiam et constitutionem, proinde a legitime coronato haereditario rege suo, adeoque etiam a Sua Majestate sacra tissima, successoribusque ejus Hungariae regibus propriis legibus et consuetudinibus, non vero ad normam aliarum provinciarum regendum et gubernandum. (1790. X.)

105.) Sua Majestas ad partes regii sui officii erepertin declaravit, ne metae regni Hungariae, partiumque annexarum abalienentur, et avulsa, in quantum ad alias Suae Majestatis ditiones haereditarias applicita forent, regia auctoritate restituantur. (1790. XI.)

106.) Leges ferendi, abrogandi, interpretandi potestatem in regno Hungariae, partibusque annexis legitime coronato Principi et Statibus ac Ordinibus regni, ad comitia legitime confluentibus communem esse, nec extra illa exerceri posse, Sua Majestas ultro et sponte agnoscit, et se jus hoc Statuum illibate conservaturam, et prout illud a Divis suis Majoribus acceperat, ita etiam ad Augustos successores suos inviolatum transmissuram benigne declaravit; Status et Ordines regni securos reddens, nunquam per edicta, seu sic dictas patentales, — quae alioquin in nullis unquam regni judiciis acceptari possunt, — regnum et partes adnexas gubernandas fore. Proinde

107.) Forma judiciorum lege stabilita aut stabilienda auctoritate regia non immutabitur, nec legitimarum sententiarum executiones mandatis impediuntur, aut per alios impediri admittentur, nec sententiae legitimae fororum judiciorum alterabuntur, imo nec in revisionem regiam, aut ullius dicasterii politici pertrahentur, sed secundum conditas hucusque, aut in futurum condendas leges et receptam regni consuetudinem, judicia per judices, absque discrimine religionis deligendos, celebrabuntur; executiva autem potestas, nonnisi in sensu legum, per Regiam Majestatem exercebitur. (1790. XII.)

108.) Singulo triennio, aut publica regni utilitate et necessitate exigente etiam citius per Majestatem regiam generalis regni diacta indicetur, ad quam Status et Ordines comparituri, diactaliaque negotia legali cum libertate pertractaturi sunt. Ut autem pertractatis propositionibus regii, cuncta justa gravamina Statuum et Ordinum regni in qualibet diacta inomisse tollantur, legesque condendae effectuen-

tur Majestas regia futuris quibusvis temporibus vi muneris sui regii curatura est. (1790. XIII.)

109.) Consilium regium locumtenentiale Hungaricum, ex instituto etiam suo, omni legali, quae ad effectum legum procurandum, antevertendamque illarum laesionem necessaria est, activitate gavisurum, velut supremum politicum in regno Hungariae dicasterium, vi praeeistentium quoque legum, ab omnibus aliis dicasteriis independens, regiae Majestati subordinatur. (1790. XIV.)

110.) Sua Majestas Status et Ordines de non introducenda pro negotiis quibuscumque lingua peregrina securos reddit. (1790. XVI.)

111.) Non absimiliter et de eo plene securos reddere dignata est Sua Majestas Status et Ordines Regni, Partiumque eidem annexarum, quod subsidia cujuscunque nominis sive in aere, sive in naturalibus, aut tyronibus, nec Statibus et Ordinibus, nec ignobilibus, arbitrio regio imponentur, imo nec praetextu liberae oblationis, aut alio quocunque titulo, extra diaetam sollicitabuntur. Quantitas vero contributionis pro intertentione stabilis militiae destinatae, semper in Comitibus regni ab una Diaeta ad aliam determinabitur.

Kivonat I. Ferenc király végzeményeiből:

112.) Coronationem ad mentem articuli tertii Diaetae anni 1790 et 1791. observabimus. (1792. III.)

113.) Ad tollendam Statuum et Ordinum de conservandis in suo vigore legibus fundamentalibus sollicitudinem, ex praeteritis eventibus ortam: Sua Majestas de eo plene pensvasa, quod felicitas Regis et Regni exacta legum observantia et incolumitate nitatur, atque si juribus seu Regis seu Regni Statuum quidpiam decerpatur, legum et legalis Regni systematis compages Seculorum usu roborata subruenda sit, benigne declarare dignata est: quod praecipuis accenseat curis, constitutionem regni, inaugurali suo juramento firmatam

omni tempore tueri, ac conservare, ac ideo etiam articulos 10. 12. et 19. 1790. et 1791. tam ipsa constanter observatura, quam per alios observari factura sit. (1825⁷. III.)

114.) Sua Majestas Status et Ordines securos reddit, quod materia contributionis, et subsidiorum cujuscunque nominis, seu in aere, seu in naturalibus, aut tyronibus, a diaetali tractatu in nullis extraordinariis etiam casibus avocanda sit; neque cum eadem contributione, relate ad speciem et quantitatem comitialiter determinatam, quacpiam extra diaetam mutatio suscipienda, verum haec, prout ab una diaeta ad aliam, in Comitii Regni determinata fuerit, ita exigenda veniat. (1825⁷. IV.)

115.) Sua Majestas Status et Ordines securos reddit: se illa, quae legibus regni, et nominanter articulo 13. 1790. et 1791. de comitiis celebrandis constituta sunt, ad effectum inomisse deducturam esse. (1825⁷. V. t. c.)

V. Ferdinánd némely sarkalatos törvényei.

116.) A magyar nyelv és nemzetiségről. (1844: 2. törvényc.) Az ország Rendei ö Felsége kegyelmes megegyezése hozzájárultával meghatározták, hogy:

1. §. Az országgyűléshez bocsátandó minden kegyelmes királyi leiratok, előadások, válaszok, és intézvények ezentul egyedül magyar nyelven adassanak ki.

2. §. A törvények kegyelmei, valamint már a jelen országgyűlésen is egyedül magyar nyelven alkottattak, és erősítették meg: ugy ezentul is mind alkottatni, mind királyi kegyelmes jóváhagyással megerősíteni egyedül magyar nyelven fognak.

3. §. Országgyűlési nyelv ezentul kirekesztőleg a magyar lesz, egyedül a kapcsolt Részek követeinek engedtetvén meg: hogy azon esetben, ha a magyar nyelvben jártasok nem lennének, a közelebbi hat évek alatt

tartandó országgyűléseken szavazataikat latin nyelven is kijelenthessék.

4. §. A magyar udvari cancellaria útján az ország határain belül becsátandó minden iratokban, akár legyenek ő Felsége által aláírva, akár nevében adassanak ki, és így a magán folyamodásokra kelendő rendeletekben és határozatokban is, szinte a magyar nyelv használtassék.

5. §. A királyi helytartó tanács mindennemű tárgyalásaiban, hivatalos foglalkozásairól viendő jegyzőkönyveiben, valamint ő Felsége eleibe terjesztendő felírásaiban, és az ország határain belüli minden hatóságokhoz becsátandó minden intézkvényeiben a magyar nyelvet használja; azon levelezések, melyeket a királyi helytartótanács a hadi fő- és az ő Felsége örökös tartományaibeli polgári törvénytörvényekkel s külföldi törvényhatóságokkal folytatand ide nem értetvén.

6. §. A királyi udvari főtörvényszék nyelve az ország határain belől indított minden perekre nézve, valamint az ország határain belüli minden Itélőszékek, következésképp a szent Székeknek nyelve is, a magyar lesz; s azon ítélőszékeknek hivatalos minden egyéb dolgaik is magyar nyelven folytatandók.

7. §. A kapcsolt Részekbeli törvényhatóságok, a magyarországi törvényhatóságoknak, magyar — ezek pedig a kapcsolt Részekbeli törvényhatóságoknak latin nyelven irt leveleiket is fogadják el, tárgyalják, és azokat illő válaszzal lássák el.

8. §. Ő Felsége már kegyelmesen elrendelte, hogy a magyar nyelv a kapcsolt Részekbeli fő-, és minden középiskolákban (akademia- és gymnasiumokban) mint rendszerinti tudomány taníttassék; — nemkülönben:

9. §. Ő Felsége méltóztatott kegyelmesen rendelkezést tenni már az iránt is, hogy az ország határain belüli iskolákban közoktatási nyelv a magyar legyen.

117.) Vallási póttörvény. (1844: 3. t. c.) A bé-

csi és linei békekötések alapján az 1791. 26. törvény következőkben bővítették s illetőleg módosították :

1. §. Kijelentetik, hogy azok, kik 18 éves koruk elértéig az evangelika vallásban neveltettek, a nőszemélyek pedig férjhezmenetelök után, habár még ezen időkort el nem érték is, sem maguk, sem maradékaik, vallásos kérdés alá többé nem vétehetnek.

2. §. A jelen törvény kihirdetése után keletkező azon vegyes házasságok is, melyek evangelikus lelkipásztor előtt kötöttek, törvényesek.

3. §. Azon vegyes házasságok, melyek római katolikus és ez evangelika vallás bármelyikéhez tartozó felek között az 1839. évi martius 15-dik napjától kezdve, a most folyó 1844. évi november 10-ik napjáig kötöttek, és nem római katolikus, hanem az evangelika vallás bármelyikének lelkipásztora által adattak össze, törvényesítetteknek jelentetnek ki.

4. §. Az illető törvényhatóságok kötelesek a jelen törvény kihirdetésétől számítandó egy év alatt ily házasságokat hitelesen összeírni: az összeírást a felek és maradékaik jövő biztosítása végett levéltáraikba betétni, s mennyiben a házasságok az illető egyházi anyakönyvbe beírva nem lennének, ezen anyakönyvbe beíratni.

5. §. A római katolika vallásból az evangelika vallások bármelyikére leendő átmenet eseteit illetőleg rendeltetik :

6. §. Az átmenni kívánó ebbeli szándékát önmaga által választott két tanú jelenlétében azon vallásbeli lelkipásztor előtt, kinek egyházi községéhez addig tartozott, nyilatkoztassa ki.

7. §. Ezen első nyilatkoztatástól számítandó négy hét eltölte után ugyanazon, vagy más, szinte általa meghívott két tanú jelenlétében, ugyanazon egyházi községnek lelkipásztora előtt, ujlag nyilatkoztassa ki: hogy átmeneti elnökéllett szándéka mellett továbbá is megmaradott.

8. §. Az átmenni akaró mind első mind másodikban

nyilatkozata felől azon lelkipászortól, ki előtt átmeneti szándéka irányt nyilatkozott, mindkét ízben külön-külön bizonyáglevelet kérjen.

9. §. Ha a lelkipásztor a kívánt bizonyáglevelet akár a 6-dik, akár a 7-dik §§-ok esetében bármi oknál fogva azonnal ki nem adná: mind az első mind a második ízben tett nyilatkozat felől bizonyáglevelet a jelenvolt tanúk adjanak.

10. §. Az átmenni akaró a 8-ik vagy a 9-ik §. rendelete szerint vett bizonyágleveleket azon vallásbeli lelkipásztornak, mely vallásra általmenni szándékozik, bemutatván, ez által az átmenet egy vallásról a másikra teljesen befejeztetett. — Ezen bizonyáglevelek előmutatása nélkül azonban az átmenet meg nem történhetik.

11. §. A megtörtént átmenetek esetei az illető püspöki hivatalok által a helytartótanács útján tudomás végett félévénként fognak ő Felségének bejelentetni.

118.) Az általános birtokképeségről. (1844 : 4. t. c. A nemesi javak birhatásának nemesekre kiterjesztéséről.) — Az országban s kapcsolt Részeiben született, állandóan lakó, s törvényesen bevett bármely vallásu nem-nemes honfiak, általuk bármi címen eddig szerzett, vagy jövőben szerzendő nemesi javakra nézve, nemesség hiánya miatti nem-birhatási ügyuton ezentu! nem háborgattathatnak.

119.) Az általános hivatalképeségről. (1844 : 5. t. c. A nem-nemeseknek is minden közhivatalokra lehető alkalmazhatásáról.) — Az országban s kapcsolt Részekben született, vagy honosított, s törvényesen bevett bármely vallásu lakosoknak, akár kinevezéstől, akár választástól függő minden közhivatalokra leendő alkalmazásában az, hogy a nemesi osztályhoz nem tartoznak, akadályul nem szolgálhat.

F ü g g e l é k.

I.

Azon beszéd eredeti szövege, melyet Istenben üdvözült gróf Csáky bibornok és kalocsai érsek tartott, midőn az általa vezetett országos küldöttség élén, 1723. é. július 3-kán a, pozsonyi országgyűlésnek a *sanctio pragmatica* elfogadásáról szóló határozatát, Bécsben, III. Károly király ő Felségének az összes cs. kir. udvari főméltóságok jelenlétében, felterjeszté.

Sacratissima Caesarea, Regiaq. Majestas, Domine, Domine Clementissime !

Ubi Majestas Vestra Sacratissima, per benignas Regales suas Universos Regni Hungariae Status et Ordines pro die 20. proxime praeteriti Mensis junii ad Generalem Regni Dietam in Liberam Regiamque Civitatem Posoniensem elementer convocari fecisset, iidemque pro homagiáli erga Majestatem Vestram obligamine cum in finem fideliter, numerosissimeque si unquam, nunc ibidem comparuissent, de more in Regno hoc Apostolico usitato, Divinoque Numini debito, ab invocatione ejusdem gratiae et auxilii negotiorum tractatum exordiri volentes, ipso die proxime praeterito Divi Ladislai, olim aeque Hungariae Regis (cujus munificentia ac liberali opera Episcopatus meus Varadiensis fundatus, Una et Capitulum extitit) in Templo Sancti Martini Episcopi Praepositurae non absimiliter meae, ubi nempe plerique gloriosissimae reminiscentiae Praedecessores ex Augustissima Majestatis Vestrae Domo, Progenitoresque, ac Ipsamet etiam Majestas Vestra, Una cum Augustissima Domina Nostra, Sacro Regni Diademate redimiti: persolutis de obligamine

Deo laudibus, in proximo, eoque primo Regnicolarum Diaetali consessu (certe non absque singulari Divini Spiritus afflatu per merita haud dubie Sancti Regis, ejus in festo Spiritum Sanctum, cum expositione Sanctissimi Corporis Christi, me Pontificalia exercente, invocavimus) omnes omnino Regni Status et Ordines Una voce, votoque, Uno Corde, et ore, sponte, non inducti, non persuasi, libere, deliberateque, ac benevole in id consenserunt, de eoque Majestati Vestrae Sacratissimae Humillime supplicandum esse censuerunt:

Ut Haereditarium Majestatis Vestrae pro sexu Masculino Hungariae Regnum cum omnibus Regnis ac Provinciis ad Sacram ejus Coronam pertinentibus, recuperatis, et Deo auspice recuperandis, in Casu (quem Deus optimus maximus clementer avertere dignetur) defectus sexus Masculini, nunc pro tunc et in Perpetuum, etiam pro sexu Foemineo clementer acceptare dignetur, servato semper per stirpes Primogeniturae Jure et Ordine.

Suadebant id summa gloriosissimae memoriae Progenitorum, et Praedecessorum, ipsiusquemet Majestatis Vestrae merita, fatigia curae, ac sollicitudines in eliberando e Barbarorum jugo, dilatando item, ac sublevando Regno hoc suo Apostolico impensae.

Suadebat inestimabilis pro successivis quoque temporibus Paterna plane Regno summo cum solatio, vel ex ipsis Regalibus innotescens Providentia, securitatisque, et Tranquillitatis internae, ac externae sana ratio.

Suadebat exitiosa fatalium praecautio Interregnorum.

Suadebat praeteritorum, praesentium, futurorumque memoratio, ac observatio, quo nempe in statu fuerit, ac respective sit, esseque vicissitudine rerum possit Regnum hoc, tot calamitatibus ab ipsis Sancti Protho-Regis Stephani temporibus agitatum.

Suadebat firmissima in Majestatis Vestrae Gratiam et Clementiam fides, ac spes.

Suadebant denique, persuaseruntque omnia, dum nihil penitus, quod rationi consentaneum in contrarium sit, occurreret.

Et sane, cui enim alteri, omnibus rite pensatis, ac perpensis semet Coronamque suam Anglicam feliciter devoveret Hungaria, quam Augustissimae Majestatis Vestrae Domui, tot Gloriosissimorum Imperatorum, et Regum facundae Matri ?

Conveniebat non aliud ex omni Parte Consilium, quam ut sacra haec Corona, tot inter vicissitudines, et sui Periclitationes per Gloriosissimos Majestatis Vestrae Praedecessores, perque Ipsammet Majestatem Vestram defensa, tutata, conservata, sacrisque Augustissimae Domus Austriacae verticibus tot saeculis ininterrupte inhaerens, non alio usque in finem saeculorum sinu, quam Augustissimae Majestatis Vestrae Posteritatis etiam conquiesceret.

Cui namque se confidere securius, in quo sperare tutius? hinc in quem amore ferri debuit ardentius? quem quaerere consultius? ubi se, suaque stabilire firmitus? ubi firmari potuit stabilius? quam in Eucharistica Majestatis Vestrae Domo Augustissima, in qua non habet quod metuat, seu Regnum Apostolico-Marianum, seu Coronam Anglicam in aliud, quam Religionis Romano-Catholicae Caput, sicut erat in Principio, et nunc unquam devolvendam.

Exinde etenim firmissime credit, speratque Hungaria, tam suam, quam aliorum Majestatis Vestrae Regnorum, et Provinciarum Haereditariorum felicitatem, si sub Gloriosissimo Majestatis Vestrae Successorumque suorum utriusque sexus gubernio constituta, Sanctissime praemeditatam, cum iisdem nanciscatur Unionem.

Credit inquam, speratque indubie, non modo avitarum suarum Libertatum, et Praerogativarum, manutentionis, et Conservationis firmitus stabilimentum, verum etiam uberiorem e Paterni Majestatis Vestrae Sacra-

tissimae, Successorumque suorum utriusque sexus gratiarum monumenti ampliori reseratione, Donorum et gratiarum fertilitatem.

Tum demum felices nos, si votis Nostris annuat Majestas Vestra, reputabimus praesentes hunc in finem deputati, gaudium et Consolationem etiam cum illis, quorum paribus votis hic existimus, communicaturi.

Ringatur oriens, Europa miretur, censurent utut libet, ac explicent factum nostrum aemuli, vel felicitatum Augustissimae Domus invidi, parum, imo nihil interest; Nobis, semel pro semper sufficit, Deo Auctore Conclusa, Majestatisque Vestrae Sacratissimae gratia, concludenda, firmiter constanterque amplecti.

Suscipe proinde clementissime Domine, vota precesque et gratissimi animi argumentum populi, non vi, non metu, non armis, non factione, vel praeoccupatione aliqua, nec Consilio, aut exemplo, sinceræ erga Majestatem Vestram Devotionis ab aliis sumpto, verum sponte propria, libere, benevoleque, ac deliberate, amore Majestatis Vestrae a se capto, seque Majestati Vestrae, et ejusdem utriusque sexus Posteritati, in Perpetuum subjicientis.

Suscipe Corda, et animos, omni prorsus Diffidentiae vel umbra depuratos.

Consolare vel per id Hungariam aliunde Tuam, ac demum, Intende prospere, procede, et regna Divinumque (Cujus haec Providentia, ac Dispositione mirabili acta sunt) auxilium maneat semper Nobiscum. — Amen.

II.

Ikládi S z l u h a F e r e n c beszéde mellyel az az 1722-diki országgyűlésen a pragmatica Sanctio elfogadását indítványozá.

Quibus impense commendant ut perspectis, tot. et tantis, Augustae domus Austriacae, signanter vero Augus-

tissimi Imperatoris, et Regis Ungariae Caroli VI. Beneficiis; propriis viribus, Necessitatis, et utilitatis ratione; pro Casu defectus sexus Masculini in Sacra Regni Ungariae Corona, et Regnorum ac Provinciarum, ad eandem pertinentium, successionem, servatis praecipuis, regnantis Augustae Domus Primogeniturae Jure, in sexum Faemineum deferant, et ita eandem haereditarie stabiliant.

Deuisset equidem, in publico hoc Patriae tripudio, luctum exuere. Status et Ordines Regni Inelyti! nisi pullulans animorum ardor cuique murici et ingenuus pectoris amor, Purpurato vestitui, apud Veros Virtutis aestimatores, praeponderaret: Quemadmodum enim mihi, operis magnitudo suffundit ruborem; Ita Vos status Inelyti, ardere video, ut inter tot praeclarissimorum Virorum, et Tripudii hujus Paramphorum, amoris Flammas, nisi Pullato indutus, videri, et nequidem audiri valuerim. Accipio Omen Status Inelyti! ex hoc enim Vestro, in Bonum Patriae Publicum, affectus ardore; plenam secuturæ Felicitatis serenitatem, prognostico: Primus quippe evigilantis Phoebi Oculus, caetera Dici serenitate, ridere solet amoemior. Accedo ad rem propius! Patriam conspicio nostram; retro ante sacculis, tot malis quassatam, gloriosa Augustissimi Imperatoris, et Regis nostri Clementissimi, Caroli VI. Virtute, periculosis Belli Turcici, subductam Procellis, et in vicinali, ac quod excurrit, tranquillae Pacis Portu, locatam gratam vicinis velle Vos reddere Principibus: ut post tot ingentia, gloriosa tamen Bella, Majore, Domestica nimirum, et externa securitate et Finitimorum refflorescat amicitia: Imo ipsiusmet etiam, Augustae Domus Austriacae, Paterno affectus nexui, uniatur. Nunquam siquidem feliciter solidantur, Principum et subditorum animi, quam si ab ineunte quasi aetate, Temellae, etiam Foemellarum Principum suarum Fasciae, alligantur. Quod ut ex animo voveo; ita mihi successum polliceor:

Sed unde Nobis incipiendum? cum venia, Status Inelyti, Rem magnam movimus. Onerariam ducturus, vada

prius explorat, ne sabulosis allidatur amfractibus; sumptus computat: Nihil quod supra vires est, campi ductor: Nihil ultra posse, assummit Politicus. Virtus etiam Causae intra sphaeram activitatis suae operatur. Dux Nobis, et Auctor, Opus est! Quies enim, et Tranquillitas Perpetua, Constantem Protectorem; Pax continua, solida, et perpetua Arma; Florentem, et vigentem Militem; ac Regiam successionem, adeo exigit immortalem; ut nisi cadente, inter turbulentos fortunae Impetus, aut ex naturae Debito, Naclero, sit, qui succedat alter. Praeda fluctuum sumus; siquidem vitio Naturae, ita comparatum esse legimus, ut nulla sufficiens sit, Regnorum securitas, nisi continua Regum successione sustentetur; nulla adeo firma Pax, quae Bellum non generet: Nulla tam fundata quies, quae vel Inter-Regni malis inquietari, vel fluxa vicinae Tyrannidis a saeculis suspecta Fide, illico, ut semet occasio praebuerit, facile infringi non possit, rectius dixerō, non soleat: Nisi indissolubili, Augustae Domus Unioni, et continuae successionis Regiae firmitati, colligetur. Ecce inflat Auster, protendenda vela, solvenda est Oneraria, ut a tot saeculis, inter diversos externorum aequae ac Domesticorum Bellorum turbines, passim jactata Reipublicae nostrae felicitas semper in optato, anhelatae dudum securitatis Portu, sub uno Augustae Domus Austriacae Rege, sub una successionis Lege, conquiescat in Pace.

Cujus haereditariae, continuae, nativaeque successionis commoda, coram tam sapienti, Inelytorum Statuum Congressu, recensere, Muneris mei non autumo; quae pridem perspexistis. Hoc unum addo: Duo potissimum videri, stabilendae in Perpetuum successionis Regiae, etiam quod sexum Foemineum fundamenta: Necessitatem, et utilitatem. Quomodo utrumque Nobis conveniat? multis, non opus est dicere, cum res ipsa loqueretur. Si enim maturius perpenderit; ejus in vicinia siti? quae illius? quae nostrae vires? quis utriusque, et quam numerosus Miles? quis pugnandi ardor? qui Thesauri singulorum? qui omnium?

quantum Tyranni erga gentem Ungaram odium? quod terrae nostrae desiderium? pleni sunt Regnorum Annales et busta palam facient; si praetermissis antiquioribus fatalibus plane casibus, tantummodo ad tempora Zapolyiana, et nosmet ipsos, reflexerimus.

Utilitatem commendant: Domesticae Fortunae, Arae, Foci, Uxores, Charissimi Liberi; liberata a Jugo ultra saeculari Patria: vindicata suae Majestatis sacratissimae Armis, Regni Captivitas; tam ampli, et in extimas Regni Partes, protensi Fines; pulcherrimae, et amplissimae Patriae restitutae Urbes; et quod Caput est; Vitae et Fortunarum integerrima securitas: promanans exinde, et ubertim promanatura, in universos Inelyti Regni Status, ab Augusta, tot saeculis felicissime, totam quasi Europam librante Domo Austriaca, Prosperitas: cujus singularem in Patriam amorem, me tacente, tot Trophaea, quot reportatae, contra Nobis vicinum, et Christianitatis Capitalem hostem, Cervicibus nostris, per saecula inbiantem Turcam, Victoriae depraedicarent: ut, sine Calculo Ingratitudinis, in sacra corona succedio, in Art. 3. A. 1687. et 1715 pro casu defectus Masculorum (quem Deus avertat) Regno Libera, Augustae Regnantis Primogenitae, Ejusdemque, et in horum defectu, etiam aliarum stirpium, usque dum superfuerint, descendentibus, denegari non posse. Imo perorantibus tot et tantis erga Regnum palam testatis, Paternis Beneficiis; pro impensa Nobis et successoribus nostris, perenni salute; proque usu mox deducendo (servato semper Primogeniturae Jure) deferri debere, omnino videatur.

Nec me morari poterit, fors aliquando Tenella, nec Foeminea proles! non Foeminea si Mariam, Ludovici Regis Filiam et Annales Patrios inspicio, quam erga Proceres et totum Regnum, Bello aequae ac Pace, habitus Parentis Amor; conservata eorum dignitas; commendavit, et reciproca regnicolarum erga merita Patris, Gratitude! Juvenem et Tenellam coronavit: quid ergo per Augustos, ex Domo Austriaca, lectos a saeculis Reges? per Sacratissimam Regiam Majestatem

Nostram, Bello pariter ac Pace, exantlata Gloriosissima Acta, et Facta; restituta sibi, Nobisque Patria; Vitae et Fortunarum securitas; sperata Libertatum conservatio; Quid nostra exigit Gratitude? quo non movebit vestrorum (quos ita colitis Praedecessorum) aemulatio! qui semper dignum rati, succedere illum in solio, qui in solio vel a solio natus: tunc fortes, et felices; si Libertatis Patriae Fructus, etiam ultra septa protendissent. Ita Gloriosus Ludovicus, optima Indole Principem, Marchionem Brandenburgensem Sigismundum, in Generum fere impuberem adseiscendo, et Filiae Mariae desponsando; de successore tempestive providit. Ita Albertus Dux Austriae, per Elisabetham Sigismundi Filiam, electus, et coronatus. Ita Ladislaus Posthumus Trimestris Regius Puer, in Cunis Rex factus, pro quo Comes Ciliae, Ejusdem Avunculus, Juramentum praestat. Ita Ludovicus Uladislai Filius, vix Annos duos natus adhuc vivente Patre, coronatur: usque dum eodem, in felici Pugnae Mohácsiensis fato presso: Ferdinandus I. per Annam, Uladislai Regis Filiam, et memorati Ludovici sororem, sacra Regni Corona feliciter potiretur. Ecce Status Inclyti sexus Foeminei! Ecce gloriosissime regnantis Regiae Majestatis Nostrae, ad nos usque feliciter derivata successio! Quid vobis videtur? adhuc ne egemus Testibus! Testis est; antenatorum vestrorum, in sanguinem Regium, etiam Faemineum, ita extra Fines Regni protensus amor! non opus jam, cum magnis illis Praedecessoribus Vestris, ad remotas aliorum Regnorum oras, excurrere; in Vicinia, imo Domi, et in Regia veneremur, convenit; Quem tantopere, a procul etiam amatum, Patres Vestri, sanguinem Regium quaesivere; Non generant Imbellem Aquilae Columbam: Fortes, nascuntur Fortibus: Filii magnorum olim Patriae Patrum estis, Status Inclyti: Aviticarum Virtutum, seu Imago, seu Echo; necesse est et nos id exprimere, a quo procedimus: Nam vel ipsa Poma, radicem: suam aquae scaturiginem sapiunt. Quem Patres Vestri, erga procul existentem sanguinem regium, ostendere Virtutis Zelum, eundem in Re-

gia aemulemur; et aemulemur cito, aemulemur hodie; Amantis enim est, praevertere potius Diem, quam totum experiri.

Non me etiam tangit, aliquando forte occurrentia, tene-ritudinis consideratio; sed commendat potius: quia non differt Tempus, et occasio sententiam, sed praecipitat. Primi quippe, et Tenelli Pomonae partus, gratiores eveniunt: Primula veris Dona, sabacis messibus, halant suavius: Inter plures Dignitatis Consortes, is honorem obtinet, qui Primatum. Et quid aliud? Gloria certe est, Primi occupantis: Qui Primus Bravium assequitur, Princeps est. Atalanta cepit cursu Pomum Aureum: Quidni et Augustissimi, ac Invictissimi Caroli VI. Romanorum Imperatoris, et Regis nostri Clementissimi, Primogenitae, eorundemque et aliarum stirpium, descendentes, Pomum Regni Mariani Aureum prehenderint? Nemo hanc Augustae Gentis, Primogeniturae descendantiam, aut felicem, aut Gloriosam dubitet? et si cui incidierit? Primam meminerit. Satis dixi: Diem quippe, qualis veniet, Aurora nunciat. Prima Herculis Inevnabula, Virtutem probant. Effari, sine sermone, et Postulato! vox est, ad Regem Hungariae! nec ullus succenseat, felicissime progressuram! cui Paterna Virtus per Inimicorum Trophaea, stratum fecit, Polivit Acinace. Cunque viam aliam, quam Regiam et Paternam, gradi non poterint, nequit vel unica, non esse Pater. Vir in Foemina! et quidem Jure optimo: — Lex etenim Fundamentalis Patria! Foeminas, in Virum praeficit: Felix Magister Verböczius, qui eam scripsit! felix, qui comprobo! feliciores Vos, qui confirmatis. Ad Status enim Regni in Diaeta Congregatos, semper est libera Provocatio; Felicissimi Posteriores Nostri, qui dudum optatum, optimae Legis perennem fructum, sunt experturi! o fortunatos Status! quae Gens, quae Natio nostra! A saeculis Nobis posita Lex, in ipsum Legislatorem Vires exerit. Alii Principes Lege solvi! inter Jura Majestates computant; nostra elevat, nunc Tenellam, at Augustam Foeminarum Primogenituram, in Virum, Regem! Quanta Legum Patriae vis, quae talem efficit metamorpho-

sim! vel exinde digna, ne in Litera quidem varietur. Cum proinde in Lege, mea fundaretur Oratio; hocque nemo negare ausit; quidni Consensu omnium eveniat? Quidni admittenda est, consequentia; ejus praemissae in Lege fundarentur? adeoque, qui jurato Legem colitis, sentimentum subscribite. Haec est enim Majorum Vestrorum aemulatio, Haec Procerum sententia; Haec Populi expectatio universi; subscribite: Sed quid inde?

Amplius vos, Inclyti Status, non distineo; securitas contra vim exteram; Quies Domestica; sincera animorum Unio; Alma Pax; Populorum Fortuna; Procerum, et Nobilitatis Dignitas; ac totius Regni Beatitudo; non exspectabitur, sed palpabitur. Inde obstupescet, ob amorem Patriae, Orbis: Nos, et nostra mirabitur Consilia; Propria praevertet: et quae undique poliuntur Arma, rubigine obsolescent; ac malevoli, quid aliud facere poterunt, quam mirari? Quod nolent. Et quam de nobis conceperant diffidentiae notam, deponent: dum felicitate Beatos Posteris nostros, sicut reverebuntur; ita indubie obsequi nostri Gloriam, in augmentum Gratiae cessam, suspicient. En Felix, ad nos usque, Patrum vestrorum suffragio derivata: En nostro Calculo, in perpetuum, et merito extendenda, Augustae Domus sexus Foeminei, usque dum supererit, Primogeniturae Jure, felicissime regnatura, successio! Ergo perennet ad Dei Gloriam, et Populorum suorum salutem, et sicut Dixi, Vivat!

III.

II. Lipót király vallástörvénye.

(II. Lipót kir. törvényk. 26. cikke: A vallás ügyéről.)

Miután a Karok és RR. egymást közt megállapítandó örök öszhangzás és egyesülés tekintetéből, igazságosnak ismerték fel, hogy a Vallás ügye, csak Magyarország határai közt, az 1608. és 1647. évi törvények állására visszatétessek, s hogy közvetkezőképen a Helvét s az Agostai hitval-

lásu Evangelikus országglakók örök időkre visszaállított szabad vallásgyakorlata alappaul és fundamentomaul a bécsi békekötésnek, az 1608. évi 1. cikkelyben idézett s a Törvények sorába felvett tartalma, ugyszinte az 1647-ki 5. cikkelybe beiktatott linci békekötésé megújítassék; ő legszents. Felsége kegyelmes hozzájárultával (az Egyházi urak s a katholikus világiak egyrészenek ellentmondásai ellen nem állván, sőt soha örökké semmi érvénynyel nem birván) határoztatik:

1.) Hogy tekintetbe nem vevén az utóbbi törvényeket valamint a szabadalmakat, leiratokat és explanatiokat, ezen-túl a vallás gyakorlata, a templomok, tornyok, harangok és iskolák, sírkertek és temetők szabad használatával mind az országzászlósoknak, főrendeknek és nemeseknek, mind a szabad városoknak is, és minden rendűeknek saját jószágai-
kon és a közügyész javain, s a mezővárosoknak és falvak-
nak mindenütt szabadságukban hagyassék, és senki, bármi-
nő rendű és állapotu legyen is, annak szabad használatában
és gyakorlatában semmi ürügy alatt ő Felsége, vagy más,
bármely földesúr által, semmi módon ne zavartassék vagy
akadályoztassék, a földművelők is, legyenek azok akár me-
zővárosiak, akár falusiak, bárminő földesúr és a közügyész
jószágain, az ország közbékéje és nyugalma végett, a vallás
szabad gyakorlatában és használatában, és hasonló módon ő
Felsége vagy miniszterei, avagy földesuraik által semmi mó-
don és semmi ürügy alatt ne zavartassanak vagy akadá-
lyoztassanak.

2.) Az ekkép kinyilatkoztatott szabad vallásgyakor-
lat bővebb megszilárdítása végett továbbá kijelentetik, hogy
az már sehol sem magános, hanem mindenütt nyilvános, s
annálfogva a magányos és nyilvános gyakorlat közötti kü-
lönbséztetés megszűnván, szabadságukban áll az Evangeliku-
soknak, az alább megírt módon jövőben azon helyekre is,
melyek eddig fiókhelyeknek tekintettek, és mindazokban,
hol az evangelikusok szükségesnek tartandják, egyházi szol-
gákat beállítani, templomokat tornyokkal vagy azok nélkül,
s lelkészlakokat és iskolákat, valamint különbség nélkül

azon helyeken is, hol gyakorlatuk van, minden további folyamodvány nélkül felállítani, vagy azokat javítani, azon biztosítás mellett azonban, hogy mivel az adózó nép fentartása a közigazgatás fő feladata, azon helyeken, hol ezentúl a szabad vallásgyakorlat behozatalával valamely új templomot vagy imaházat kellene építeni, vagy egyházi szolgát kellene beállítani, az illető megye által kiküldendő vegyes bizottmány, de a püspök befolyása nélkül, a szükséges költségeket s kiadásokat, és az adózó nép erejét, valamint az ott állandó lakhellyel bíró lelkek vagy családok, azontúl a nyilvános vallásgyakorlat fentartására is képes számát, a földesuraság közbenjárulásával, megvizsgálja, elismerje, és a megyének jelentse, mely arról bizonyítványt adván, hogy elegendő alap van, valamint a vallás-gyakorlat fentartására kellő szám sem hiányzik, a földesúr csak alkalmas belső telket köteles az egyház, egyházi szolga és iskola számára adni, a kath. községek pedig az ily egyházak vagy iskolák felállításához költséggel, vagy igás, avagy kézi napszámmal járulni semmikép sem kényszeríthetők, mi a földesurak és evangélikus községek részéről is meg fog tartatni a r. kath. újon építendő egyházak vagy lelkészlakok iránt; a nemesek és evangélikus földesurak joga, a szabad vallás-gyakorlat behozatala, valamint a templomok és lelkészlakok építése vagy javítása iránt egyszer mindenkorra korlátlanak és határtalannak nyilvánítván.

3.) Az evangélikusokat illető szabad vallásgyakorlat következtében, legyenek azok akár mesteremberek vagy más akárminő rendű és sorsu emberek, a céhek szabadalmait sem véve tekintetbe, sem misére, sem keresztjáratokra sem más szertartásokra s vallásukkal ellenkező cselekvényekre semmi szin alatt és semmi büntetéssel se kényszeríttessenek, vagy bárminő nevű, ily szin alatt teljesítendő, tartozásokra ne köteleztessenek.

4.) Mind a két hitvallásu evangélikusok azokban, melyek a vallásra tartoznak, egyedül vallásuk felsőségeitől függenek, hogy azonban ezen fokozatos felsőség a vallás tár-

gyában a maga bizonyos rendében álljon fenn, ő Felsége fentartja magának, mind a nevezett felsőség rendezését, mind a többi fegyelmi részt illetőleg, minden esetre a vallás-szabadság érintetlen hagyásával, oly rendet állapítani meg, mely azon vallás mind világi tagjainak, mind vallási szolgálóinak közhelyeslésével leginkább egyezőnek fog tartatni.

Emélfogva ő császári királyi Felsége, az őt illető legfőbb felügyelési hatalommal fogva, mind a két hitvallásu evangélikusokat továbbá meg fogja hallgatni, egyuttal gondoskodni fog, hogy e tárgyban bizonyos, s az ő vallásuk elveihez alkalmazott rend állapíttassék meg; addig továbbá rendeltetik, hogy az ő hitvallásu zsinataik által maguk módja szerint alkotott kánonok, melyeknek ugyanis jelenleg használatában vannak, s az ezentul ezen törvény által meghatározandó módon alkotandók, sem kormányzséki parancsok, sem királyi rendeletek által ne lehessenek megváltoztathatók; szabadságukban állandó tehát nekik ezentul nemcsak mindennemű consistoriumot tartani, hanem zsinatokat is, előre meghatározatván azonban ő királyi apostoli Felsége által időről időre mind az azokban résztvevő személyek száma, mind a tárgyalandó ügyek, azon helyre, melyet ő Felsége előzetes beleegyezésével választanak, összehívni, úgy azonban, hogy az egyik vagy másik hitvallásu evangélikusok egyház-kerületeinek ezen, mint mondva volt, ő Felségének előre bejelentendő zsinataira, ha ő Felségének úgy fog tetszeni, valláskülönbség nélkül királyi embert is, nem ugyan igazgatás vagy elnöklés, hanem csupán felügyelés végett, befogadni tartozzanak, s az így alkotott kánonok és szabályok, csak miután a királyi főfelügyelésen átmentek, és helybenhagyást nyertek, birjanak érvényességi erővel, mindenesetre mindenben ment maradván a királyi legfelsőbb felügyelési, az ország törvényes kormányzsékei után gyakorlandó hatalom, valamint a többi királyi jog is, melyek ő Felségét, mind a két hitvallásu evangélimi egyház ügyei körül illetik, melyeknek ő Felsége soha sem fogja legkisebb megsértését sem elszenvedni.

5) Nemesak mind alsó, mind grammatikai iskoláikat, melyekkel birnak, megtarthatják, hanem mindamellet, hol szükségesnek tartatik, újabbat és felsőbbeket is, ezek iránt előzetesen kir. jóváhagyás járulván, állíthatnak, s azokba mestereket, tanárokat, igazgatókat, aligazgatókat hívni, azokat elboesátani, azoknak számát növelni vagy kevésbíteni, valamint mindennemű iskoláik igazgatóit avagy gondnokait, mind a helybelieket, mind a felsőbbeket és legfelsőbbeket saját hitvallásuk embereiből választani, a tanítás és tanulás módját, szabályait és rendjét (ezen iskolák irányában és ment maradván ő Felségének, mint előre boesátva van, az ország törvényes kormánysszékei által gyakorlandó, legfőbb felügyelési hatalma) elrendezni, a jövőben mindig szabad leend a két hitvallásu evangélikusoknak; a Rendek alázasos felterjesztése nyomán ő Felsége által meghatározandó közoktatási rendszer azonban ezen iskolákra is ki fogván terjesztetn, de ide nem értve a vallási tárgyakat, melyeknek minden vallásra nézve a sajátuknak kell maradni. Tanulóiknak továbbá nemesak adományért és egyházi szolgaságra leendő segélyezésért jöltevőikhez biztosan járulhatni, hanem tanulás végett külföldi akadémiákra is minden akadály nélkül mehetni, s a számukra ott létező alapítványokat felvehetni, szabad legyen. S mind symbolicus, mind hittani, s az ájtatosság gyakorlatára tartozó könyveiket a maguk által rendelő s a királyi tanácsnak névszerint bejelentendő hitvalásukbeli saját censor felügyelése alatt szabadon kinyomtatlatni, azon feltétel alatt azonban, felszabadíttatnak, hogy ezen könyvekbe a katholika vallás ellen semmi gúny vagy sértés ne iktatassék, ezen gúnyok és sértések iránt a kinyomtatás alá boesátokra hárulván a felelősség terhe; s a kir. rendelkezés, hogy az ujan nyomtatott könyvekből a kir. helytartótanács utján három példány mindig felterjesztessék ő Felségének, ezen könyvekre is kiterjesztetvén.

6) A pap- és ágybérek, melyeket eddig az evangélikusok katholikus lelkészeknek és mestereknek, avagy más egyházi szolgáknak vagy készpénzben, vagy természetnyek-

ben, vagy munkákban szolgáltatnak, jövőre teljesen meg fognak szünni, s ezen országgyűlés törvényeinek kihirdetése után számítandó évnegyed múlva sehol sem lehet azokat többé követelni, ha csak az evangélikusok a nevezett lelkészek működésével önkényt nem élnek, mely esetben azokért a katolikusokkal egyenlő papbért tartoznak letenni. Mikép kártalaníttassanak pedig a katolikus lelkészek ezen elvesztett jövedelmekért? eziránt a helytartótanács meg fog hallgattatni, de egyszersmind az is ki fog jelentetni annak, mikép ő Felsege soha sem fog ahhoz járulni, hogy ezen kárpótlás színe alatt vagy az adózó népre, vagy a királyi kamarai kincstárra valamely teher háruljon. A templomok, lelkészlakok és iskolák építése vagy javítása alkalmával pedig sem a katolikus nép az evangélikusoknak, sem az evangélikus nép a katolikusnak kézi vagy írás napszámot teljesíteni nem köteles, s minden eziránt kötött szerződvény eltöröltnek tekintendő.

7) Mind a két hitvallású evangélikus szolgálk, beteg és fogoly hitsorsosaikat, a szokott rendőrségi óvatosság alkalmazása mellett, mindig és mindenütt szabadon meglátogathatják, halálra készíthetik, s a kivégzésre ítélték mellett a kivégzés helyén nyilvánosan is, de beszédet nem tarthatva, megjelenhetnek, a r. kath. lelkészeknek pedig, midőn a betegek foglyok és kivégzendők által hivatnak, a rendőrségi szokott óvakodás mellett, megjelenhetésök semmikép meg ne tagadtassék.

8) Mind a felsőbb mind az alsóbb közhivatalokra nézve rendeltetik, hogy azok a magyar állam iránt érdemes s a törvények által kívánt képességekkel bíró hazafiaknak, minden valláskülönbség nélkül adassanak.

9) Az evangélikusok a törvényes eskü letételétől is menteknek nyilatkoztattnak a záradékra nézve (a boldogságos szűz Máriára Istennek szenteire és választottaira.)

10.) Az evangélikusok alapítványai, melyek egyházaik, s az ő szolgálk, és bárminő nevű iskoláik, kórházaik, árvaházaik, s mindazok, melyek az ágostai és helvetiai hitvallású

szegények és ifjuság részére alapítottak, vagy jövőben alapítottatnak, valamint az alamizsnák is, tőlök semmikép el ne vétessenek, sem az ő kezeikből és az ő kezelésök alól semmi szin alatt ki ne vétessenek, továbbá ezen alapítványok igazgatása azoknál, kiket ez az ő kebelökből helyesen megillet, épségben és érintetlenül meghagyassék, azon alapítványok pedig, melyek a két hitvallásu evangelikusoktól az utóbbi országlás alatt netalán elvétettek, azonnal visszaadassanak; a királyi főfelügyelés, hogy ezen alapítványok az alapítók célja szerint kezeltesse és osztassanak ki, ezekre is kiterjesztetvén.

11.) Mind a két hitvallásu evangelikusok minden házassági ügyének elitélése az ő saját egyházi székeikre hagyassék, ő Felsége azonban, királyi hivatalához képest, magukat mind a két hitvallásu evangelikusokat meghallgatván, alkhnas modról fog gondoskodni, hogy nemcsak a perlekedő felek minden oldalú biztosságára kellően szerveztesse ezen egyházi székek, hanem hogy azon elvek is, melyek szerint ezen egyházi székek annak idejében a házassági ügyeket itélni fogják, felügyelés és megerősítés végett neki fölterjesztessenek. Addig pedig ezen házassági ügyek a közelebbi múlt években divott elvek szerint fognak a világi székek által itéltetni, a megyékben ugyanis, és a saját törvényszékekkel ellátott kerületekben azok törvényszékei által, a szabad királyi és bányavárosokban pedig, azok tanácsai előtt, fenmaradván a királyi s illetőleg a hétszemélyes táblához is a fölebbezés; annak világos megjegyzésével azonban, hogy az elválási ítéletek csak polgári hatásuk iránt tekintessenek mindenütt érvényeseknek, a püspököket pedig az ily kötések érvénytelenségének megismerésére, s ennek a katolikusokra kiterjesztésére nem kötelezhetik. Mi a hazai törvények által tiltott, az evangelikusok elvei által pedig megengedett fokozatokban leendő engedélyezést illeti, ő Felsége az evangelikusokat, az ilyetén engedélyeknek, a harmadik és negyedik fokozatban, nála keresésétől, mikép már korábban boldog emlékezetű felsé-

ges II. József esászáir és király, szeretett testvére által rendelkezve volt, egyszer mindenkorra felmenti.

12.) A két hitvallásu evangélikusok mindenkép biztosítottván az ekkép alkotott és örökké tartandó törvény rendelkezése által vallásuk szabad gyakorlata, s templomaik, iskoláik, és lelkészlakaiik, valamint alapítványaiik megtartása iránt, hogy méginkább megszilárdíttassék közöttük és a rom. kath. vallást követő országlakosok között a béke és egyetértés, rendeltetik: hogy a nevezett templomok, iskolák, lelkészlakok és alapítványok iránt (épségben maradván azonban a Szirmay Hrabovszky, valamint Apaffi-alapítványok iránt, mennyiben azt próbákkal bizonyíthatják, az evangélikusok követelése) mindkét részről a jelen birtokállapot vétessék zsinórmértékül oly móddal, hogy ezentúl a katolikusok alapítványai a katolikusok, az evangélikusok alapítványai pedig az evangélikusok számára fordíttassanak; annálfogva nemesak mindkét részről szűnjék meg jövőre ezeknek további visszakövetelése, hanem ezentúl semmiféle ürgy alatt semmi elfoglalása se engedessék meg a templomoknak, iskoláknak és lelkészlakoknak; azokra nézve pedig, kik ily erőszakos foglalásokban bünösökké teszik magukat, az 1647-ki 14. t. eikkben meghatározott hatszáz magyar forint büntetés marad fenn.

13.) Mivel az áttérés a katolika vallásról valamelyikre a békekötések által bevett evangéliomiak közül, a katolika vallás elveivel ellenkezik, nehogy az vakmerően történjék, az ily előjövendő esetek ő királyi Felségének lesznek megjelentendők; szigorú büntetés alatt meghagyassék továbbá, hogy végre senki se merjen valamely katolikust az evangéliomi vallás követésére bárminő eszközzel keesegtetni.

14.) Már többször ki lön nyilatkoztatva, hogy az evangélikusok ezen jogai egyedül Magyarország kebelében birnak érvénnyel, Dahnatia, Horvátország és Slavonia tehát helyhatósági törvényeik további használatában meghagyatnak, annálfogva az evangélikusok azon országokban

sem birtok, sem köz avagy magánhivatali képességgel nem bírnak; szabadságukban maradjon azonban az ágostai és helvétiai hitvallásu evangélikusoknak ősi birtokjogaikat a törvény rendes útján azon országok kebelében is visszakövetelni, s ha valamely birtokot nyernek azokban, ő Felsége fentartja magának az ő kárpótlásukról gondoskodni, továbbá alsó Slavóniában azon néhány részint ágostai, részint helvétiai hitvallást követő község továbbá is ne csak semmikép ne bántassék, hanem a szabad vallásgyakorlatban, azon módon, melylyel jelenleg élnek, ezentúl is meghagyassék; végre kereskedés és gyárak végett szabadságukban maradjon mind a két hitvallásu evangélikusoknak bérleti jogon lakást tartani ott, következőleg minden nemesi vagy polgári vagyon tulajdonossága nélkül.

15.) A vegyes házasságokból, melyek mindig katólikus lelkész előtt lesznek kötendők, melyek ellen azonban bárminő ürügy alatt valamely akadályt emelni tiltva van, származandó gyermekek, ha az atya katólikus, az ő vallását kövessék, ha pedig az anya katólika, akkor csak a fiu gyermekek követhessék atyjok vallását.

16.) Mindazon házassági ügyek, melyek már a kötés idejében vegyesek voltak, mindazok, melyek valamelyik félnek az evangéliomi vallásról a katólika vallásra áttérésével lettek vegyesekké, mivel mind a két esetben valóságos szentségről van szó, a katólikusok szent széke elé tartoznak.

17.) A romai katólikusok most meglevő ünnepeit, a közéletben, nem azonban magán körben, hol a zajos munkákon kívül minden mást lehet folytatni, a közbántalom elkerülése végett meg fogják tartani az ágostai és helvétiai hitvallásuak, ehhez adatván, hogy a földesuraknak és minden családfőnek tiszti kereset terhe alatt tiltva van, akár katólikus akár evangélikus jobbagyaikat és cselédeiket ünnepeik megtartásában, és szertartásaik-, valamint ájtatosságaikban akadályozni.

IV.

A nem egyesült Görögökről.

(II. Lipót kir. 1791. Törvényk. 27. cikke.)

O legszents. kir. apost. Felsége kegyelmesen helyesehni méltóztatott, hogy az ország nemegyesült görög szertartásu, ez országban polgári joggal megajándékozott, lakosai, eltö. röltetvén az ellenkező Törvények, a mennyiben ezek a nem egyesült görög szertartásnakra vonatkoznak, mint az egyéb országlakók, e Magyarországon s a kapcsolt Részekben jószágok szerzésére és bírására s mindennemű hivatalok viselésére képesek legyenek.

A többiben ő kir. Felsége jogai a papság, egyház, vallás, melynek gyakorlata rájuk nézve teljesen szabad leszen, alapítványok, tanulmányok és ifjuság nevelése ügyeiben, nem különben kiváltságaik körül, melyek az ország alaptörvényeivel nem ellenkeznek, miképen azokat ő legszents. Felsége dícsőséges emlékezetű Elődeitől átvette, ugy a fennmondott királyi Felsége nézve is, épségben fennmaradván.

V.

Horvátország kormányzásáról s közadójáról.

(II. Lipót kir. Törvénykönyvének 58. és 59. cikke 1791.)

58. Cikkely. A magyar kir. helytartótanács hatóságának Dalmát, Horvát és Szlavon országokra kiterjesztéséről.

A kegyeletos emlékezetű felséges apostoli Királyné, Mária Terezia asszony által Dalmát, Horvát és Szlavon országokban felállított királyi-tanács különben is már meg levén szüntetve, valamint azon Országok vármegyéi minden politikai utasításait azonközben a magyar kir. helytartótanács-tól vették, ugy ő legszents. Felsége kegyes beleegyezésével rendeltetik, hogy a fennirt országok vármegyéi azokat ezen-

tul is az elébb említett magyar kir. helytartótanácestól vegyék, hogy továbbá mind azon tanács kebelében, mind az alárendelt személyzetben, azon országokbeli egyének igazságos arányban alkalmaztassanak. Azonkívül amaz országok Bánjának, midőn azon helytartótanácsnál megjelenhetik, abban méltóságával egyező ülés és szavazat adassék; az azon országokat összesen illető tartományhatósági ügyek, ezentul is azon országoknak, előleges királyi megegyezéssel tartandó, közgyűlésében levén tárgyalandók.

59. Cikkely Horvátország és Felső Szlavonország három vármegyéje közadójának Magyarország országgyűlésén leendő tárgyalásáról.

Ő legsz. Felsege kegyes beleegyezése is hozzájárulván, végeztetett, hogy ezentul Horvátország és Felső Szlavonország három vármegyéjének, ugymint Zágráb, Kőrös és Varasznak, közadója mindenkor Magyarország országgyűlésén, mindazáltal Magyarország közadójától elkülönözve, tárgyalassék, s hogy ezentul Magyarország közgyűlésén kívül felne emeltetessék.

VI.

Erdély viszonya Magyarországhoz.

(Az 1791. évi Erdélyi Törvénykönyv Cikkelyeinek hatodika: Erdélynek Magyarországgal való összeköttetéséről, s e Nagyfejedelemségnek saját, és semmi más országnak alá nem vetett, alkotmányáról).

Ő legszents. Felsege, múlt évi májushó 7. kibocsátott kegyes leirata folytán kegyelmesen elismerni méltóztatott, hogy Erdély, dicsőséges emlékezetű Császár és Magyarország Királya, dicsőült I. Lipótnak 1688. május 9. tett, s a fennirt Császár és Király által 1688. junius 17, s utóbb 1691. december 4. kiadott Diplomája által elfogadott ünnepélyes nyilatkozata erejénél fogva, azon Felseges ur, atyai és hatóságos oltalmát magához karolva, ama fennirt Császárt, és

annak Utódait, úgy mint Magyarország törvényes Királyait, fogadta el Fejedelméül, s a felséges ausztriai ház trónöröklését Magyarország törvényeikkéivel egyezőleg, ugyanis először 1688. évi nyilatkozata szerint, az 1687-ki pozsonyi országgyűlés 2. és 3. cikkelye értelmében a férfiivadéokra nézve, annakutánna pedig az 1744-ki 3 újabb cikk által Magyarország 1723-ki törvényeikre szerint a nőnemre is kiterjesztve elfogadta, és megállapította: ennek folytán, e törvények és alkívások erejével, mind ő legszents. Felsége, mind a felséges ausztriai házból leendő Utódjai, mint Magyarország törvényes királyai Erdélyt, mint a szent Koronához tartozót, ugyanazon uralkodási és trónöröklési jogon birandják, és mint saját, semmi más országnak alá nem vetett alkotmány nyal bírót, saját törvényszerűleg megerősített törvényei és végzeményei szerint, nem pedig a többi örökös Tartományok módjára kormányozandják; fennmaradván minden többi Országok és tartományokkal való, de csak az egyszersmind való birtoklásra és kölesönös védelemre szerzett, eloszthatatlan és elválaszthatatlan egyesülési összekötése, a Pragmatica Sanctio szerint, az 1744. évi 3. teikk értelmében. *) Azon királyi oklevélre nézve pedig, mely a Nagyfejedelemségi Címről adatott ki, ő legszents. Felsége kegyesen kijelenti, hogy az, e Nagyfejedelemség formája törvényes állásának értelmében veendő, s hogy az soha ez önnálló, és minden más országtól független Erdélyi Fejedelemség jogainak rövidségére, vagy kárára nem szolgálhat.

*) L. a XIII. sz. alatt, a 188—201. II.

VII.

Fiume becikkelyeztetése.

(I Ferenc kir. V. Törvényk. 4. cikke 1807. Fiume város és kikötője becikkelyeztetik, a fiumei kormányzó pedig a főrendi táblánál, Fiume város követei pedig a KK. és RR. táblájánál ülésel és szavazattal ruháztatnak fel.)

Ő Felsége is beleegyezvén, miszerint az ország Karainak és Rendeinek lángoló ohajtását többé ne késleltesse, jelen cikkely által kinyilatkoztattatik, hogy Fiume városa és kikötője, melyet a dicső Császárné és Királynő, Mária Terezia, külön Diploma által már bekebelezett az országba, cheztartozik. Egyszersmid pedig:

1. §. Országgyűlés alkalmával a fiumei kormányzónak a Főrendeknél, Fiume városa követeinek pedig a Karoknál és Rendeknél illetékes ülés és szavazat fog adatni.

VIII.

I. Ferenc római császár s magyar király 1804-dik évi augusztus 17-dikéről szóló leirata, mely által Magyarországgal tudatja, hogy az ausztriai császári címet a magyar szent korona rövidsége nélkül felvette.

„Franciscus Secundus electus Romanorum imperator semper Augustus, Germaniae, Hungariae etc. Rex — Reverendi etc. Quamquam Nos divina favente clementia, et per electionem Romano-Germanici imperii Electorum, ad tantam pertigerimus dignitatis eminentiam: ut Nobis, pro augusta persona Nostra nulla amplius titulorum splendorisque accessio desideranda supersit; — Nostra attamen, qua domus, et monarchiae austriacae regnantis principis, cura, et sollicitudo eo dirigi debuit. ut perfecta illa Tituli haereditariaeque dignitatis cum maxime conspicuis Europae regnantibus manuteneatur, constabiliaturque aequalitas, quae Austriae Principibus, — tum ob augustae domus suae splendorem ab antiquissimis repetendum tempori-

bus: cum vero ob amplitudinem, populationemque monarchiae hujus, e compluribus illustribus Regnis, ac independentibus principatibus consistentis competit, perque longaevum in jure gentium radicatum exercitium, publicosque tractatus asserta habeatur. Pro firmiter constabiliendo itaque perfecto isthoc aequali dignitatis ordine, exemplisque priori ab hinc saeculo aula imperialis Russica recentius vero novus Galliae Regnans dedere, — permoti: Nos quoque, jure Nobis competente, Augustae Austriacae domui Nostrae, relate ad independentes ejusdem ditiones, Haereditarii Imperatoris titulum peracque assumendum esse duximus. Cujus in consequentiam praemissa matura deliberatione Majestati Nostrae visum est, pro Nobis, Nostrisque in inseparabili regnorum, et independentium ditionum Nostrarum Regimine, Successoribus, — titulum et dignitatem: Haereditarii Imperatoris Austriae, — utpote augustae domus Nostrae cognomine, — quam solemissime hisce — ea tamen ratione assumere et stabilire: ut universa Regna, principatus, et provinciae Nostrae, titulis, constitutionibus, praerogativis, nexu, ac juribus suis, quibus haecenus gaudebant, in posterum quoque citra mutationem illibate fruantur. Huic proinde altissimae decisioni, benignaeque declarationi Nostrae firmiter insistentes, sequentia hisce clementer praecipimus, et mandamus“:

„1 — o. Ut immediate post Nostrum, qua electi Romano-Germanici Imperatoris titulum, — Haereditarii Austriae Imperatoris titulus inseratur; huic vero reliqui Nostri, qua — Germanie, Hungarie, Bohemiae etc Regis, Archiducis Austriae, Ducis Styriae etc. et aliarum haereditariarum ditionum Nostrarum tituli, sua serie excipiant. Cum interim inde a suscepto per Nos, ditionum Nostrarum gubernaculo in possessoriiis Augustae domus Nostrae, variae mutationes enatae, solennibusque tractatibus constabilitae sint, — hinc advolutum juxta modernum statum neoregulatum titularem formam hisce promulgandam benigne disponimus; — una clementer praecipientes: ut nova isthaec tituli

ratio in posterum loco praevigentis introducatur, et adhibeatur.“

„2—o. Tam Nostris, quam Nostrorum in augustae domus austriacae regimine — successorum sexus utriusque descendentibus caesareo-regiorum Principum Titulus penes titulum Austriae Archiducum, nec non Celsitudinum Caesareo-Regiarum tribui, et dari debeat.“

„3—o. Cum autem singulis haereditariis regnis Nostris, provinciisque, ut praemissum est Tituli sui, Constitutiones hactenus vigentes inalteratae manere debeant: ita id imprimis relate ad percharum Nostrum Hungariae Regnum, partesque eidem adnexas; — nec non relate ad illas haereditarias ditiones Nostras, quae cum imperio Romano-Germanico in immediato nexu subsistunt, intelligendum esse; — siquidem istae dehinc etiam in eodem cum fato Imperio Romano-Germanico, — juxta concessa per Nostros in dicto imperio Romano-Germanico praedecessores, augustae domui Nostrae, privilegia, — prachabito nexu ultro quoque praestiturae sint.“

„4—o. Ulteriori altissimae resolutioni Nostrae determinationem, — illarum hisce clementer reservamus solennitatum, quas Majestati Nostrae pro Nobis, Nostrisque successoribus, in ordine ad qualiter suscipiendam haereditarii imperatoris coronationem defigere visum fuerit. Coronationibus illis, quae apud Nos, antecessoresque Nostros, ut Hungariae et Bohemiae Reges obtinuerunt, futuris etiam temporibus absque mutatione, formaque praescripta, locum sortituris.“

„Hanc itaque benignam Resolutionem, declarationemque Nostram, Vobis eo cum mandato clementissime hisce significandum esse duximus, ut illam in gremio Vestri solita ratione promulgandam, publicandam, ac observandam procuretis: nulli caeteroquin dubitantes, quod universum percharum Regnum Nostrum Hungariae — praesentem, in constabiliendum uniti haereditariarum ditionum Nostrarum corporis splendorem, directam disposi-

tionem Nostram cum gratitudine, patrioticoque solatio tanto plus sit excepturum: quod sicut semper, ita nunc quoque apertissimum documentum dederimus. Nos, memores diplomaticae nostrae inauguralis assecurationis, in hoc etiam clementer respexisse: ut quod ad augendum majorem totius monarchiae splendorem, dignitatemque suscipiendum decrevimus, — salvis semper juribus, legibus, et constitutione perharreri regni Nostri Hungariae, partiumque adnexarum fiat. Vobis in reliquo etc. Franciscus m. p. Comes Carolus Pálffy m. p. Ignatius Alnásy, m. p.⁷

IX.

I. Ferenc ausztriai császár és magyar királynak 1806. évi szeptember 7-kéről szóló leirata, mely által tudatja, hogy a római császári címet végkép letette.

„Franciscus II-us electus Romanorum Imperator semper augustus, Haereditarius Austriae Imperator: Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Rex Apostolicus. — Archidux Austriae etc. Reverendi etc. etc. Conclusa pace Posoniensi, eo tota Nostra cura, et sollicitudo directa fuerat, ut eunctis in eodem pacis tractatu pactatis conditionibus consveta fidei integritate ad amissim satisfaciamus. exoptatam pacis tranquillitatem populis divinitus nobis subjectis adferamus, feliciterque restitutam pacem magis atque magis consolidemus, et ab eventu praestolemur: nunc essentielles, quae in imperio Romano-Germanico pacem hanc secutae sunt mutationes porro etiam Nobis modum admissurae sint, ut graves — juxta electionis capitulationem. Nobis, qua supremo ejusdem imperii capiti, incumbentes explere possimus obligationes. —

Verum consecutaria, quae ex pluribus Posoniensis pacis articulis, inde ab eorum publicatione, in praesens usque necitebantur, et publico notae, in imperio intercedentes mutationes, Nos plene convictos reddiderunt, stantibus modernis rerum adjunctis, — obligationes ex pactis conventis profluentes exequendi potestatem Nobis amplius haud supermansuram. Etiam si casus emergerent, — ut remotis politicis involutionibus, praesentes aspectus aliam faciem induerent; conventio nihilominus, qua mediante complures praecipui status Imperii, — vinculo unionis soluto in peculiarem confederationem coaluerunt; — posteaquam haec 12-a Julii a. c. Parisiis subscripta, et a concernentibus partibus ratihabita est, — omnem eatenus conceptam spem intercidit.“

„Cum proinde de eo praeviis motivis intime convicti simus: quod partes officii Nostri, qua Supremum Imperii caput, amplius explere nequeamus, — animi Nostri rectitudo et dignitatis Nostrae ratio a Nobis deposcit: ut Coronae renunciemus, quae tamdiu tantum pretium in oculis Nostris habere potuit, donec fiducia, quam Electores, principes, status, et reliqua imperii commembra in Nobis collocarunt, correspondere, — et assumtis obligationibus satisfacere Nobis integrum fuerat.“

„Qua propter vinculum hucadusque, Nos, corpori Status Romano-Germanici imperii alligans pro soluto habemus. Dignitatem, et officium Supremi Imperii capitis per unionem confederatorum Rhenanorum Statuum pro cessante. — Nosque per id ab omnibus assumtis erga Imperium romano-germanicum obligationibus absolutos consideramus. -- Coronam proinde Imperii Romano-Germanici, — motivo hujus dignitatis hucadusque gestam prout et Regimen ejusdem imperii harum serie deponimus.“

„Hac occasione una Electores, Principes, et Status, nec non omnes ad praefatum imperium spectantes, specialiter vero commembra etiam supremorum imperialium judi-

ciorum et reliquos imperii servitores ab obligationibus suis, quibus Nobis, qua legali supremo imperii capiti per constitutionem obstricti erant, — benigne absolvimus. — Germanicas e converso provincias Nostras, et imperiales ditiones vicissim ab omnibus obligationibus suis, quas in praesens sub quocunque titulo erga imperium Romano-germanicum habuerunt, immunes declaramus, eosdemque in unione sua cum Integro Austriaco Status corpore, ut Imperator Austriae (ime e szavakkal compingáltatott az austriai birodalom) penes restituta, et subsistentia cum omnibus potentiis, et vicinis statibus pacifica rerum adjuncta, ad eum felicitatis, et prosperitatis gradum perducere adnitemur qui scopus omnium desideriorum Nostrorum et finis praecipuae curae Nostrae nullo non tempore futurus est.“

„Hanc proinde altissimam resolutionem, et declarationem Nostram vobis penes communicationem neo-regulati juxta modernum statum Tituli Nostri pro futuro observandi; eo cum mandato clementissime hisce significandum esse, duximus: ut illam in gremio Vestri solita ratione promulgandam ac publicandam procuretis. Vobis in reliquo etc. Franciscus m. p. Comes Carolus Pálffy m, p. Alexius Névery m. p.“

X.

K i v o n a t

az 1807-ki országgyűlés jegyzőkönyvéből, azon vitatkozások eredményéről, melyek ott az austriai császári cím felvétele felett előfordultak.

A Karok és Rendek ülése.

XLV-dik szám XLIII-dik ülésben.

Az ország Kérései és Nehézségei Kidolgozására rendelt Deputatio által rendbe szedett Sullyai és Kivánságai az Országnak.

Nr. XLV. Sessione XLIII.

Gravamina et Postulata Regni, prout per ordinatam in Regni Gravaminibus Deputationem in Ordinem redacta sunt.

50-mo: Ea Suae Majestatis Sacratissimae Benigno Rescripto mediante Genti Hungariae, Orbique manifestata Paterna teneritudo, et Clementia, qua titulo Haereditarii Austriae Imperatoris Augustae Domus Suae assumpto inauguralis Diplomaticae Assecurationis elementer reminisci, eoque respicere dignata est, ut id, quod praevio modo ad augendum totius Monarchiae splendorem, dignitatemque suscipiendum decrevit, salvis semper Juribus, Legibus, et Constitutione Regni Hungariae, Partiumque adnexarum fiat, cohaerenter art. 10. 1790. ad Legum Tabulas referri desideratur.

A Karok és Rendek ülése.

Hetvenharmadik Ülész.

Szent-András Havának 7. Napján.

Az 50-dik Számhoz, hogy az Austriai Császári Névrnek felvételéből Magyarországra való nézve semmi új kötelesek, vagy akármi következesek ne hozódhassanak,

Sessio Septuagesima Tertia.

Die 7-ma Novembris.

Ad Nrum 50-um: Ne ex assumpto per Suam Majestatem Sacratissimam haereditarii Austriae Imperatoris titulo, ulla super Regnum Hungariae nova Obligatio, aut

ámbar ugyan Ő Felségének Kegyelmes Királyi Levele által ez iránt bizonyosokká tettek, mindazonáltal némelyek a SS. és RR. közül kivántak ez iránt a Törvénybe is, az 1791-dik esztendőbeli 10-dik Törvény Cikkelynek értelméhez képest emlékeztet tétetni. El is olvastatott ez iránt a SS-nak és RR. Írásba tett Kivánságok. Kivánták ezt az SS. és RR. közül némelyek annál inkább helyben hagyatni, hogy ez iránt az Ország Rendgyei már 1805-dik esztendőben megállapodtak, és csak az akkori különös környulálások okozák, hogy ez akkor a Törvénybe nem iktattatott. Kérik ezt most is különösen némely Vármegyék; és ezen kérésnek tárgya nemesak illendő, de szükséges is. Igaz ugyan, hogy Ő Felsége K. Királyi Levele által bizonyossá tettünk, hogy Magyar Országgra való nézve ebből semmi sem fog következni; mindazonáltal el lehet idővel ezen Királyi K. Levelet felejtetni. Csakugyan biztosabb volna a Törvényben erről emlékeztetet tenni. Mert valamint azelőtt az Austriai

cujuscunque demum nominis sequela dimanet, quamvis eatenus per Benignas Litteras securi redditi habeantur SS. et OO., nonnulli tamen ex illis desiderabant, ad Analogiam Art. 10. 1791. in Legibus etiam mentionem hujus faciendam esse. Lectum etiam fuit quod SS. et OO. in hanc rem in Scriptum redegerant. Scriptumque hoc adprobari aliqui e SS. et OO. eo magis adurgebant, quod eatenus Regnicolae jam in Comitibus anni 1805. consenserint, et tantum per peculiares ejus temporis circumstantias evenerit, quod in Legum Tabulas relatum non sit. Sunt plures e Comitibus, qui id nunc exposcunt; et scopus Postulati hujus non minus conveniens ac necessarius est. Equidem per Benignas Litteras Regias securos nos redditos esse: quod accessio hae novi Tituli nullas intuitu Regni Hungariae habitura sit sequelas. Nihilominus Benignae hae Litterae Regiae facile in oblivionem venire possunt. Tutius itaque foret mentionem ejus in Codice Legum fieri. Quemadmodum enim antea de successione Domus Au-

Háznak az Országokban lévő örökösödés jussáról, vagyis ugynevezett *Pragmatica Sanctio* ról kérdés támasztatott, ugy idővel eziránt is kérdés lehet. A való, hogy Ő Felsége sem mint Római, sem mint Austriai Császár Magyar Országban nem parancsol. De mégis a különféle nevezés és titulázás idővel is a Maradéknál kétségeskedéseket és kérdéseket okozhat. Midőn az Orzágnak közönséges Jussai fennforognak, semmi Törvényes Óvást felesleg valónak nem lehet mondani. Mások ellenben azt tartották, hogy sem a Törvényben, sem a Törvények előtt előbocsátani szokott bevezetésben erről emlékezetet tenni nem szükséges. Mink a Királyi Levél által elégséges bátorságban vagyunk; nincsen is nekünk ezen dologhoz semmi közünk. Sőt ebbe avatkozni, midőn ez iránt ugy sem sürgettetünk, nem is tanácsos; sőt a következesekre nézve való veszedelmes is. A mi Törvényhozásunk módgyában ez ujság volna; és különbféle vetélkedésekre alkalmatosságot nyujtanánk. Az úgy nevezett *Pragmatica Sanctio*

in Regnis haereditariis, seu de sic dicta Sanctioe Pragmatica quaestio obmota fuit, ita in futurum Titulus, de quo sermo est, in quaestionem vocari posset. Verum quidem est Suam Majestatem nec ut Romanorum, neque ut Austriae Imperatorem in Regno Hungariae dominari. Diversitas tamen haec in nomenclatione et titulatura facile apud posteros dubiis et questionibus ansam praebere posset. Dum de Cardinalibus Regni Juribus sermo est, nulla legalis Cautela superflua dici potest. Alii ex adverso propugnabant rei hujus nec in Legibus ipsis, nec in praefatione Decreti praemitti solita, memoriam fieri debere. Satis utique tutos nos redditos esse per Benignum Rescriptum Regium, et alioquin Titulum illum nos immediate nec concernere. Immo nec consultum videri, ut nos ipsi, dum nec provocamur, ultro in id nos immittamus: periculo potius id quoad futuras sequelas, obnoxium esse. Novitas haec esset in modo Legislationis nostrae, multisque disceptionibus ansam praebitura. Sanctio sic dicta Pra-

tiót ehhez éppen nem lehet hasonlítani. A mi Országunk alkotmányával, és Magyar Országai szabadságokkal mi köze az Austriai Császárnak? Néünk pedig csak az a kötelességünk, hogy amazt megerősítsük. Azért is csak ugyan többen voltak a SS. és RR. közül abban a Vélekedésben, hogy az erről való emlékezet, mind a Törvényből, mind a szokott előbeszédből kimaradlyon.

gmatica non potest huic assimilari. Quid dignitas Austriae Imperatoris cum Constitutione Regni nostri, quid cum libertatibus Hungariae Commune habet? Nobis vero in id saltem incumbendum est, ut has firmemus. Plurima itaque vota in eo convenerunt, ut memoria hujus tam e Legibus, quam e Praefatione emanec.

A Karok és Rendek ülése.

Hetvenötödik ülés.

Szent-András havának 10. Napján.

A törvényszékbéli Helytartónak második Itélő Mestere olvasta a tegnapi Ülésben meghatározott Feleletét a SS-nak és RR. a Fő-Rendek utóbbi Izenetére az Orzágnak némely Kivánságai és Nehézségei iránt, a mint is ezek itten következnek:

Sessio Septuagesima Quinta.

Die 10-ma Novembris.

Alter Personalis Praesentiae Regiae in Judiciis Locumtenentis Protonotarius legit ad posterum Procerum Nuncium ratione nonnulorum Regni Gravaminum et Postulatorum, hesternó in Consessu determinatum; SS. atque OO. Responsum est tenoris sequentis:

„Punctum 50. Cum de Juribus, Libertatibus et Independentia Regni per Diploma Inaugurale, et Jura mentum occasione Coronationis praestitum, sufficienter cautum sit; et Titulus Imperatoriae Dignitatis per Suam Majestatem Sacratissimam pro decore Domus Suae assumptus, quemadmodum respectu Hungariae in mutua Regni ad Suam Majestatem relatione nullam penitus mutationem induxit, vel inducere potuit, ita Juribus Regni

derogare prorsus non possit, a desiderata Resolutionis in articulatione praescindendum existimatur.“

A Főrendek ülése.

Hetvennyolcadik ülés.

Szent-András Havának 19. Napján.

Ezen egybeülésnek elején jelentődött a SS. és RR. részéről: stb.

Mivel azonban az Előülők emlékeztetése szerint, még az 5-ik Szakaszbeli Ország Súlyai s Kivánságaihoz hátra vagynak a Fő Rendekek Táblájának észrevételei; ezek a Törvényszékbeli Helytartónak első Ítélő Mestere által felolvastattak e szerint:

Sessio Septuagesima Octava.

Die 19-na Novembris.

Cum Exordio Sessionis hujus e parte SS. et OO. declaratum est: etc.

Quia interim Praeses observasset, adhuc restare Procerum Tabulae ad 5-tae Classis Regni Gravamina et Postulata nonnullas reflexiones, hae per Primarium Personalis Praesentiae Regiae Protonotarium lectae sunt, taliter:

„Relate ad Puncta 50. 564. et 26 nulla reflexio.“

XI.

Országgyűlési tárgyalások V. Ferdinánd király névszáma miatt.

(I. Izenete a K. K. és R. Rendekek. Ő Felségéhez az iránt teendő felírás tárgyában, hogy mint Magyar apostoli felséges király V. Ferdinánd névvel élni méltóztassék, a Mgos Főrendekhez.)

(A felírás javallatja.) Az időknek három századot már felülhaladó ama nevezetes szakaszától fogva, mióta a magyar szabad nemzet önkényti szabad akaratából, s a kölcsönös kötések változhatlan szentségébe vetett bizalommal

kormányát és koronáját a dicsőségesen országló felséges Austriai háznak később szinte szabados akaratából tulajdonított örökös jussal adta által: a 16. és 17. századokban Ferdinánd nevet viselt négy király fejére tette koronáját, s királyai névsora megtartásánál fogva tehát már akkor is, midőn felségednek még dicső emlékezetű atyja életében történt szerencsés megkoronázásakor közörvendezések és boldog remények közt hódolva tisztelkedett — Felségedben, mint jövődöbeli törvényes királyában, ezen néven V. Ferdinándot üdvözlette a Nemzet.

Ezen koronázási királyi és nemzeti közös ünnep emlékére veretett pénzeket is az V. Ferdinánd felséges név ékesítvén, nem lehet, hogy szorgos aggodalmat ne gerjesszen a magyar hív nemzetben az, hogy miután néhai felséges atyja elhunytával az ország kormányát valósággal általvette Felséged, tapasztalás szerint a már eddig is megjelent, s magyar királyi címek alatt költ diplomatikai némely iratokban — Felségednek dicső neve I-ső Ferdinánd nevezettel van kifejezve.

Hálátadólag tiszteljük ugyan mi is az isteni gondviselés jóságát, mely Felségednek több más nemzetek és országok koronáit is viselni engedi; de mivel a dicsőségesen országló ház és a magyar nemzet között készült szent kötésekben az ország ősi szabadsága és függetlensége nyilván és örökre feltartatott, továbbá az 1790/1. 10. sarkalatos törvényeikkely igen világos szavai szerint jóllehet a felséges Austriai házi leányágnak az 1723-ki 1. és 2-dik törvénycikkelyek által megállapított örökösödése ugyan azon fejedeelmet illeti; kire a több Németországban benn és kívül fekvő több egyéb s az örökösödés megállapított rendsora szerint elválaszthatlanul, és megoszolhatlanul birandó országok és örökös tartományok néznek. Magyarország mindazáltal a hozzá kapcsolt részekkel együtt szabad (s ide értve minden kormány székeit) igazgatásának egész törvényes alakjára nézve független, azaz semmi más egyéb ország, vagy nemzet alá vetve nem lévő, hanem oly ország, mely

önállással és alkotmánygyal bir ; következésképp törvényesen megkoronázott örökös királyától, és így Felségedtől, s a Magyarország következő királyaitól is saját törvényei és szokásai, nem pedig a mint az 1715 : 3. és 1741 : 8. k. 11-ik törvénycikkelyek is rendelik, a más tartományok szabályai szerint kormányoztathatik, s igazgattathatik. Felséged iránt viseltető alattvalói s fiui nyílt bizalomnál fogva elmellőzhetlen kötelességnek tartjuk Felségednek mindjárt dicső országglása kezdetével, azon nemzeti törvényes és igazságos kívánatot tiszta egyenességgel kinyilatkoztatni, hogy mint Magyarország királya, a Magyarországot s ehez tartozó részeket érdeklő s illető diplomatikai és közigazgatási bármely iratokban, úgy a polgári és katonai minden címekben és jelekben is V. Ferdinánd névvel élni, és ezzel a több egyéb koronai jussai rövidségére különben sem szolgáló móddal is, hív magyarjai és ezen törvényei s jussai iránt viseltető fejedelmi s atyai igazságszeretetének fényes, és egyszersmind törvényes példáját nyújtani kegyelmesen méltóztassék.

Kik egyébiránt sat. (L. 1836. országgyűlési acták CCXXX. sz. a.)

(II. A Fejedelmi cím tárgyában teendő újabb felirási javallat.) Felséges Császár, és Apostoli Király, Legkegyelmesebb Urunk ! Midőn e folyó esztendő Augustus 19-én felterjesztetett alázatos felírásunk által aggodalmunk fontos okait, melyeket a haza iránti hűség — és a Fejedelem eránti bizodalom elhallgatnunk nem engedett — Felségednek Atyai keblébe öntöttük, és a diplomaticai s történeti valóságra, Törvényeinkre, s Hazánk törvényes függetlenségére támaszkodva, hódoló tisztelettel kértük Felségedet, hogy mint Magyar király a Magyar Országot, s ehez tartozó részeket illető diplomaticai s közigazgatási bármely iratokban, úgy a polgári és katonai minden Címekben, jelekben 5-ik Ferdi-

nánd névvel élni méltóztassék, semmit oly bizonyosnak nem hittünk, mint azt, hogy Felséged az Országnak ezen igazságos kíváнатát kegyelmesen teljesíteni méltóztatik. Most azonban aggodalmunkhoz, melynek tüsténti megszüntetését reménylettük, — még keserű fájdalom is járul — midőn látjuk, hogy Felségednek Augustus 31-én kiadott királyi válasza által a Nemzetnek ezen forró és igazságos kíváната is megtagadtatott.

Igaz ugyan, hogy Felséged Királyi személyében Magyar Ország azon Fejedelemmek hódol, kit egyszersmind az Austriai Császárságban illet a főhatalom; de törvényeink, és kölcsönös kötések bizonyítják, hogy Magyar Ország mind az uralkodás formájára, mind törvényeire, és törvényes egész alakjára nézve, az austriai Császárságtól teljesen különbözvén — független, és semmi más nemzetnek alája vetve ninesen. Ezen törvényes függetlenség legnagyobb kinese Hazánknak, melyhez teljes erőnkől ragaszkodni soha meg nem szününk, mert semmi sincs mélyebben beoltva kebleinkbe, mint azon Hazánk iránti leggyengédebb érzés, melylyel annak a Nemzeti közboldogsággal szorosan összeszőtt függetlenségét — mindenkor sértetlenül kívánjuk fentartani.

Azok, miket Felséged utóbbi Királyi Válaszában Hazánk függetlenségéről, és a Törvényekről, melyeken ezen függetlenség alapúl — kegyelmesen kinyilatkoztatni méltóztatott — a jövőre eránt bennünk támadott aggodalmat meg nem szüntethetik; sőt éppen azért, mert Hazánknak Törvényeken és kölcsönös kötésekben alapúlt függetlenségét kétségbe hozni nem lehet — igazságos — sőt szükséges, hogy mind az, a mit a függetlenségnek tekintete megkíván, — valósággal teljesezésbe is menjen; mert a Törvényeknek is a végrehajtás ad leginkább erőt — s valóban ha az országnak, vagy Fejedelemmek jussai szóval úgy ki volnának jelentve, de tettegi gyakorlatba nem vétetnének — bizonyosan a polgári Társaság közboldogsága is — csakhamar semmivé lenne.

A példák, melyekre ugyanazon kegyelmes Kir. Válasz hivatkozik, e jelen körülményekhez éppen nem hasonlók. Ugyanis Felségednek dicsőült Attyát Magyar Országon a királyi névsornak éppen azon száma illette, melyet az Austriai Császári címnek felvétele után mint austriai Császár viselt. Nem vala tehát aggodalomra olyan okunk, mint jelenleg van. — A mi pedig illeti azon királyainkat, kik egyszersmind a Római Császárság koronáját is viselték, ezek noha címzeteikben ők is egyedül azon számot használták, mely a Császárság névsorán következett, mindazonáltal más tekintetet érdemelnek. Mert a Római Császárságnak, hajdan az egész keresztény világon legkitünőbb méltósága, senkinek öröksége nem lévén, az nem vérségi örökösödés útján, hanem csak a Fejedelmek szabad választásából vala elnyerhető — és nem is mindenkor egy fejedelmi Háznak adatott által.

Nem lehetett tehát tartani attól, hogy Magyar Ország a Római birodalomhoz fog számíttatni — miután azonban a Római Birodalom több százados vizáلكodások által meg-rázkódtatva, végre a harcok és szerencsétlenségek özönébe elenyészett, — Felségednek dicsőült Atyja pedig az Austriai Császárság örökös Címzetét magára, és uralkodó fejedelmi Házára ruházta, — ha csak törvényes függetlenségünk minden igazai és külső jelei gyakorlatba nem vétetnek — megtörténhetik, hogy Magyar Ország is az Austriai Császárság alá tartozónak fog tekintetni. — Nekünk tehát, kik törvény és kölcsönös kötések szerint függetlenek lévén — semmi más nemzetnek alája vetve nem vagyunk, jövendőre is minden törvényes módon ügyelnünk kell arra: hogy miután a nem hasonló példák-ból is könnyen következtetések huzatnak; Öngondatlanságunk, és az idő viszontagságai által e példák-ból, különösen a külső jelekre nézve valamely gyakorlat — a gyakorlatból és külső jelekből pedig olyan jussok — melyek törvényes függetlenségünkkel ellenkeznének, valaha ne vonat-tassanak, s így Hazánk törvényes alakjában megváltozva, az Austriai Császárság alá ne vettessünk.

Törvényeink s az Ország törvényes alakja, nemzeti szabadságunk — és a fejedelmi jussok — nem a jelen időkben támadtak, hanem a hajdankorból származtak általunk: minesen tehát összehangzásban ezekkel az új fejedelmi címzet, mely által minden hasonló nevű Magyar Királynak emléke elmellőztetvén, — új névsor kezdetik — s ekképen a mult idők emléke is mintegy számkivetve van, — mert a fejedelmi új címzetek és új névsorok — vagy újabb kötésekre mutatnak, vagy azt jelentik: hogy az Ország törvényes alakja megváltozott, ezek pedig Hazánkban csakugyan nem történtek.

Ugyanazért Felségednek Atyai szívében és igazság-szeretetében bizakodva, hódoló tisztelettel ismét könyörögünk: hogy azokat, a miket utóbbi alázatos Felírásunkban e tárgy eránt felterjeszténk — kegyelmesen elfogadni, és a jövődők eránt bennünk támadott súlyos aggodalmat ekképen megszüntetni méltóztassék A kik sat. (Lásd u. o. CCCXLVIII. ü.)

(III. CCCXLII. Ülés Augustus 5-én. CCCIII. zám alatt. Hatodik izenete a k. k. és R. R. a Felírások borítékán használandó V. Ferdinánd címzet eránt.)

Bizonyítják a Mélt. Fő RR. a jelen tárgy eránt váltott izenetjeik, hogy az V. Ferdinánd címnek törvényességét elismervén, annak a felírások borítékán leendő használata ellen, okul egyedül a szokásnak tetteges változtatását hozták fel. Erre nézve megmutatták a k. k. és R. R. több rendbeli izenetjeikben, mely kevésbé lehet a törvényes címnek a Felírások borítékán két ízben használt változtatását, mely az 1830-ik esztendei, ugy a jelen Országgyűlésen is folytatott gyakorlat ellenére, minden végzés, és nyilvános felolvasás nélkül történt: — törvényes erejű szokásnak állítani. — Megmutatták továbbá, hogy nem a k. k. és R. R. kivánata, mely az eddigi gyakorlaton alapúl, de a Mélt. Főren-

dek által örökségül felhívott két ízben használt címzet foglalja magában a törvényes szokásnak tetteles változtatását. Mindezek ellen a Mélt. Főrendek utolsó üzenetjében azt nyilatkoztatták: hogy a k. k. és R. R. okaira már előbb meg volt felelve, — ezen pusztá állításuknál fogva az előbbi vélemények mellett megmaradtak. Midőn tehát egy részről a két Tábla között nem sikerülhetõ egyesség miatt a legérdekesebb Felirások nem lévén felterjeszthetők, az Országgyűlések rendes Menetele gátoltatik, más részről pedig a k. k. és R. R. azon törvényes címzetnek megtartására, mely a Magyar Királyt az Ország függetlenségénél fogva illeti — nem csak meggyőződések által vezéreltetnek, de utasításaiknál fogva köteleztetnek is, nem marad egyéb hátra, mint a Mélt. Főrendek, kiket vélemények feláldozásától hasonló tekintetek nem tiltanak — a közállapodásnál fogva már elismert törvényes címzetnek használatához járulván, mind az egyesülés és ez által az Országgyűlésnek rendes folyamata eszközöltessék, mind pedig azon közaggodalom, melyet egy ily világos nemzeti érdek felett a két Táblának különböző értelme méltán nevelhet, megszüntessék. Mirenézve annál biztosabban kéri meg a k. k. Ő es. k. Fő Hercegségét és a Mélt. Fő Rendeket, mivel a jelen kérdésre nézve a Mélt. Fő R. R. magokat más módoknak elfogadására, — melyet szinte az általok állított szokásnak vonná maga után, készeknek nyilatkoztattván; — az V. Ferdinánd címnek használatától azokat az eddig felhozott tetteles változtatásból merített ok — többé nem tartóztathatja.

(IV. 1836. évi Magyarország gyűlésének írásai. Pag. 296. DLXXXVII. szám alatt. $\frac{4418}{518}$ 1836.)

Benignum Rescriptum Regium quoad terminum praeclusi praesentium Comitiorum ad S. S. et O. O. Regni diaetaliter congregatos dímissum.

FERDINANDUS primus, Divina favente Clementia Austriae Imperator, et Hungariae hujus nominis Quintus etc. Rex Apostolicus: Serenissime Archidux Patrué nobis carissime! Reverendissimi, Reverendi, Honorabiles, Spectabiles ac Magnifici, Magnifici item et Egregii, nec non prudentes et Circumspecti, fideles nobis dilecti! Momentis rationum, ex quibus, habito quoque ad administrationem, et consentes, qui tandem justitiam sibi reddi flagrantissime desiderant, condigno respectu, benignam mentem nostram, circa accelerandum Comitiorum horum finem medio benignae Resolutionis regiae de 23. aug. a. p. ac subin Dilectioni, Fidelitatibusque vestris identidem declaravimus, per ipsum illud, quod exinde in praesens usque evolutum est temporis intervallum ulteriori, eoque amplissimo auxit pondere, benigne decrevimus, ut Comitii his die 2-a mensis maii a. e. finis imponatur. Quod ipsum dum Dilectioni, Fidelitatibusque vestris scopo eo, ut quae Nobis substernenda habent, indilate submittant, et Collectioni articulorum semet accingant, cum eo notum reddimus. Nos die praecexposita in angusta persona nostra adfuturos, diaetalesque articulos sanctione nostra Regia firmaturos esse. Quibus in reliquo gratia et Clementia nostra Caesareo Regia benigne, jugiterque propensi manemus. Datum in imper. Urbe Vienna Austriae die 28-a mensis martii. Anno Domini 1836. — FERDINANDUS. mp. Comes Adamus Reviczky mp. Georgius Barthal mp. (L. S.)

(V. Magyarország gyűlésének jegyzőkönyve 1836. Pag. 155. — 448. ülés 30-ik martiin.

A Nádor Ő Cs. Kir. Fő Hge az éppen e pontban sebes póstán érkezett DLXXXVII. számú Kir. leiratot is, mely az országos Gyűlési határnapot tárgyazza ugyanazon ítélőmesternek felolvasás végett általadván, a mint az ítélőmester annak címjét ekkép kezdette volna olvasni: „Ferdinandus primus Divina favente clementia

Austriae Imperator et Rex H. hujus nominis Quintus“ a Rendek harsogó számtalan éljenkiáltásaik által további olvasásban akadályoztatván, azzal felhagyott, míg a Rendek zajló örömeik kevésbé lecsillapodván, annak felolvasását folytathatta: midőn ismét az érdeklött királyi leiratnak azon tartalmát olvasta volna, hol ő felsége legkegyelmesebb királyunk azon szándékát méltóztatik kijelenteni, hogy az ország gyűlése berekesztésén tulajdon legmagasabb fejedelmi személyében jelen kíván lenni, az országos Rendek forró szeretete s tántoríthatlan ragaszkodása újra harsogó éljenkiáltásokban tört ki hűséges keblekből, egyesítve volt ezen hála s örömrészesükben boldogító emlékezete azon fejedelemnek, ki jelen országgyűlését, a nemzet és alkotmányjára megnyitván, azt atyáskodó bölcseséggel vezetve, e nagy munkának közepette nyerte jutalmául a jobb-lét dicsőségét, kinek földi élete hódoló népeinek, sőt a világ egy részének jutalmául adatott, azon szinte bebizonyodott kielégítő meggyőződéssel, hogy hűségesen szerető népei boldogságán törekvő nagy fejedelmünknek csak a neve változott. Lecsendesedvén valamennyire az örömjaj, az olvasást az ítélőmester tovább folytatva elvégezte.

Ezen felolvasott királyi válaszokat a Rendek Tábláján leendő újabb felolvasás végett a királyi személynök a Nádor Ó Cs. Kir. fő Hgtől kikérvén, abban részéről meg-egyezett.

A Rendek tehát tulajdon termükben összejövén. Az előlülő a nádori ítélőmester által mindennek előtt felolvastatta a határnap iránti királyi leiratot, melyet ujolag is harsogó éljenkiáltásokkal fogadván a Rendek, a többi tárgyakban érkezett királyi válaszokat ujabban is felolvastattaknak lenni elfogadták, melyeket is sat. sat.

XII.

I. Miksa császár, I. Ferdinand király nagyatyja, kimutatja, hogy magyar királyoktól, magyar vérből veszi eredetét, magyar földön született, s ennél fogva, nem tekintve a II. Ulászlóval a kölcsönös trónörökösödésre vonatkozó szerződést, — ünnepélyes óvástétele mellett kijelenti, hogy az 1506-ik évi szeptemberben tartott magyar országgyűlésnek az idegenek trónörökösödése körül hozott határozata, Ő ellene, mint született magyar ellen nem fordítható. (Gerecz, ápril 18. 1506.

Maximilianus divina favente clementia Romanorum Rex, et futurus Imperator, semper Augustus, ac Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae etc. Comes Palatinus etc. et Promotor Militiae S. Georgii contra infideles, Venerabilibus, Illustribus, Magnificis, Honorabilibus, Prudentibus, et sincere Nobis dilectis Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Comitibus, Baronibus, Proceribus, Comitatibus, Consulibus, Officialibus, Capitaneis, Praefectis, caeterisque Subditis, et Statibus Regni Hungariae, et Partium Suarum, nec non omnibus et Singulis Comitatibus, Rectoribus, et Sedibus dicti Regni in specie gratiam nostram regiam, et omne bonum. Venerabiles, Illustres, Magnifici, Praenobiles, Nobiles, Prudentes Nobis sincere dilecti! Satis, superque omnibus notum et manifestum esse arbitramur, Praedecessores Nostros Archiduces Austriae, et Domina nostra Australia, multis annis magnam familiaritatem et quotidiana commercia, sicuti bonis vicinis convenit, inter se habuisse, et frequenter strictissimas affinitates invicem contraxisse, et exinde tantam benevolentiae et amoris concordiam subortam esse, ut utraque Dominia, et Regna Hungarica scilicet, et Australia, frequenter uno Rege, vel saltem ex eadem familia et sanguine descendente, gubernata fuerint, Jusque successionis Regni Hungariae in Domo Nostra Australi remanserit, prout longo tempore in eadem sine

aliqua contradictione perseveraverit. A paucis vero annis circa praesertim post obitum condam Serenissimi Domini Ladislai Regis Hungariae, et Bohemiae Regis, Archiducis Austriae, felicitis recordationis, Consanguinei nostri Charissimi, quaedam divisio ex maligni spiritus suggestione orta successit, quae ad hodiernum usque diem perseveravit, postquam sanctissimum illud opus assumendum, expeditionem contra Thurecos, immanissimos Christiani nominis hostes, qui perpetuo bello et hostilitate Hungariam, et Dominia Nostra Australia devastant, hactenus impeditum, et securitate praefatorum Regnorum, et Dominiorum nostrorum utriusque nondum promissum (provisum) exstitit, sed duntaxat per Treugas quasdam et inductiones (inducias) non sine gravi iactura et Australium usque in hodiernum diem precario quodam modo se ipsos praeservare potuerunt. Quod tamen in fine non solum durabile, verum etiam cum summo periculo ambarum Provinciarum, et tandem totius Christianitatis futurum omnes iudicare possunt. Propterea cum utraque praedicta omnibus notandum sit, quod post obitum tandem Domini Matthiae Regis, inter nos, et serenissimum fratrem Nostrum Dominum Wladislaum modernum Regem Hungariae, cum voluntate et consensu omnium Praelatorum, Baronum, Procerum, et Statuum Regni Hungariae in oppido Posen tractatum, conclusum, et concordatum, ac promissum, iuratum, et ex prae . . . semper districte, et inviolabiliter observatum fuerit, quidquid nos superioribus temporibus, cum certiores facti essemus distrahere, in Regnis Dalmatiae et Croatiae Christianis subditis dictorum Regnorum illata in sequendo tractatu Posenii cum praefato fratre Nostro Rege Hungariae praestando auxilium conati fuerimus, et pro defensione dictorum Regnorum in propria persona cum pluribus delectis equestribus, et pedestribus, ac magna Artellaria, et promissionibus fere omnium Christianorum Regum et Principum nos sequendi, et ferendi opem, pro huiusmodi expeditione proficisci voluerimus, et eo tunc etiam malignitate praefata, ac diabolica suggestione quadam falsa suspicione, in Regno

Hungariae adversus nos e vestigio excogitata, omnia nostra pia et sancta desideria ac proposita impedita fuerint, et pro honore nostro, ac indemnitate dominiorum nostrorum, et proinde pro evitandis praesentibus Christianae Reipublicae periculis, quasdam novas Treugas cum Thureis tractatum assumere, et intertenere, et aciem gladii nostri interim contra aemulos et malevolos nostros convertere coacti fuerimus. Edocemur autem ulterius, imo Deo, et hominibus perspectum: Nonnullos ex Regno Hungariae iterum nescimus quo spiritu seductos, contra foedera, ac iusiurandum praestitum et proprium honorem, ac christianitatem suam, in proximo Conventu Generali Regni de mense Septembri habito, temere, et absque ulla ratione contra nos, et Jus successionis Domus Austriacae conspirasse, et non solum Nos a dicta successione excludere, sed etiam per eorum huiusmodi factiones, et malivolorum machinationes, Decreto Publico Regni, neque nos, neque quemquam ex aliena, quam Hungarica Natione ad Regni moderamina admittere, et proinde nobilissimum (Regnum) iugo, prohi dolor! in dies exponere, et subiicere velle. Quod etsi frivolum pene, et ex omni parte temerarium, neque ulla ratione suffultum sit, tamen virtutem adversus nos habere non debet, et potest, cum non solum **ex sanguine Regum Hungariae** nos originem ducere, et titulo Regni una cum genitore nostro colendissimo divae memoriae absque alienius contradictione usos esse, et inscripsisse, Provinciamque Austriacae ab antiquo cognomine **Pannoniam Superiorem** appellatam esse constet, sed etiam Nova Civitas nostra **patrimonium de Regno Hungariae** filiae Regis Hungariae quidam ex Praedecessoribus nostris Archiduci Austriacae nempe Jurisdictionem nostram, et maiorum nostrorum concesserit, maioresque nostri ex praefata filia Regis Hungariae descendentes etiam **ab antiquo ex vero sanguine, et Stemmate Re-**

gum Hungariae originem, duxerint; nosque et praefatus genitor et avus noster divinae memoriae in Castro nostro praedictae Novae Civitatis, in Turri, quae in hodiernum diem et per multa annorum spatia et curricula ob rei memoriam Hungarica, etiam lingua Germanica nuncupatur, nati, in lucem editi sumus; propter quod vani illorum motus, et opiniones, qui per hoc nos excludere nituntur, ab omnibus, qui saniori consilio et ratione ducuntur, iure et merito reiici possunt; neque etiam propter iuramentum, si quod fortassis temere et contra praemissum iusiurandum et honorem et conscientiam suam cum manifesto periculo Regni et totius Christianitatis ab eis exactum et praestitum fuisset, moveri debent; iusta enim non poterit esse ipsorum causa, cum nos non ut extraneum, sed verum et naturalem Hungarum, et ex sanguine Regum Hungariae procreatum, tam propter haereditaria iura nostra, quam novissimos tractatus iureiurando firmatos, post obitum fratris nostri Wladislai, sine aptis filiis masculis, quod Deus diu avertat, pro eorum Rege et legitimo domino recipere; et admittere debeant, et teneantur. Quodsi in malignam dicta opinione et diabolica suggestionem cum ceteris perseveraverint, et se illis coniunxerint, volumus per praesentes nostras testatum esse vobis, haec tamquam bono et Catholico Principi, Summo Christianorum Capiti, et qui Regno Hungariae naturali quadam sanguinis inclinatione affecti sumus, molestissimum esse, et proinde decernimus iura nostra non praeterire, aemulosque nostros, et adversarios, qui se nobis in Regno Hungariae opponere niterentur, perpetuo exosos habere, donec nobis satisfactum fuerit, non desistere, cum Turcisque securas, et tutas, et durabiles Treugas suscipere, convertereque in vos arma et gladium nostrum. Nunc in Sacro Romano Imperio, dum cum aemulis et adversariis nostris securitatem consequemur, divina cooperatione ac nutu disponente parati, et qui una cum ex-

ternis Principibus, Domino Philippo Rege Castellae Legionis et Granatae, et Archiduce Aragonum, et utriusque Siciliae, Duce Burgundiae, Brabantiae etc. filio nostro charissimo et unigenito, necnon fratribus nostris dilectissimis, Regibus Hispaniarum, Angliae, et Portugalliae contra infideles Mahometanos ultra maritimas manseras, et Mauritana ad persequendum felices successus, quod in dies intelligimus, dirigere et etiam obviare novis Sophistarum Regis conatibus, qui Mahometanis ingentes in dies infert clades, et Christianis pacem et amicitiam quotidie offert, et cum quibus ad Urbem Romanam pro Corona Nostra Imperiali, et deinde ad praedictas expeditiones proficisci volebamus, quae vobis per has nostras significanda duximus, vos hortantes et ammonentes, ut illa altius considerare, et in archano pectoris vestri praemeditari, et si quid apud vos contra nos gestum fuisset, non solum deponere, et ab aliis deponi facere, sed etiam apud Serenissimum Dominum Regem Hungariae, fratrem charissimum, omni studio, opera, et diligentia pro viribus manifestare velitis, ut apud subditos suos severius euret, et efficiat, quod praemissa nobis iurciurando, et tractatus solemniter conclusi, ac literis et sigillis corroborati, illaesi, et inviolabiliter observentur, et si quid in contrarium attemptatum fuisset, aboleatur, neque in hoc itinere nostro ad Urbem (Romam) pro Corona nostra Imperiali, et deinde contra infideles, in tam sancto, pio, et pernecessario opere impediamur; prout vos pro singulari vestra prudentia et beneficio communi Reipublicae Christianae facturos confidimus. Datum in Oppido Nostro Gerecz die XVIII. Aprilis 1506. Regnorum nostrorum XXI. etc. Hungariae vero XVII. Ad mandatum Domini Regis proprium.

XIII.

I. Ferdinand nyílt levele, melyben kifejtvén, hogy mind születésénél, mind törvényes megválasztatásánál fogva ő birván egyedül a törvényes királyi hatalmat és méltóságot, tiltakozik Zápolya bitorlásai ellen, s a magyar nemzetet hűségre inti.

Ferdinandus dei gratia Hungariae. Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex, infans Hispaniarum, Archidux Austriae, dux Burgundiae, Slesiae, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, Carnioliae, Wittenbergae etc. Princeps Sveviae, Marchio Moraviae, Comes Habsburgi, Tirolis Ferretis, Kyburgi, et Goritiae, Landgravius Alsatiae, Marchio Sacri Romani Imperii super Anasum, et Burgoviae, Dominus Marchiae Slavonicae, Portus Naonis, et Salinarum etc. Fidelibus nostris universis, et singulis Dominis, Prelatis, Baronibus, Egregiis Nobilibus, Prudentibus, Circumspectis, Providis, cujuscunque status, et conditionis hominibus in Regno nostro Hungariae et partibus eidem subjectis, ubivis constitutis, et existentibus salutem, et benevolentiam, ac gratiam nostram Regiam, et omne bonum. Credimus vos minime latere miserabilem, ac prematurum serenissimi quondam Ludovici Regis Hungariae, et Bohemiae, aliorumque complurium virorum fortium, qui cum eo ad dubiam belli aleam exierant, interitum, et cladem proxima aestate per immanissimi Turcarum Tyranni victoriam acceptam, quique illius impulsor, et suasor fuerit, cui denique illa placuerit, vel ne. Et qualiter (sicut etiam ex literis nostris patentibus, quas ad vos dedimus, abunde intellexistis) tam nos quam serenissima Domina Anna Regina Hungariae, et Bohemiae etc. consors nostra dilectissima vigore plurium contractuum jam pridem per Serenissimos Principes, Dominos Fridericum, et Maximilianum Romanorum Imperatores, Dominos, ac Proavum, et Avum, nostros Charissimos felicitis memoriae erectorum, in

quos Praedecessores vestri consenserunt, eosque suis partim sigillis corroborarunt, tum jure successionis et generationis veri naturales et legitimi Regni Hungariae heredes simus. Et licet post casum tam lamentabilem vigore praenominatorum contractuum, juriumque hereditariorum, tam nobis, quam serenissimae Dominae, Consorti Nostrae praefatae, versus regnum Hungariae, vario multiplicique nomine competentium, possessionem, administrationemque Regni praedicti adipisci cogitantes elaboraverimus, ut Serenissima Princeps Domina Maria Regina Hungariae et Bohemiae; Vidua, Soror nostra dilectissima, una cum Spectabili, et Magnifico fidei nobis dilecto Stephano de Bathor regni Hungariae Comite Palatino, ac Judice Comanorum, juxta ritus, et decreta Regni illius conventum Generalem per omnes status ejusdem celebrandum, indixerit, et conscripserit, ad comparandum in ea, ac tractandum, et concludendum de rebus, et necessitatibus eidem incumbentibus. Tamen Johannes Comes Scepusiensis olim Wayvoda Transsylvaniensis, vel hoc minime perpenso, quod sibi dicta ista, specialiter uti Regni Hungariae subdito indicta fuerit, nec ei displicuerit, suismet studiis, et conatibus fretus, complicum aliquot factionem coegerit, et in evidentissimum Regni praedicti privilegiorum, libertatum, et consuetudinum ab antiquo laudabiliter haecenus observatarum praedictum; conciliabulum quoddam, sive praetensam dietam, cujus indictio, et convocatio tempore interregni, nemini preterquam Comiti Palatino praedicto spectare dignoscitur, ad Civitatem nostram Albe Regalis indixit, inibique se in assertum Hungariae Regem per complicum suorum acclamationes eligi, coronarique fecit, nobis subinde aliquot ex statibus Regni inobedientes efficiendo Nec hoc saciatus fuit, nisi exactione gravissima, inauditoque tributo cervicibus vestris imposito, vos hoc plane deglubere statuisset, ac denique multi sanguinis Christiani absentia nostra durante, haecenus in hoc regno effusi praecipuus autor, et causa fuerit. Haec enim ea omnia impediverunt, quae pro instauratione damni,

cladisque sic, ut praemissum est, acceptae per nos contra praenominatum Turcam et pie et officiose pposita fuere. Quamvis igitur eo tunc, quando se Comes ante dictus in regnum illud injuste intrusit, magis quam ipse Comes hoc idem regnum nostrismet viribus adipisci potuissemus; nihilominus juribus hereditariis nostris, et contractibus ante dictis omnino inmiti volentes, nihil prorsus in facto contra praefati regni statuta, decreta, et contractus saepe dictos, quibus patet, quid circa electionem regum Hungariae, atque alias fieri debeat, agere, aut facere proposuerimus; sed potius vobis statibus, nobis obedientibus, in Conventu Generali per Comitem Palatinum praememoratum indicto congregatis, jura tam nostra quam Serenissimae Dominae nostrae, praefatae, Hereditaria, et contractus ante dictos per Oratores, et Commisarios nostros ad hoc sufficienti mandato suffultos insinuare, et liquidare volumus, in qua quidem diaeta sano desuper consilio, maturaque deliberatione praehabita, juxta arbitrium et beneplacitum omnipotentis dei, pure, libere, et spontanee in verum et legitimum Hungariae Regem assumpti, electi, et publicati fuimus, unde praetensam Joannis Comitissae Scepusiensis electionem, utpote privato studio violenter et ambiciose factam, nullius efficaciae, aut momenti, nullamque prorsus et invalidam esse constat. Et propterea justis rationabilibusque causis moti, occasionem amplissimam habuerimus, sicuti etiam superiobus mensibus satis instructi eramus, ad invasionem, debellacionem, et subjectionem ipsius Comitissae, complicumque et adhaerentium ejusdem; nos tam velut Rex et Princeps Christianus sanguinis effusionem, simul et patriae devastationem, recens a Christiani Nominis hoste factam, cordi accepimus, cujus similem (si in facto persistere-mus) fieri posse formidabamus, nobisque subjectis, et partes nostras sequentibus parcere, praedictaque jura nostra hereditaria, nunc ad manum existentia, post eiusmodi nostram electionem multiplici via petere maluimus, nec etiam detrectavimus, ad intercessionem, et complacentiam Serenissimi Prin-

cipis Dni Sigismundi Regis Poloniae, Magni Ducis Lithvaniae, ac Russiae, Prussiaeque etc. fratris, et Sororii nostri Charissimi, de diaeta concordare, quae nuper in Civitate nostra Olo-mucensi, inter nos ex una, et Comitum praedictum, partibus ex altera, celebrata est, in qua coram Serenissimi Dni Regis Poloniae praememorati Oratoribus supervacue: et ultra rectam ac veram nostri electionem: jura nostra haereditaria, contractuumque desuper erectorum, vera originaria per Oratores nostros exhiberi, eisdemque insinuari et explanari jussimus, ea quippe spe, atque animo, quod illud ad amicabilem compositionem, per quam nobis, Regni Hungariae injusto titulo per eum hactenus usurpati, coronam cederet, quam maxime congruere deberet, quae vero sic amicabilem, et tentata, et acta, nullum penitus apud eum locum habuere, quod ingrato quidem animo ipsius, et complicum ejusdem gratia potiusque nostri, aut causa nobis obedienter assistentium videmus, vel ob id maxime quod ex hoc nisi obedientiae consulatur, nil nisi Xtiani sanguinis effusio, Regni-que praedicti, ejusque incolarum devastatio, et perditio, quibus tamen lucusque elementer abstinuimus, sequi possit. Cum itaque haec omnia Comes ante dictus, ejusque Complices, et adhaerentes pro nihilo ducant, debitumque apud eos locum minime reperiant, quin potius nobis, et liquidissimis juribus, cum nostris, tum Serenissimae Conthoralis nostrae, se se opponere, illaque impugnare; coronamque regni Hungariae, tam divino, quam humano jure, multifariamque nobis pertinentem cedere, aut relaxare neutiquam intendant, cuncta vero jura, legesque naturae dictent vim vi repellere, et ipso facto in inpios animadvertere; idcirco tanquam legitimus, et Supremus Hungariae Rex, et Princeps decrevimus paucos intra dies nostrum exercitum magno apparatu Regno illi inducere, juraque manifestissima, nobis, ut praefert, ad coronam Hungariae divinitus, et humanitus competentia prosecui, Subditosque nobis obtemperantes suscipere; sperantes item quod sicut boni, fidelesque subditi tam contemplatione jurium nostrorum multiplicium, et ipsius etiam

electionis rite et legitime factae, quam omnium aliorum munimentorum, ad hoc deservientium, nobis, tanquam vero, naturalique Domino Vestro, qui vobis contra quoscunque nobis et clementiae nostrae refragantes, ausuque temerario resistere satagentes, adsistere, auxiliarique intendimus. addicare, devovere, subiicereque debeatis, quo facto gratiose volumus, et offerimus, quod et antea satis, superque fecimus, vos non solum a violentiis, et molestissimis Comitibus ante dicti exactionibus eximere, et liberare; verum etiam omnes eos, qui se gratiae nostrae obtulerint, in omnibus, et singulis eorum statutis, privilegiis, decretis, juribus, et consuetudinibus conservare, omnibusque Regni hujus inhabitatoribus incolis et accolis bonum, expeditumque jus, et justitiam administrare, ordineque et regimine vobis ita praeesse, ut non solum a Turcis, aliisque non impeti, aut expelli; verum etiam in perpetua tranquillitate, pace, et prosperitate, permanere valeatis, ut vel hii, qui tenui censu, fortunaque mediocri censentur, aequae ac praepotentes, qui in arcibus, castris, et Urbibus habitant, victum suum quaerere, eoque frui possint, quod sibi quisque de nobis certo polliceri debet. Sed si contingat aliquem, vel aliquo (quicumque, aut qualescunque illi sint, aut existant) non attentis juribus nostris vel ipsa luce clarioribus, electioneque ordinaria, et justa praeterea exhibitione, oblationeque nostra tam gratiosa, nos in adeptione et acquisitione Regni nostri Hungariae, vel etiam in minimo attentare, contrafacere, aut alias quoquo modo se opponere, vel praefato Comiti Johanni ad ejus requisitionem, et mandatum, quod nunc injuste nimis et illicite facit, in auxilium, et assistentiam ire vellent, a quo etiam vos tanquam verus Rex Hungariae per praesentes revocamus, vobisque sub poena gravissimae indignationis nostrae, ne quid eorum attentetis, inhibemus. Ea propter vobis omnibus, et singulis per has nostras significamus, intimamus, et notificamus expresse, quod nos una cum Illustri Principe Dno Casimiro Marchio Brandenburgensi Sororio nostro charissimo, tanquam Supremo, caeterisque Capitaneis, et genti-

bus nostris in eodem ipso facto severius animadvertere, atque ea, quae sunt juris, et actionum bellicarum, nobisque convenienter incumbunt, facere volumus, et intendimus, ut tandem inobedientes, et rebelles ad Sanctam obedientiam redigantur, regnumque illud, atque vos et Vestri in pace, otio, et tranquillitate constabiliri, et collocari, atque nobiscum una commodius, et animosius, posthac communi Orthodoxae fidei nostrae inimico resistere possitis. Quae sic universis, et singulis intimata, et notificata esse volumus, quos etiam hoc praesenti literarum edicto monemus, et avisamus, ut sibi a damno praedjudicioque cavere sciant. Datum in Civitate Nostra Vienna, die vicesima nona mensis Junii, anno Dni Millesimo quingentesimo vicesimo Septimo, Regnorum nostrorum primo.

Ferdinandus mp.

Ad mandatum Dni Regis

proprium

Jo Maius mp.

XIV.

I. Ferdinánd király visszautasítva a Zápolya János köréből eredő gyanúsításokat, biztosítja a magyar nemzetet, hogy annak nyelvét és nemzetiségét nem megsemmíteni, hanem inkább megmenteni szándéka, s azért ragadott fegyvert, hogy a magyar nemzet szabadságát belső és külső elnyomok ellenében biztosítsa. (Bécs, július 17. 1531.)

Ferdinandus dei gratia Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, etc. Rex, Infans Hispaniarum, Archidux Austriae, Dux Burgundiae etc. Marchio Moraviae etc. Comes Tyrolis etc, Imperialis Locumtenens Generalis etc. Fidelibus nostris, universis et Singulis Dominis, Prelatis, Baronibus Egregiis, Circumspectis, providis, cuicunque status et conditionis hominibus, in regno nostro Hungariae et partibus eidem subiectis, ubivis constitutis, salutem, ac gratiam nostram Regiam, et omne bonum. Ivannes de Zapolia Comes Seepu-

siensis, quondam Waywoda Transsilvaniae, et ejus complices, nunquam cessant inter vos eas spargere novitates, quibus universam nationem Vestram in aliquod discrimen precipitent: neque enim est contentus sanguine vestro, qui hoc anno per Thurcas, per intestinas cedet, et bella est effusus, quorum vel author fuit ipse Joannes, vel, ut omnes scitis, occasionem illis prestitit. Id nunc laborat, ut reliquie quoque Vestre funditus intereant, modo Regium nomen, quod per vim, et dolum contra libertatem Vestram, et manifestissima jura nostra usurpavit, possit utcunque vestro periculo retinere; nos vero, sicuti ex aliis literis nostris jam pridem intellexistis, nationem, et linguam Vestram servare, non perdere intendimus. Et ideo arma sumpsimus, ut amotis Tyrannis, ac crudelissimis Vestri generis tam domesticis, quam externis oppressoribus, vos in libertatem asseramus. Hortamur itaque fidelitatem Vestram, et monemus, ne quis aut metu, aut fraude, aut malis, et fictis rumoribus seducatur: nam Nostri hostes hi tantum futuri sunt, qui consorcio, factioni, et partibus Joannis predicti pertinacius adherebunt; alioqui vos omnes domi Vestre quiescere, et privatis commodis providere poteritis. Noster enim exercitus abstinebit ab omni injuria, et damno eorum, qui se nobis fideles, atque obedientes exhibebunt. Pervenit insuper ad nostram noticiam prefatum Joannem de Zapolya post initium belli hujus villas et pagos aliquot incendio devastare, atque culpam posthac in nos et Germanos, tanquam ejus rei autores, transferre velle. Quare vobis denuo injungimus, ut super ea re bonam advertenciam habeatis, et si quos reperietis, qui hoc attentare presumerent, comprehendatis, et detineatis, ubicunque poteritis, ut debita posthac pena plecti possint. Nostram in eo omnimodam executuri voluntatem. Datum in Civitate nostra Vienna die XVII. Mensis Julii Anno Dei millesimo quingentesimo trigesimo primo. Regnorum nostrorum primo.

Ferdinandus mp. Ad mandatum Dni Regis proprium
Jo Maius P. L.

XV.

A szathmári békekötés.

Miután így 1711. ápril 27-kén a confoederatio Szathmár városában egybegyült, (hol Rákóczyén kívül, még 24 tanácsos székének üres voltát fájdalommal szemlélték a jelenvoltak) még egyszer megvitattak a békepontok, azoknak latin nyelvről magyarra fordítása Bory Gábor és Tolnay János urakra bízott, — s végre ápril 28-kán szóbeli alkudozás után kiegészítve, egyhangulag elfogadtattak.

Az irományok és oklevelek elkészítettvén, a békepontok 1711-dik évi május 1-ő napján aláíratk, — s ekkor mind Károlyi Sándor, mind a confoederatiónak magyar-és erdélyországi vezetői, mind végre a szövetséges seregnek a majthényi mezőn fegyverében teljes diszben felállított, s mintegy 12 ezer emberre menő dereka Magyarorszáig királyának a hűség esküjét, a következő formában (Pulay János által, ki Pálffy János titoknoka vala, — elől-vastatván) letette:

„Én N. N. esküszöm az Mindenható élő Istenre, Menynek és földnek Teremtőjére, minek utánna Császár és koronás Király kegyelmes Vrank eő Felsége az eő kiváltképpen való kegyelmességebül Mlgos Gróff Erdődi Pálffy Dramnak (Tit.) engedtetett Plenipotentiája mellett Fejünknek, és Jóságunknak, már a régen kiadott és Publicalt és Declaratiói szerént, a mostani háborúra nézve tellyes Amnystialis Gratiat adni méltóztatott, nemkülönbenczen Magyarságnak, és Erdélynek is Törvényeit és Szabadságait, mind Politicumí, mind tartományi, mind pedig az egyházi bévett Religiók dolgában, maga, és Succesori által megtartani ígérte, sött Confirmationalis Ratificatióját megküldeni fogadta. — Azért ennek utánna mindenkor, utolsó Csep véremig, eő Felségének, és az eő Felsége Successorinak igaz híve lészek, és az eő Felségéhez tartozó

alázatos kötelességem ellen, sem titkon, sem nyilván magam indulattyából, vagy mások ingerléséből semmit nem cselekszem, hanem mindazokat fogom igazán elkövetni Szóval és cselekedettel, valamik az én alázatos és engedelmes hív tökéletességemhez illendők lesznek. — Ugy esküszöm, fogadom, és magamat ezekre Szentül kötelezem, a tellyes Szent Háromság egy Isten úgy Segéllyen.“

A helyszinén felolvasott és hiteles másolatban szétozogatott békeszerződés így hangzott:

A Békességnek Punctumi.

Mellyek Császár et Koronás Király Kegyelmes Vrnk eő Flge Egyes Plenipotentiája mellett, ezen Magyar Ország és Erdély nyugodalmának, és Csendességének visszahozatására, s megerősítésére Fejedelem Rákóczy Ferencz Vramnak, és követőinek a fellyül említett Magyar és Erdély Ország Statussainak és Rendeinek resolváltattak.

Először: Fellyül említett Fejedelem Rákóczy Ferencz Vramnak a Fellyeb irtt Császári, és Királyi Plenipotentiának ereje mellett Életének és minden ingó, és ingatlan Jóságinak, kivén azokat, a kik Praesidiumokhoz tartozandók volnának, az egész magyar korona alatt lévőeknek, az Országban mellette lévő Szolgáival, és Vdvarával edgyütt való bátorságos maradásával gratia, és engedelm adattatik, mellynek véghez menetelére, ha a Fejedelem eő Felsége Gratiaját venni, de az hivsége való Esküvésnek letételét halasztani akarja, az aláb irtt Datuntul szám-lálván három héti Terminus engedtessek; úgy mind az által, hogy ha ne talán az alább irtt formula szerént letéendő Esküvés haladni találna, az üdö alatt valami némő Erösségek keze és hatalma alatt vannak olly állapottal a mint most találtnak eő Felsége hadait bé vévén, igaz hit alatt adattassanak kézhez, avagy a benn lévő Commendánsoknak feladása kemény képen Parancsoltassék meg, és egyszersmind az egész benn lévő Hada exauthoraltatván bocsáttassék el, mert ellenben ígértetik hogy azon várok a kik a Fejedelem

Jószágiban volnának, az jövedelem iránt semmi Praejudiciumot vagy kárt nem vallanak, hanem a Felséges Császárnak saját.

Mindezeknek pedig a fellyeb nevezett Terminus ideje alatt kelletik véghez vitetödni; Ha pedig mindezekben által esvén a Fejedelemlnek nem tetezenék itt az Országban maradni, Szabad akarattya hagyattatik, hogy a fellyül irtt Hitnek letétele után akar Lengyel Országban maradhasson, az hol fenn emlétett Kegyelmes Vrankhoz eö Felségéhez tartozó Hivségének megsértödösétöl illik magát tartoztassa; Megtartván a fellyül irtt Conditioikat igazán elhivén Fiainak vissza adatása is az Felséges Udvaratul meg nem tagadtatik.

Másodszor: Vri, Papi, fő és Nemessi rendben lévő Magyar Ország, és mind az három natioju Erdélyi vitézeknek, a kik mostanság az Országban, és a Fejedelem mellett vannak, ámbár ha szintén némellyek közülök ez előtt valakinek agokrul Reversalis Levelet adtak volna is hasonlóképpen a megirtt Terminus közben Fejeknek, és minden Jószágoknak Amnystialis Gratiájok lészén, a melly is azokrul nem értetödik, a kik már ennek előtte visszajötteknek. Itten pedig értetödik az olyan Jószágoknak is visszaadatása, a mellyek talán egy vagy más Titulussal, a vagy Jussal valakinek conferáltattanak, eladattanak, vagy inscribáltattak, és actu mások által birattatnak is, tudni illik hogy azok is az üdö alatt bévett Jövedelmeken, és hasznokon kívül mind a Fiscalis, és Cameralis Tisztekre, s közönségessen minden vármegyékre, és Szabad Királyi Városokra irandó Levelünk ereje mellett mindgyárt és minden üdö vontatás, és tétovázás nélkül elfoglaltathassák; Ingyek se fellyenek a neo-aquistica Commissiotul, és ilyen nével nevezni Szokott Jószágoktul, mert az Amnystialis Gratia minden ilyen vélekedéseket kirekeszt, a midön a' Jószágoknak igazán való vissza adatása ígértetik; Hasonlóképpen nem méltónak ítétetik, hogy a' midön a Parasztság az adót nem fizethetné a földes vrak büntettetnének jószágoknak elvesztésével, a Fegyver letételének Igeit pedig nem úgy

értetődnek mintha nem szabad volna valakinek fegyvert viselni, hanem hogy ellenségeskedést ne kövessen. Szabad lészen azért az Vraknak és nemességnek módgya szerint, a fegyverviselésben maga Szokássával Szabadossan élni, és járni, csak a megbántásra okot ne adgyon. — Ha pedig valaki az Eperjesi Theatrumnak félelmét hozná elé, azzal Császár, és Koronás Király Vrunk eő Felsége Kegyelmességének éppen megsértődése okoztatnék, mert az eő atyai kegyelmessége hasonló Processust Szokásban venni nem enged. — Az alab való renden lévő Vitézlő Rendnek pedig a fellyül megmondott Amnystialis Gratia hasonlóképpen adatatik, senkinek is közülök erő Szak nem tétetik, hogy elhagyván a mostant, a Felséges és Király hadi Szolgalattyának felvételére kentelenítetttnének, csak hogy le tévén hivsége való Esküvéseket, Hazájokban mennyenek, és ott gazdálkodgyanak, s magokat békével visellyék, az külső Nemzetbül való vitézlő Rendek, ugy mint Šveusoknak, Olaszoknak, Németeknek, s másoknak is Szabad Passus engedtetik, Felekezettyekhez való vissza menetelre, ki vévén azokat, a kik a Császár Regimenttyeibül elszöktének volna, azoknak is mind az által, a mit Regimenttyek elhagyásaért érdemlettek volna, büntetések el engedtetik, de az eő előbbeni Zászlói alá vissza menni tartoznak. — Ha pedig edgyik vagy másik a közül Csekély szolgálatban valamely urnál volnának, csak ne legyenek a Felséges Császár Vitézi közé bé írva, helyben maradhasson ebben semmi kétség nincsen. Hogyha végtére a Nemtelen renden lévő vitézek, ezen háboruban magokat az előmenetelre érdemesseké tették volna, az olyanok azért hogy már az előtt a rendek, és Communitás által, szabadosoknak lenni ismértettek, Kegyelmes Vrunk, eő Flge Plenipotentiája szerint most is olyanoknak resolváltatnak, mindazáltal a Feldes Vrak Praejudiciuma nélkül.

Harmadszor! Császár és Koronás Király Kegyelmes Vrunk eő Felsége a vallásoknak dolgában Országunknak Törvényét megtarttya, ugy, annak gyakorlását, ezen

Ország végezése, és Articulusai Szerént, mind Magyar Országban, s mind Erdélyben ahoz tartozandó beneficiumokkal edgyütt Törvény Szerént megengedi, nem gátolván uttyokat azoknak a kik mostan Gratiára vissza jöttek, hogy a Felsőges Vdvarnál, vagy a Diaetán Gravamenyei iránt magokat bé jelentsék.

Negyedszer: Hogy ezen háboruban megholtaknak Árvái, és közvedgyei (kikhez eő Felsőge magával született Kegyelmességből kiváltképpen való emlékezettel viseltetik) az eő Felsőge Kegyelmességével díesekedhetnek; Minthogy másként is, az Amnystialis Gratia esupán csak a Királyi Kegyelmességtől származik, ezen közvegyek, árvák, és Successorinak is minden Jószági, mellyek még valakinek nem conferáltattak, nem distraháltattak, vagy el nem adattanak, adattassanak vissza. Az olyan Jószágok mindazon által, a mellyek már másoknak conferáltattak, vagy eladattak, abban a részben a melly csak éppen a megholtakat illeti, a mi némű állapotban vannak, ugy hagyattatnak, minden módon mindazáltal igyekezni fognak, hogy a jövőndő Ország Gyűlésében ezek is minden gondolható jó móddal megvigasztaltathassanak, és Successiójokban részesek lehessenek: Hogy pedig ezen Császár és Koronás Király Kegyelmes Vrnk eő Felsőge Kegyes Gratiája soha többé Consequentiára, és Példára ne vétetessék, így declaráltatik, hogy különb okának kell lenni az olyan Árváknak, és Successoroknak, a kik akár Gyermekek, akár Leányok ha szintén már Férjhez adattak is, a Mlgos Fejedelem Párttyán mostan volnának, mert ezeknek amnystialis gratia szerént egész Jussok, és Jószágban való Successiójok egészen meghagyattatik.

Ötödször: A kik azonban az Országbul kimentenek, és magokat a Szomszéd Tartományokban vették, s helyes és Törvényes akadályok miatt, a vagy életeknek nyilván való veszedelmére nézve, ekkoráig a felülirt Terminusra ki nem jöhettek, ha voltaképpen, a fellyülirt okok szerént meg bizonyíthatják eddig lett Kin maradásokat, és

az Felséges Udvarnál, vagy Mlgos fő Generalis Plenipotentarius Vram előtt, mentül hamarébb lehet magukat bé jelentik, azoknak az Igasságnak meg ismérésse szerint a második Punctumban foglalt Amnystialis Gratia meg nem tagadtatik; — Másokra olyanokra is értetődik ezen gratia, a kik idegen Országokon. akár Követségbe, akár tanulásnak vagy kereskedésnek Kedvéért most foglalatoskódnak, valamikor magokat illendőképpen bé jelentik. — Azoknak pedig, a kik tavulyabb lévő Esztendőekben a Fegyverkezésben bé keveredtek vala, s most is élnének, e mostani gratia, fejének, és az amnystia megadatik, Jóságáighoz való jutásnak reménsége sem praecludaltatik; Tévé az iránt a Felséges Udvarnál illendő Instantiáját az Erdélyi Vrak, és Nemesség végett, a kik magokat Moldovaba, vagy Havas alföldiben venni kéntelenítették, s most is ott mulatnak, tudni kell hogy ide Magyar Országba, nagy költséggel és fáradsággal jönni ne kénteleníttessenek, meg van hagyva General Gróff Steinville Vramnak, hogy azok a midőn magokat a fellyül irtt Terminus alatt említett Generalis vramnál insinuállyák, valamint Magyar Országban, ugy és Fejeknek, és minden Jóságoknak grátiájok lészen; Ezt hozzá adván hogy ne talántán valamelly akadályok történne, a kik Hazájokban való visszajöveleteket halasztanak, az olyanoknak visszajöveletekre való elégséges modrul és bátorságrul fog Provideálatni, Hogy pedig anynyival is inkább ezen békesség csinállásának munkája Erdélyben is Kegyelmes Vrunk eő Felsége Kegyelmes szándéka szerint azon móddal és renddel a mint itten véghez vitéssék, ezen Actaknak Originalisát, emletett Generalis Steinville Vramnak pro Directione megküldvén fog eő Kegyelmével communicálatni. A Magyar Orzági és Erdélyi Vraságnak, és Nemességnek, mellyekkel ezen háboru előtt éltenek ide ne értesenek, mint hogy a Jóságok közé nem Számláltathatnak, ezzel, mind az által a Felséges Vdvarhoz nyujtandó Supplicationnak uttya nem gátoltatik, sőt ottan minden lehetséges móddal általunk fog segítettni. — Mivel azonban az Erdélyi,

és minden nemű lakosinak Törvényei és Szabadsági megtartásába, cö Felsege Császári és Királyi Kegyelmességébe semmi kétség nem lehet, azon Fejedelemségnek, elrendelése, és helyre álltása az Országnek régi Szokássai és Törvényei, s approbált constitutioi szerint a Felseges Udvarnál mindenképpen fog segéttetni általunk, a mint ígérjük is magunkat: A mennyire a Jászoknak, Kunoknak, és Hajdúvárosoknak Privilegiumi megsértettének, annyibul azoknak is a jövődő Ország gyűlésében fog providealtatni. /

Hatodszor: Ezen Amnystialis Gratiában részeseké tétetnek mindenféle állapotban lévő és hadakozásban fog-ságban esett hazabeliek.

Hetedszer: A mi némű károk a frigynek el kezdésétül fogvást valakinek tétettek, végére járván a dolog valóságának, mind kétt részről bonificáltassanak.

Nyolczadszor: A kételkedés és hitetlenség eltávoztatása okáért a kegyelmessen resolvált Fejek; és Jószá-gok Amnystialis gratiája, rendes Expeditióbéli Írásban vétetvén mentül hamaréb a Fejedelemnek, és minden ötett követőinek (annak erejét minden Vakra, Nemesekre, Polgárookra, Szabadosokra, Vitézekre, és Parasztokra, akar mi némű renden lévő Magyarok, vagy három natioju Erdélyiek legyenek, a fellyül irtt Conditioiok szerint terjesztvén) minden kétség nélkül a Felseges Udvaratul megerősítettvén, és minden vármegyére, és minden Magyar Országnek és Erdélynek pro Consolatione certiori ki adattassék, meg szerezzük.

Kilencedszer: Hogy Császár és Koronás Király Kegyelmes Vrank cö Felsege Magyar Ország és Erdélynek, minden Törvényeit, Szabadságit, és immunitásit, Szentül és erőszak nélkül megtarttja, s nem is engedi, s nem is fogja engedni, hogy ezen amnystialis Gratiája ellen, újabb veszekedésekkel és Pörökkel ok adatassék, vagy akár kinek valakit alkalmatlanságokkal illetni, és gyalázní, vagy megsérteni, mód nyujtassék, sőt ezen Kegyelmes Amnystialis Gratiának erejével, hogy valakik magokat beestelenségek-

kel, gyalázatokkal, vagy veszekedésekkel illessék, kemény animadversio alatt megtiltatik, a melly okbul a fő hadi Tisztek és helységbeli Commendánsai, nem különben fő- és vice-Ispányok, Szolgabírák, és városi Magistratusok, ez iránt kiadandó kemény Parancsolatokkal felébresztetnek, hogy az ellent állóknak, és külömbet követőknek megzabolására szorosan szolgáltatassák ki az igazságot.

Tizedszer: Mindennek hatalma lészen a jövő Ország Gyűlésében a több Gravameneket nem csak elővenni, de mik az Nemzetség boldogulására, és böcsületére, hasznosoknak találtatnak is, Szabad vox Szerint kegyelmes Vrunk eő Felségétül kérni, és sürgetni, hogy bizonyára senki abba ne kételkedgyék, hogy eő Felsége mind a Törvénynek megtartásában mind az Hazafiainak az Ország Tiszteire való alkalmaztatásokban, az egész Körösztén világnak nyilván valóvá akarja tenni, miképpen ezen Magyar Országhoz, és Erdélyi Fejedelmességhez való azon eő Felsége Attyai indulattyába semmi hátra nem maradván, több annál ne is kívántathassék, a mint viszont eő Felsége is felette igen kívánja, hogy a Magyar, és akar melly Nemzetsegből való Erdélyi lakosok az eő Tövényyeik szerint velek bánván, királyokhoz való hivségekbek egy Nemzetnek sem enged.

Az eő Felsége Kegyelmességének utolsó befejezésére ez is hozzá adatik, hogy eő Felsége a fellyül említett vraknak, Nemességnek és felső s alsó renden lévő vitézeknek, a kik ekkoráig R á k ó c z y Párttyán voltak, a fellyül irtt Conditioik szerint Fejeknek és Jóságoknak amnystialis Gratiájok engedtetik, és ha az említett Fejedelem e rendelt Terminusra vissza nem jönne, és a mondott amnystialis gratiát venni nem akarná, tartozó homagialis hivséget, a közlött formula szerint elégségesképpen Plenipotentiált Embere által le tenni nem akarná, kegyesen reménli eő Felsége, hogy a fellyül említett Vrak, és rendek, elhagyván R á k ó c z y Párttyát, hivségekbek megmaradnak, s mindenképpen az Haza Csendességére vigyáznak, és R á k ó c z y

Praeticainak, s igyekezetinek helyt nem adnak, sőt valamire magokat kötelezték Hazánk Törvényre szerint meg akarják tartani. Ha pedig az Fejedelem helyes okoktul akadályhozattván Személlye szerint hitinek, és az fel tett Conditioknak végben vitelére jelen nem lehetne, meg engedtetik hogy Plenipotentiarissza által, az eő Lelkü ismeretire végben vihesse, amnystialis gratiát amplectalhassa, és igazán feltett kemény Paramesolatokkal az Erösségeknek feladatását elrendelhesse. — Nem külömben ha törtennék, hogy az Fejedelem az Várok fel adássát, vitézlő Rendnek elbocsátásatt, és a fellyül emlétett formula szerint való hitének le tételét, kétt vagy három hétnél toáb hallasztani akarná az eő Herezegségének Császár és Koronás Király Kegyelmes Vrunk eő Felsége nagy Kegyességét tekintvén, a mint fellyebb mondatott, megengedtessek, kinek mostis a visszajövetelyre Királyi Szó alatt tellyes Securitás adatik.

Melly dolgokat a mint a fellyül irt Punctumokban igazán feltéve és foglalva vannak, Kegyelmes Vrunktul eő Felségétől engedtetett Plenipotentiánk Szerint, minden részeiben és Clausulaiban örökké, és minden fogás vagy fogyatkozás nélkül állandóképpen megtartani fogadgyuk, és helyben hadgyuk, nagyobb bizonyására nézve saját kezünk irásával és titkossab Pecsétünkkel meg erősítvén, a megnevezett Fejedelemnek és minden ekkoráig volt követőinek ezen Irásunkban kiadjuk. — Költ Szathmártt, dje 29. Aprilis 1711.

Császár és Koronás Király Klmes Vrunk eő Felsége Titok Tanácsa, Komornikja, mezei fő marschallya, Horváth Országnak Bámnya, Kassai fő Grális, egy vasas Regimentnek Obristere, és Magyar Országi Plenipotentiarissza fő Commendérozó Generalis Commendansa Gróff Pálffy János mk. (L. S.) Lindenheimb Locher Károly m. p. (L. S.)

Ezen Császár és Koronás Király Kegyelmes Vrunk eő Felsége fellyül irtt maga Plenipotentiarissza által Magyar Országnak minden részeinek, Erdélynek, és azok minden Rendeinek, Várassainak felső s alsó állapotban lévő Vité-

zének, s lakosinak, sött az Parasztságnak is Kegyelmissen kiadott amnystialis gratiáját, és Békesség Punctumit, mi is aláb irttak, az egész communitás nevével, vezérő Fejedelmünk távul létében is, minden alázatossággal megköszönvén, és helybenhagyván mindazokat régi kívánságunk Szerént bé vesszük, és eő Felségének tartozó homagiumunkat a fellyebb irtt Esküvésnek formulája szerint le tesszük, nem kételkedvén benne, hogy eő Felsege is, mindezeket helyben hadgya, és minden részeiben s Clausulaiban nékiek eleget tészen. — Költ Károlyban dje 1. May 1711.

Magyar Ország részéről. Károly Sándor (L. S.), Pereni Miklós (L. S.), Révay Gáspár (L. S.), Révay Imre (L. S.), Szentpéteri Imre (L. S.), Szatthmári Miklós (L. S.), Kókay Márton (L. S.), Illosvaj Imre (L. S.), Pikó Demeter (L. S.), Beniczki Sigmond (L. S.), Vay László (L. S.), Csajági János (L. S.), Nyuzó Mihály (L. S.), Krucsa János (L. S.), Halász Péter (L. S.). — Eddig Rakóczhoz tartozó Erdélynek rendelt Plenipotentiariussa. Daniel István, — azoknak a kik Erdélyben, Moldovában, Trasalpinában mulatnak Deputatussa. (L. S.).

Dunántul valóik részéről: Rátiki Dániel (L. S.), Beleznai János (L. S.), Ocskai Sándor (L. S.), Otlik Sándor (L. S.), Semse Miklós (L. S.), Illosvai Imre (L. S.), Domahidi László (L. S.), Cseplész János (L. S.).

Erdélyiek részéről: Baresay Mihály (L. S.), Teleki Mihály (L. S.), Baresa Ábrahám (L. S.), Jósika István (L. S.), Vas Dániel (L. S.), Rhédei Ádám (L. S.), Dániel József (L. S.), Pongrátz György (L. S.).

Marmaros Vgye részéről Plenipot.: Sztojka László (L. S.), Ajtai Dániel (L. S.).

Ennek előtte Rákóczy Erdélyi Vitézlő Rende részéről: B. Haller Gábor (L. S.), Jósika Dániel (L. S.), Gróff Gyulai István (L. S.), Kárándi Mihály (L. S.), Tardi Ferencz (L. S.), Kunn István (L. S.), Rácz András (L. S.), Balogh Péter (L. S.).

Magyarországban lévő Királyi és Mező Városok részéről: Szász György, felső Bányai Biró (L. S.)

Mily hűségesen ragaszkodott mind Károlyi Sándor, mind a többi összes confederatio Rákóczy Ferenczhez, s mily erős volt Pálffy János királyi meghatalmazottnak hazafiúi akarata, az országról a szerencsétlenség minden nyomát eltörölni, s a béke áldásiban mind Rákóczyt, mind Beresényit s többi vele menekülteket részesíteni, — kitűnik a fentebbi szerződés első pontjából, melyben Rákóczy és hívei visszatérhetésére ujabbán három héti idő engedtetett s azon ideig, a békeszerződés egyik eredeti példánya Károlyi Sándor kezébe tétetett le, — Fájdalom, nem tudni bizalmatlanságból-e, vagy érthetetlen következetességből, Rákóczy Ferencz nem tért többé vissza, s miután I. József király már april. 17-kén himlőben meghalt, III. Károly pedig még akkor Spanyolországban volt, — a békeszerződést Eleonora Magdolna, a király édes anyja erősítette meg máj. 26-kán; mely értelemben azt azután a trónra lépett III. Károly király is helybenhagyta.

Ezen nevezetes oklevél az eredeti latin szöveggel így hangzik:

Nos **Eleonora Magdalena Theresia** Dei gratia Romanorum Imperatrix vidua et coronata Hungariae, Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Regina, utpote Serenissimi et potentissimi Principis ac Domini Caroli III. Dei gratia Hispaniarum Indiarumque necnon Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae etc. Regis, Filii nostri dilectissimi nunc unici mater et regnorum ejusdem pro tempore Rectrix notum facimus universis et singulis signanter autem fidelibus nostris reverendis, honorabilibus, spectabilibus et magnificis, magnificis item egregiis et nobilibus nec non prudentibus ac circumspectis, supremis et vicecomitibus Judicibus nobilium et juratis assessoribus ac totis denique universitatibus dominorum praelatorum, baronum, magnatum et nobilium praefati regni Hungariae et partium eidem adnexarum quorumvis comitatum non secus libera-

rum ac regiarum civitatum privilegiatorum, item oppidorum villarum possessionumque magistris civium iudicibus senatoribus et juratis civibus ac inferioris etiam cujuscunque conditionis hominibus in praenotato regno Hungariae partibusque eidem annexis, degentibus et commorantibus praesentes lecturis, aut legi audituris vel earum quocunque modo notitiam habituris. Quod posteaquam his recenter transactis temporibus Sacratissimus quondam princeps et dominus Josephus Romanorum Imperator, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slavoniaeque etc. Rex filius noster gloriosae reminiscendae desideratissimus pro ingenua sua clementia et benignitate qua erga afflictum hocce Regnum Hungariae tot calamitatibus et vicissitudinibus, exagitatum, plusquam paterno affectu ferebatur, concitatorum intestinorum motuum compositioni restituendaeque regno optatae quieti et tranquillitati semper et unice intentus. Fideli nostro, nobis sincere dilecto spectabili ac magnifico comiti Joanni Pálffy ab Erdőd praefatorum regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae bano campi mareschallo nec non praelibatae sacrae quondam Caes. ac Reg. Majestatis Camerario et consiliario intimo, unius regiminis cataphractorum colonello, confinium cassoviensium generali et in praefato regno Hungariae plenipotentiarario commendanti nec non Carolo Locher de Lindeheim caes. reg. consilii aulae bellici consiliario intimo referendario vigore clementissimae plenipotentiae suae caes. reg. pro reducenda stabiliendaque ut praemissum est, dicti regni Hungariae et Transylvaniae quiete et tranquillitate cum illustri Francisco alterius condami Francisci Principis Rákoczy filio ejusdemque hactenus asseclis, universis et quibusvis Hungariae et Transylvaniae regnicolis conveniendi et omnimodam transigendi dedisset clementerque impertitus fuisset potestatis facultatem speciali eatenus emanato iisdemque in originali remonstrato et in genuinis paribus communicato benigno mandato firmatam, vigore cujus memoratus Comes Joannes Pálffy praehabitis ad invicem diversis mutuisque colloquiis et tractatibus, tan-

dem ad certa conventionis puncta abutrinque condescendissent eademque etiam, prout uberius ex subinsertis subscriptionibus patebit subscripsissent, et licet medio tempore dum haec agerentur alie titulum Sacratissimum principem dominum Josephum Romanorum Imperatorem, et Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. regem filium nostrum pia recordationis desideratissimum de hac mortali vita ad beatae et sempiternae immortalitatis securam quietem transire contigisset; qua tamen Divina providentia serenissimum et potentissimum principem dominum Carolum tertium Hispaniarum et Indiarum regem praelibati condam domini Josephi Imperatoris et Regis germanum fratrem et augustissimae olim imperatoriae Romanorum ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. Regiae Majestatis domini Leopoldi consortis nostri beatae reminiscētia desideratissimi filium nostrum dilectissimum superstitem haereditarium videlicet et immediatum sacrae regni Hungariae coronae regnorumque eidem subjectorum, successorem clementissime reservavit; cujus moderna in absentia, usquedum Deo propitio propria sua in persona adesse et actuale dicti regni Hungariae partiumque sibi annexarum regimen capessere valeat, Nos modofati filii nostri Mater ac etiam coronata Regina Hungariae, interea suprafatis ejusdem Regnis cum consilio hungarico regendis manus adnovimus. Et ut primum fieri potuit, inter supremos etiam maternae compassionis maerores piissimarum et salutarium in reducenda quiete et tranquillitate regni Hungariae caesareo regiarum, praelibati condam filij nostri Josephi intentionem non ignarae, easdem pro benigna etiam nostra in Regnum hoc Hungariae propensione omni modo secundare cupientes, praedecelatas benignas caes. regias memorato Comiti Joanni Pálffy praemissum in finem clementissime elargitas plenipotenciales non solum per omnia benigne approbavimus et ratificavimus verum suscepti tractatus negotium optato fine terminandum clementer et expresse demandavimus. Hinc praefatus Comes Joannes Pálffy praeattacta previe jam divino favente nu-

mine initae et sub dato Szatmarini die vigesima nona recenter elapsi mensis aprilis anni modo currentis infrascripti conclusae conventionis puncta nobis pro benigna ratificatione etiam nostra humillime submisit; quae nos elementer perpendentes et altiori mente suspicientes, quantum ex huiusmodi conventione per hanc quoque restabilienda pace et tranquillitate huic regno Hungariae et Transylvaniae ac vicinis etiam provinciis accessurum sit commodum et emolumentum, eandem praesentibus benignis litteris nostris patentibus comprehendenda et in ipsa substantia exprimenda, ac in forma benignae ratificationis et confirmationis sub nomine nostro emananda esse duximus usque dum per summe fatum serenissimum principem dominum Carolum tertium Hispaniarum Indiarum et Hungariae etc. Regem filium nostrum dilectissimum Deo propitio propediem venturum, de plenitudine regiae suae auctoritatis denuo iterumque benigne ratihabeantur et confirmantur, superinde universos et singulos quos supra firmiter assecurantes ac id ipsum nos omnino effectuturas in verbo nostro reginali et fide publica spondentes et appromittentes. Ac proinde primo (itt következtek a békekötésnek fennismertetett pontjai részletesen, melyek után a confoederatio részéről ezen aláírások következtek :)

Ex parte Hungarorum.

Alexander Károly,
Perényi Miklós,
Casparus de Réva,
Emericus de Réva,
Emericus Szent Pétery,
Szathmáry Miklós,
Kokay Márton,
Illosvay Imre,
Piko Demeter,
Deák Ferencz,
Benskits Sigmond,

Deputati hucusque Transylvanorum Rakoczio adhaerentium plenipotentarii.

Stephanus Daniel deputatus eorum qui in Transylvania Moldavia et Transalpina commorantur. (L. S.)

Ex parte Cottus Maramarosiensis plenipotentarii.

Ladislaus Stoyka,
Daniel Ajtay,

Ex partibus Transdanubianis.

Daniel Rátky,
Joannes Beleznaï,
Oeskey Sándor,
Alexander Otlik,
Nicolaus Semsey,
Illosvai Imre,
Ladislaus Vay,
Joannes Csaja,
Nyuzó Mihály
Joannes Kruesa,
Halász Péter.
Daniel Vass,
Adamus Redl? Rédej?
Josephus Daniel,
Georgiùs Pongrácz,
Michael Karandy,
Franciseus Tordi?
Kun István,
Andreas Rác,
Petrus Balogh.

Ex parte militiae ante hac
Rakoezianae Transylvanicae.

L. B. Gabriel Haller,
Daniel Jósika,
Comes Stephanus Gyulay,
Domahidi László,
Cseplesz János.

Ex parte Transylvanorum.

Baresay Mihály,
Michael Teleky,
Abrahamus Baresay,
Stephanus Jósika.

Ex parte interessatorum regni
Hungariae oppidorum et Libe-
rarum Regiarum Civitatum.
Stephanus Hunyady.

Judex. Liberae Regiae Civi-
tis Nagy-Bányensis.
Georgiùs Szász Judex
Felső-Bányaiensis.

Ezen ünnepélyes békekötést III. Károly király a kö-
vetkező 1712-dik évi martius 30-kán ily diplomával erő-
sítette meg:

„ Nos **Carolus** VI. Dei gratia electus Romanorum Im-
perator semper Augustus ac Rex Germaniae, Castellae,
Aragonum, Legionis utriusque Siciliae, Hierusalem, Hunga-
riae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Navarrae Granatae,
Toleti, Valentiae, Gallitiae, Majonianorum Hispalis Sardi-
niae, Cordubae Corsitiae Murtiae Grennis Algarbii Algecirae
Gibraltaris, Insularum ac Terrae firmae Maris Oceani etc.
Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Mediolani,
Stiriae, Carinthiae, Carnioliae, Luxemburgi, Virtembergae,
superioris et inferioris Silesiae, Athenarum et Neopatriae,
Princeps Svetiae, Marchio sacri Romani Imperii Burgoviae,

Moraviae superioris et inferioris Lusatae, Comes Habsburgi, Flandriae, Tyrolis, Barchinonae Feretis, Kyburgi, Coritiae, Rossilionis et Caritaniae, Landgravius Alsatae Marchio Orisfani et Comes Gorczani, Dominus Marchiae Slavonicae Portus Naonis Biscajae Nolini Salinarum Tripolis et Mechliniae etc. Memoriae commendamus tenore presentium significantes quibus expedit universis quod posteaquam fidelis noster nobis sincere dilectus Spectabilis ac Magnificus Comes Joannes Pálffy ab Erdöd praefatorum regnorum nostrorum Dalmatiae Croatiae et Slavoniae Banus Mareschallus et Consiliarius noster intimus unius Regiminis Cataphractorum Colonellus Confiniorum Cassovien-sium Generalis et armorum nostrorum in praefato Regno nostro Hungariae Commendansque Generalis, nec non Carolus Locher de Lindenheimb Consilarii nostri Aulae Bellici Consiliarius et Referendarius vigore benignarum Sacratissimi condam Principis Domini Iosephi Romanorum Imperatoris ac Germaniae Hungariae Bohemiae etc. Regis Fratris nostri gloriosae memoriae desideratissimi litterarum plenipotentialium pro intestinis in praefato Regno nostro Hungariae, integro quasi octennio cum ingenti Regni ruina et copiosa Cristianis sanguinis effusione protractis motibus sopiendis et componendis et pro reducenda stabiliendaque ejusdem Regni nostri Hungariae et Transylvaniae quiete ac tranquillitate cum Francisco Rákóczy ejusdemque antehac asseclis plenam agendi habuissent potestatis facultatem ac vi ejusdem ad certa quoque reducendae quietis publicae puncta abutrinque subscripta devenissent et condescendissent; interea vero dum haec agerentur altetitulado olim Imperatore et Rege Iosepho Domino Fratre nostro desideratissimo ad aeternae beatitudinis gloriam divinitus evocato nobisque ad sacram Regni Hungariae Coronam eidemque subjecta Regna et Ditiones velut legitimo herede immediate succedentibus sed ob absentiam ac in dissitis regni nostri Hispaniarum partibus occupationem nostram actuale dicti Regni nostri Hungariae partiumque sibi annexarum regimen eo tunc statim personali praesentia adire

nequeuntibus Augustissima Romanorum Imperatrix vidua Domina Eleonora Magdalena Theresia coronata Regina Hungariae etc. domina genitrix nostra honoratissima suprafatis haereditariis regnis et provinciis nostris reginali et rectoria auctoritate per subsecutum etiam consensum, et expressam voluntatem nostram firmata, usque ad felicem nostrum adventum regendis manus admovisset non solum praedeclaratas caes. regias praefato Comiti Joanni Pálffy praemissum in finem benigne largitas plenipotenciales elementer approbasset et ratificasset verum susceptum negotium optato fine terminandum elementer et expresse demandasset, ac demum dictus Comes Joannes Pálffy praetacta praeviae jam divino favente Numine initae et ab utrinque subscriptae reducendae publicae quietis puncta altifatae suae majestati et dilectioni dominae genitrici nostrae dilectissimae pro benigna ejusdem ratificatione humillime submississet; quibus per altetitulatam Majestatem et dilectionem dominam genitricem nostram reginali et rectoria auctoritate confirmatis et ratificatis ac solenni et publico instrumento per expeditionem Regiae Cancellariae nostrae Hungariae Aulicae emanato, in ipsa substantia et essentia insertis tum eorundem tum etiam in signum uberioris elementiae et benignitatis, ac in favorem viduarum, Orphanorum et legitimorum successorum aliorumque ad debitam nobis fidelitatem reversorum consolationem ampliorum gratiarum et concessionum elementer adjectarum observationem ac omnium praemissorum per Majestatem quoque nostram, ut primum fieri potest regia auctoritate nostra et potestatis plenitudine ulteriorem, et novam ratificationem et confirmationem praelibata sua Majestas et Dilectio Domina Genitrix nostra in verbo suo et fide publica spopondisset et appromississet. Cum autem nos his recentibus diebus prospere emensis Deo propitio longissimis itineribus ac in sacro etiam Romano Imperio gloriosa inauguratione ceterisque negotiis nostris faustissime peractis caes. regiam augustae domus nostrae solitam residentiam urbem utpote Viennam Austriae feliciter attigissemus jamque prae-

sentes haereditarii etiam Regni nostri Hungariae et partium eidem adnexarum regimen auspicati teneamus. Hinc praedecaratae reducendae quietis publicae puncta praenotato modo ante hac confirmata et ratihabita Majestati nostrae per Regiam Cancellariam nostram Hungaricam aulicam eum in finem demisse exhibita et repraesentata sunt quatenus ad mentem etiam altefatae caesareo reginalis Majestatis et Dilectionis dominae genitricis nostrae superinde elargitae confirmationis et assecurationis instrumentum omniaque et singula ibidem contenta nos quoque regia nostra auctoritate clementer ratihabere ac publico instrumento de verbo ad verbum inserenda, denuo atque iterum roborare et confirmare dignaremur. Cujusquidem instrumenti et superinde subsecutae benignae primaevae confirmationis tenor verbalis sequitur in hunc modum Nos Eleonora Magdalena etc: Nos itaque tum salutarium altefati olim Imperatoris et Regis Josephi domini fratris et praedecessoris nostri gloriosae memoriae desideratissimi in reducenda Regni Hungariae et Transylvaniae quiete tranquillitateque Intentionum ac ad eas secundandas elargitae plenipotentiae et vigore illius ac etiam subsecutae ejusdem per praelibatam suam Majestatem et Dilectionem dominam genitricem nostram reginali et rectricia auctoritate de subsecuto etiam consensu et expressa voluntate nostra firmata roboratorum et ratificatorum specialiter vero ejusdem suae Majestatis et dilectionis Dominae Genitricis nostrae hoc in passu datae assecurationis et sponsonis ac eatenus factae apud nos interpellationis et requisitionis condigna et benigna reflexione habita nec non paterno quoque desiderio gloriosum in Regno nostro Hungariae et Regnis eidem annexis regimen nostrum a pace et tranquillitate feliciter cupientes et per hanc eadem Regna et Ditiones ac provincias nostras a tot calamitatum procellis ac adversitatibus, Deo opitulante vindicare pristinoque florenti statu restituere non secus pro singulari nostra, qua erga praefatum regnum nostrum Hungariae et Sacrae ejusdem coronae subjecta regna et Ditiones ducimur propensione prae-

memoratum ab altefata sua Matte et Dilectione Domina genitrice nostra elargitum instrumentum ac in eo expressas gratias et concessiones praesentibus litteris nostris de verbo ad verbum insertas regia autoritate nostra benigne approbamus et ratificamus. Universos et singulos quos praesens negotium quoquo modo tangeret, in verbo nostro regio et bona fide publice assecuramus quod praenotatos omnes et singulos articulos in omnibus eorundem punctis et clausulis, tam nos ipsi sancte et inviolabiliter observabimus, quam etiam per omnes alios subditos nostros quorum interest, vel intererit, observari faciemus. Harum nostrarum manus nostrae subscriptione et secreti sigilli nostri quo ut Rex Hungariae utimur appressionem roboratarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in civitate nostra Vienna Austriae die trigesima mensis Martii Anno Domini Millesimo septingentesimo duodecimo. Regnorum nostrorum romani primo, Hispaniarum nono Hungariae vero et Bohemiae et reliquorum anno itidem primo.

Carolus m. p.

(L. S.) Comes Nicolaus Illésházy m. p.

Ladislans Hunyady m. p.

A Pozsonyban tartott 1715-ki országgyűlés a szathmári békekötést (Compositio Szathmariensis) helybenhagyólag tudomásul vevén, mind a hűségretérőket illető rehabilitációra, mind a makacsok számkivetésére nézve a következő törvényt hozta:

Amnystia pro Reducibus ad terminum per Szathmariensem Compositionem praefixum; et Proscriptio aliorum, qui ad eundem terminum non redierunt.

Articulus 49.

Tametsi novissimae Rebellionis Capita, Rákoezius, et Berchénius, nec non universi et singuli cujuscunque status et conditionis eorundem Asseclae, ante initam Szathmaricensem Compositionem diactaliter proscripti, pro talibusque pronunciati, et declarati fuissent;

§. 1. Quia nihilominus Sua Caesareo-Regia Majestas, pro ingenita Austriacorum Principum Pietate, et Clementia, seposita etiam plurimorum Millionum Suae damnificationis reflexione, ex solo unionis animorum, desiderataeque pacis celerioris consecutionis motivo, rigorem hujusmodi Proscriptionis, per eandem Compositionem Szatthmariensem temperare dignata est (quam ex benignissima Sacratissimae Caesareo-Regiae Majestatis Plenipotencia, solita sua virtute et solerti prudentia militari, atque in rebus gerendis habita dexteritate, pro plenario Suae Majestatis sacratissimae Contento, Ejusdemque Clementissima in omnibus punetis et Clausulis Ratificatione, Excellentissimus Dominus Comes Joannes Pálffy Generalis Campi Marschallus, et Inclytae Caesareo-Regiae Militiae per Hungariam Commendans, ac Regnorum Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae Banus feliciter exoperatus est). Et licet eandem ratificationem, Sua Sacratissima Majestas, aliis etiam benignissimis Patentibus suis, palam facere dignata sit; tenore quorum, iisdem Capitibus, atque universis et singulis eorundem Asseclis, non modo qui mox, et instanti eorum, ad debitam Regiae Majestati fidem, et fidelitatem, sed et aliis, si ad Terminum occasione memoratae Compositionis Szatthmariensis praefixum rediissent generalem Amnystiam, cum Vitae et Bonorum Gratia, omniumque excessuum, et damnorum, tam Regiae Majestati, quam Ejus Fidelibus illatorum perpetua oblivione, clementer elargita fuisset;—

§. 2. Quia tamen ad praefixum Terminum, consequenterque amplectendam Amnystiam et Gratiam, ipse Rákóczius et Berchénius, ac nonnulli etiam alii non rediissent; imo in nefando Atrocis Perduellionis Crimine, in praesens etiam pertinaciter perseverarent; Ideo universi, et singuli, qui se usque ad praenotatum Terminum absentarunt, vel modalitate praevia non rediverunt, adeoque etiam de praesenti abessent, una cum suis praenomina-
tis Capitibus, et Antesignanis, tanquam legitimi sui Regis, et Patriae publici Hostes, Perduelles,

veraeque Libertatis Eversores, vi praesentis Statuti legitime proscripti, et ubique ad infligendam ipsis demeritam Juris poenam persequendi, et captivandi: Bona vere eorumdem mobilia et immobilia universa, Fisco Regio applicanda decernuntur, et declararunt:

§. 3. Cum quibus omnis Correspondentia, et commercium, de simplici, et plano, universis, et singulis Regnicolis sub poena Criminis laesae Majestatis interdicatur.

§. 4. Illi vero omnes, qui occasione praefatae Compositionis, vel ante Terminum eorum praefixum, aut etiam ante ipsam Compositionem et in praesens usque redierunt ac Juramentum fidelitatis deposuerunt; ab eadem Proscriptione absoluti, et insuper Generalis hujusmodi Amnistiae, et Gratiae Caesareo-Regiae, juxta tractatum eundem Szattmariensem participes efficiuntur:

§. 5. Hoc nihilominus hic loci annexo; ut Res mobiles sub his motibus amissae, et actu exstantes, a Possessoribus earundem, per priores Dominos, motibus iisdem non implicitos, via Juris acquiri possint;

§. 6. Ac insuper; ut Officiales Comitatum Provvisores Bonorum, ac etiam Administratores Bonorum, et Proventuum Cameralium, et his similes, qui nimirum publico, vel privato, alieno tamen nomine, Bona vel Proventus suae Fidei concreditos administrarunt (in quantum videlicet a Principalibus suis vel absoluti non essent, vel in publicum illius temporis Institutum, sive principalium suorum usum, Proventus ejusmodi se convertisse probare non possent) reddentis Rationibus adinstar aliorum Officialium, in benignis etiam Amnistialibus exceptorum subjiciantur. (L. Hazánk, II. kötet.)

XVI.

A dicső Mária Theresia tevelének töredéke, melyben Magyarország királyi helytartójának, szász-tescheni Albert herczegnek örömét jelenti a felett, hogy sikerült a temesi bánságot Magyarországba vissza kebeleznie, s igaz magyar-nak vallván magát, kinyilatkoztatja, hogy szive elismeréssel van telve a magyar nemzet iránt, — s befejezve látván e tekintetben művét, — nyugodtan várja halálát — a halhatatlan.

„c'est un grand jour aujourd'hui pour l'hongrie. la question est resolue sur le banat. le chancelier viendra concerter le tout avec vous mon cher fils. la deputation in illiricis est incorporée de meme et palfy nommé vice chancelier. je n'ose penser a celui qui l'avoit depuis si peu de tems. je suis contente que sous votre gouvernement tout ces ameliorations se font, et que ce seul royaume peut se conter plus heureux que si devant. je suis bonne hongroise. mon coeurest plein de reconnoissance pour cette nation. je peux dire asteur, consumatum est, et me ranger a mon repos temporel ou naturelle.” — (L. Wolff, das Hofleben unter Maria Theresia.)

TARTALOM.

Magyarország sarkalatos törvényei 1848-ig.

	Lap.
Összerződés	1
Az arany bulla	2
A magyar nemzet (nemesség) sarkalatos jogai.	6
A törvényhozási közösség joga	8
A nép eszméje régenté. — Csak a szabad ember tartozott a néphez.	9
A királyi városok	9
A törvény kötelező ereje	10
Koronázási eskü	10.48
A bécsi békekötés	14
Linezi békekötés	19
Az elsőszülöttségi trón-örökösödés megállapítása fiágon	23
A koronázási hitelevél, (diploma)	24
Honvédelmi kötelesség, adómegajánlási jog	32.54
A trónörökösödési jog átruházása a felséges Uralkodó ház Leányágára is, az elsőszülöttség szerint, vagyis a pragmática sanctio, mint kétoldalú szerződés	34
A magyar alkotmány újabb megszilárdítása József császár halálán	43
A koronaörök	46
Az ország integritása	46
A magvaszakadási clausula	46
A magyar király megkoronáztatásának határideje. József kiváltságai csak megkoronázott királyi utódja megerősítése által nyertek törvényes érvényt	49.52
Magyarország saját consistentiája s önkormányzási joga	50
A magyar szent korona területének feloszthatatlansága	51
Törvényhozási jog, s a végrehajtó hatalomnak a törvények értelében való gyakorlata	51
A kir. helytartótanács függetlensége	53
Minden idegen nyelv kizárása a kormányzatból.	53

	Lap.
Magyarország sarkalatos jogainak megújított megerősítése . . .	55
Az alkotmányos alaptörvények sérthetetlen megtartásáról általában.	56
A fennemlített 1790 ^o -ki 19. törvények sértetlen megtartásáról.	56
Az országgyűlésnek minden három évben megtartásáról . . .	52-57

Az idézett helyek és okmányok eredeti szövege.

Béla király névtelen jegyzőjének VI. fejezete szerint, az összer- ződés latin szövege:	59
II. András decretumából vagy is az aranybullából idézett sza- kaszok:	59
A Hármaskönyv I. R. IX. címe a nemzet szabadságairól . . .	61
A Hármaskönyv II. R. 3. C. a törvényhozásra vonatkozó pontjai:	62
II. Mátyás király 1808-diki koronázás utáni 1-ső decretumának a törvényhozó elemeket meghatározó, s a kir városokat is ide számító 1-ső cikke:	63
A Hármaskönyv II. R. 5. címe, mely a törvény kötelező erejének kiterjedését magyarázza:	63
A Hármaskönyv I. R. 9. címe mikép magyarázza a magyar nem- zet alattvalói viszonyát királyához?	64
Első Ferdinánd király esküje a Corpus Juris szerint:	64
Az 1606-diki bécsi békekötés némely sarkalatos határozatai: . .	64
Linezi békekötés.	67
Az elsőszülöttségi trónörökösölés fiágon	68
III. Károly koronázási hitlevele.	69
Pragmatica Sanctio	73
II. József királyi intézvénye a magyar királyi helytartótá- nácshoz, mely által az országgyűlés egybehívata elren- deltetik, január 28. 1790.	79
II. József királyi leirata Magyarország megyéihez, mely által minden korábbi, az alkotmányba ütköző rendeleteit megsem- misíti, jan. 28. 1790.	80
II. Lipót király koronázási diplomájának kivonata	82
II. Lipót király koronázási esküje:	84
Az 1790/1-diki országgyűlésen hozott némely sar- kalatos törvények:	65
Kivonat I. Ferenc király végzeményeiből:	87
V. Ferdinánd némely sarkalatos törvényei.	88

F ü g g e l é k.

Azon beszéd eredeti szövege, melyet Istenben üdvö-
vözült gróf Csáky bibornok és kalocsai érsek tartott, midőn
az általa vezetett országos küldöttség élén, 1722^o3. é. július
3-kán a pozsonyi országgyűlésnek a sanctio pragmatica
elfogadásáról szóló határozatát, Bécsben III. Károly ö Fel-

	Lap.
ségének az összes cs. kir. udvari főméltóságok jelenlétében, felterjeszté	92
Ikládi Szluha Ferenc beszéde, mellyel az az 1722-diki országgyűlésen a pragmatica sanctio elfogadását indítványozá . .	95
II. Lipót király vallástörvénye	101
A nem-egyesült Görögökről	110
Horvátország kormányzásáról s közadójáról	110
Erdély viszonya Magyarországhoz	111
Finnbe becikkelyeztetése	113
I. Ferenc római császár s magyar király 1804-dik évi augusztus 17-dikéről szóló leirata, mely által Magyarországgal tudatja, hogy az ausztriai császári címet a magyar szent korona rövidségénélkül felvette	113
I. Ferenc ausztriai császár és magyar királynak 1806. évi szeptember 7-kéről szóló leirata, mely által tudatja, hogy a római császári címet végkép letette	119
Kivonat az 1807-diki országgyűlés jegyzőkönyvéből, azon vitatkozások eredményéről, melyek ott az ausztriai császári cím felvétele felett előfordultak	119
Országgyűlési tárgyalások V. Ferdinánd király névszáma miatt .	123
I. Miksa császár, I. Ferdinánd király nagyatyja, ünnepélyes óvástötetele mellett kijelenti, hogy az 1506-ik évi szeptemberben tartott magyar országgyűlésnek az idegenek trónörökösödése iránt hozott határozata, Ö ellene, mint szűletett magyar ellen nem fordítható.	132
I. Ferdinánd nyílt levele, melyben kifejtvén, hogy mind születésnél, mind törvényes megválasztásánál fogva ő birván egyedül a törvényes királyi hatalmat és méltóságot, tiltakozik Zápolya bitorlásai ellen, s a magyar nemzetet hűségre inti . .	137
I. Ferdinánd király visszautasítva a Zápolya János köréből eredő gyannúsításokat, biztosítja a magyar nemzetet, hogy annak nyelvét és nemzetiségét nem megsemmíteni, hanem inkább megmenteni szándéka	142
A szatlmári békekötés	146
A dicső Mária Theresia levelének töredéke, melyben Magyarország királyi helytartójának, szász-tescheni Albert hercegnek örömet jelenti a felett, hogy sikerült a temesi bán ságot Magyarországba vissza kebeleznie	145

JN
2061
S9

Szechenyi, Istvan
Magyarország sarkalatos
törvényei

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 10 13 14 006 3